

Expres

cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul IX, nr. 6-7 (102-103), iunie-iulie 2025 • Apare lunar

28 pagini

Gheorghe Grigurcu

*„Aluviunile vieții
peste viață” (pag. 8)*

Adrian Alui Gheorghe

*Bilanțul fiului
risipitor (pag. 4)*

alexandria

(cîntecul poetului)

m-am visat azi-noapte în orașul alexandria
grecii de la periferie demni
urmași ai vechilor greci
îmi datorau recunoștință și multe drahme
grecii toți ar fi trecut pentru mine mediterana

m-am visat într-o clădire albă și dărăpănată
– orb la o masă
în cafeneaua prin care au îmbătrînit fără să
prindă de veste
și cîinii brutarului ianni și orgoliul lui
konstantinos p kavafis
(poet cu faimă)
și toate cîte mai pot să îmbătrînească într-un
mare oraș
ca alexandria într-o clădire albă dărăpănată

proprietarul

unui milion de cheițe ruginite

părul mi-l mîngîiai printre lacrimi
cu ochii mei albaștri ai început să te joci
fără grabă și fără prea multă cruzime
la noapte la noapte în orașul alexandria

Virgil Mazilescu

Liviu Ioan STOICIU În vremuri grele apar moralistii publici oportuniști	3	Florin FAIFER Pompiliu Constantinescu, „SCRIERI”	12-13
Livia COTORCEA „Pecetea singurătății darului”	5	Leo BUTNARU <i>Poesis</i>	14
Gellu DORIAN Dilema patriotică	6	Nicolae MECU Un nou val de editori sau la ce bun a face o ediție	15
Vasile FLUTUREL Valențele curative ale creației și ale dragostei	7	Lucian SCURTU Exerciții de admirație	16
Liviu ANTONESCI <i>Poesis</i>	9	Eugen MUNTEANU Răstimp parizian, 1997-2000 Jurnal epistolar (XXXII)	24
Constantin COROIU Cioran, aristocratul îndoiieli	10	Adrian Dinu RACHIERU Cazul Vieru (II)	27
Magda URSACHE Cezar Ivănescu, citit și recitit	11	Constantin PRICOP Fundoianu (VI)	28

„Un popor fără cultură e un popor ușor de manipulat.”

Immanuel Kant

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae PANAITTE (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin PRICOP (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor DURNIA (victordurnia@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Ioan ADAM, Radu ANDRIESCU, Adina BARDAȘ, Gellu DORIAN, Florin FAIFER, Vasile FLUTUREL, Adrian Alui GHEORGHE, Mihaela GRĂDINARIU, Dan Bogdan HANU, Emanuela ILIE, Gabriel MARDARE, Nicolae MECU, Cătălin MIHULEAC, Flavius PARASCHIV, Ioan RĂDUCEA, Cristina SCARLAT, Gheorghe SIMON, Liviu Ioan STOICIU, Diana VRABIE

CUPRINS

Nicolae PANAITTE Semne și înfățișări 3

Liviu Ioan STOICIU În vremuri grele apar moraliștii publici oportuniști 3

Adrian Alui GHEORGHE Bilanțul fiului risipitor 4

Livia COTORCEA „Pecetea sincerității darului” 5-6

Emanuela ILIE Ioana Unk. *Your spam (erotic) folder is not empty yet* 6

Gellu DORIAN Dilema patriotică 6

Vasile FLUTUREL Valențele curative ale creației și ale dragostei 7

Gheorghe GRIGURCU „Aluviunile vieții peste viață” 8

Liviu ANTONESEI *Poesis* 9

Constantin COROIU Cioran, aristocratul îndoielii 10

Magda URSACHE Cezar Ivănescu, citit și recitit 11

Vasile AIOANEI A treia mână sau anatomia unui destin feminin - despre romanul Anei Văcărașu - 11

Florin FAIFER Pompiliu Constantinescu, „SCRIERI” 12-13

Leo BUTNARU *Poesis* 14

Nicolae MECU Un nou val de editori sau la ce bun a face o ediție 15

Lucian SCURTU Exerciții de admirație 16

Ioan ȚICALO Libertate... 16

Christian W. SCHENK Poezia e sacralizarea realului - ieri și azi - 17

Ștefania HĂNESCU Revista revistelor 17

Adi SECARĂ O cărmidă pentru un bonsai paradisiac: raiul încapă într-un cuvânt (bine zidit) liber 18

George BĂDĂRĂU Epifania timpului regăsit 18

Ionel BOSTAN Evadarea „cu bursă” din raiul roșu - Cazul artiștilor 19

Daniel Ștefan POCOVNICU Index 19

Virginia BURDUJA Îmi învăț încă țara 20-21

Traian D. LAZĂR Ars combinatoria 21

Nicolae BUSUIOC Sufletul uneori e ca un sfinx? 22

Dan Bogdan HANU Post(st)ări 22

Dionisie VITCU „Pe drumul lung și cunoscut mai trec din vreme în vreme” 23

Nicolae TZONE În țara lui Cocó. Atelierul biletelor de papagal (IV) 23

Eugen MUNTEANU Răstimp parizian, 1997-2000. Jurnal epistolar (XXXIII) 24

Nicoleta MUNTEANU Zidurile nu au regrete. Oamenii - doar uneori: *Hardughia*, de Mircea Radu Iacoban, în regia lui Ovidiu Lazăr, la Teatrul Național Iași 25

Mircea Radu IACOBAN „Gingașa și tandra lui fiară” 25

Flavius PARASCHIV Febra 26

Emanuel VASILIU Ioan, câte dimineți în numele tău 26

Ioan RĂDUCEA Metafizica turcoaz 26

Adrian Dinu RACHIERU Cazul Vieru (II) 27

Constantin PRICOP Fundoianu (VI) 28

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:
RO04BTRLRONCRTOPC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente:

Pe adresa redacției, prin mandat postal, în contul revistei.
108 lei / an + 39,60 lei taxe postale,
54 lei / 6 luni + 19,80 lei taxe postale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul postal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări ale artistului *Jenö Bartoš*.

*** Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.**

*** Rugăm colaboratorii să ne trimită textele doar pe adresa: exprescultural.iasi@gmail.com, până pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să aibă maximum 7.000 de caractere și să fie în format Word.**

e-mail: exprescultural.iasi@gmail.com

www: exprescultural.ro

facebook.com / expres.cultural

ISSN: 2537-5989

dtp: bornaz.lucian@yahoo.co.uk

Nicolae PANAITE

Semne și înfățișări

Am văzut semeni de-ai mei, care nu au opinii ca efect al aprecierii și judecății lor juste. Aserțiunile lor sunt în funcție de ce spun cei care le satisfac umorile, mofturile și lipsa lor de abilitate de a separa grâul de neghină, de a disocia lumina de întuneric, binele de rău, dulcele de acru ș.a.m.d. . Nu înțeleg cum unii, deloc puțini, se lasă așa de ușor manipulați de răuvoitori, șantajști, care premeditat dau din coate și din toate pentru a fi cât mai în față și cât mai sus. Oportunismul este, azi, la modă mai mult ca oricând. Prezența lui sulfuroasă se simte, din păcate, în „solicurile” și „demisolicurile”, „straturile” și „substraturile,” dar și, vai!, la „etajele” superioare ale societății noastre. În spatele acestor locații, sunt diferite organizații, asociații, conclavuri sociale, politice, administrative și chiar culturale. Spune-mi cu cine te aduni, ca să îți spun cine ești! Acest proverb are un evident fundament al realității. Noi nu putem evada din real, dar putem alunga ciorile ca să nu-și facă cuib pe capul nostru! Viața noastră și diversele situații în care ne aflăm nu au loc la întâmplare. Alegerea este, fiind în cunoștință de cauză, numai a noastră. Putem alege, așa cum spuneam altădată, binele sau răul (conștiința este „organul de monitorizare” a omului). Muștele, deși zboară ca și albinele, ele-s atrase de gunoaie, pe când albinele doar de nectarul și polenul florilor. Cred că, neforțând asocierea sau paralelismul, există oameni „muscă” și oameni „albină”.

*

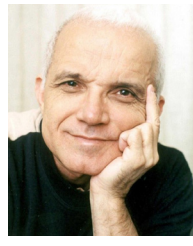
Probabil că toți ne-am confruntat cu probleme lecredibilității *vorbelor* sau a declarațiilor. Prin urmare, preferăm să ne formăm propriul etalon, bazat pe *fapte* vizibile sau tangibile. Și, cum multe persoane sunt înclinate să exagereze, prezentându-se nejustificat într-o lumină favorabilă, este de înțeles că trebuie să fim precauți. Nu putem judeca interlocutorul doar după aparențe. Dacă dorim să evaluăm că afirmațiile sale sunt bine intenționate, sincere și exacte sau, dimpotrivă, nerealiste și menite să înșele, experiența ne poate ajuta. Când persoana respectivă s-a dovedit anterior de încredere, în mod normal o voi crede. Nu pot vedea dacă cineva ține cu adevărat la mine. Trebuie să o cred sau nu. În timp, încrederea pe care i-o arăt cuiva poate fi confirmată sau se poate dovedi ca nefondată. Gândiți-vă la un colac de salvare aruncat unei persoane care se înneacă. Acesta este prins de o barcă de salvare. Dacă este apucat, atunci, și numai atunci, persoana în pericol va simți că este trasă în siguranță. Încrederea sa crește și nu este dezamăgită.

*

Un exemplu impresionant al dorinței umane de a avea o lume mai bună este sculptura „Din săbii, pluguri” din fața sediului Organizației Națiunilor Unite din New York. Această lucrare înfățișează un bărbat care forjează o sabie într-un plug. Este reprezentare simbolică a speranței pentru o lume fără război și violență. Cu toate acestea, așa cum Aldous Huxley a descris în *Minunata lume nouă* și George Orwell în 1984, visele omului de a crea o societate ideală se sfârșesc adesea într-o dublă realitate. Ambii autori au analizat cu un ochi perspicace motivul pentru care încercările oamenilor de a crea o lume dreaptă și armonioasă eșuează iremediabil: ele ignoră realitatea naturii umane și vina adânc înrădăcinată. Minunata lume imaginată de Aldous Huxley descrie o societate centrată pe controlul tehnologic, pe plăcere și pe presupusa perfecțiune, dar în spatele fațadei de armonie se ascunde o înfricoșătoare alienare și suprimare a umanității. George Orwell, pe de altă parte, descrie o lume totalitară în 1984, o lume în care puterea este menținută prin supraveghere, minciună și violență, oferind o iluzie a fericirii și împlinirii. Ambele lucrări dezvăluie partea întunecată a utopiilor umane. Încercările de a crea o lume perfectă sfârșesc adesea în tiranie și pierderea omenescului.

Liviu Ioan STOICIU

În vremuri grele apar moraliștii publici oportuniști

Au reapărut moraliștii publici, conformiști (susținători ai sistemului politic postcomunist- democrat), care-i vorbesc de rău pe cei ce nu gândesc asemenea lor. Ba chiar îi consideră extremiști pe toți cei puși pe altă baricadă politică decât a lor, radicalizați. Activismul civic e infestat și el de ideologie. În ultimii ani, de când cu aflarea rupturii în două a preferințelor electorului adus la urne la alegeri prezidențiale, au luat-o razna principiile etice-moralizatoare. În occidentul european continuă să fie la putere „liberalismul”

(de stânga-democrat, neomarxist, cu pancarta „Diversitate, egalitate și incluziune socială”), nu și în occidentul transatlantic (în SUA, care dau tonul schimbărilor în lume, conservatorii aflați azi la putere sunt în contra „valorilor comune” europene, atacând „libertățile societății deschise Soros-iste” și comunitățile LGBTQ, imigrația ilegală, corectitudinea politică, *woke* și *cancel culture*; ceea ce, pentru moraliști noștri publici, ar trebui să fie de bun augur). Azi, la noi, conduita morală trebuie să fie corespunzătoare ideologiei dominante, a „valorilor europene”. Stânga politică și dreapta politică europene / democrații și conservatorii americani au fiecare

reguli etice publice care se bat cap în cap. „Centriștii” politici nu mai sunt credibili. La noi, care avem o nefericită democrație politică „originală” de la Revoluție încoace, experimentală, stânga și dreapta sunt împreună la putere, doctrinele lor, egale cu zero pentru electorat, poartă titlul de „pro-europene” (în timp ce opoziția e naționalist-suveranistă). Etica e legată de culoarea politică, în opoziție pentru fiecare membru de partid și simpatizant. E imoral numai adversarul tău politic, membru de partid sau activist civic sau simplu simpatizant, o dată ce nu te poziționezi pe aceeași baricadă cu el. Nu spun că s-a ajuns să fie condamnat moral și cel ce „gândește negativ” de felul lui, nu pozitiv. Astfel, etica pro și contra e disputată de pe poziții de forță, are dreptate cel ce are putere și e mai obraznic public.

E imposibil să găsești o „dreaptă cumpănă”, când știi că fiecare e altceva lăsat de la mama natură și fiecare are dreptate în felul lui de a fi. Chiar dacă facem diferența între caractere și de felul cum te folosești de liberul arbitru înăscut. Personal, pun bază pe caracterul omului – mai ales în lumea literară, în condițiile în care se crede că „scriitorul e conștiința neamului” (și identitatea, mai ales „identitatea de limbă și de factură psihică manifestată în cultură”, moștenită, e perpetuată prin ce scrie și publică în limba română, original, un scriitor). Istoria recentă a României a pus și ea la grele încercări morale și caracterul scriitorului – în majoritate, el

a cedat în fața dictaturilor (negre și roșii). Compromisurile scriitorilor cu puternicii zilei de ieri și de azi deranjează. Revizuirile postcomuniste, nu mai departe, au ecouri neplăcute. Aud și azi indignări gen: îi desființăm pe marii noștri scriitori șazeciști (să rămân doar la exemplul lor, dar și șaptezeciștii au fost în aceeași oală; mai puțin-deloc optzeciștii, ei erau considerați dușmanii regimului), numai fiindcă au ridicat în slăvi „comunismul”, cu partidul lui unic și pe dictatorul de rigoare din fruntea țării? Ce ne facem? Cu ce mai rămânem în literatura noastră dacă dăm de gol lipsa de caracter a marilor scriitori impuși înainte de Revoluție? Cui folosește, etic, arătarea cu degetul și condamnarea că au colaborat cu Securitatea atâția scriitori, vreți să-i scoată noile generații de scriitori din istoriile noastre literare? Nu este de ajuns că noile generații îi consideră „expirați” pe scriitorii veniți din regimul comunist și că nu-i mai citesc? Așa!

Mai are vreo importanță criteriul moral al manifestării publice a scriitorului român? Pentru mine, „ca scriitor”, are, cum să nu. Caracterul scriitorului dă coloană vertebrală operei lui. Firește, eu pot fi considerat depășit de vremuri, o dată ce nu pot să trec senin cu vederea compromisurile publice regretabile ale scriitorilor mari (ieri, compromisuri legate de totalitarism, azi legate de democrație). Scăderile morale trebuie reținute în biografia scriitorilor, normal, „suntem oameni, supuși greșeli”, cu slăbiciuni și distincții sufletești. Punerea lor în scenă îi pot umbri sau lumina opera, dar așa este corect și sănătos pentru metabolismul unei literaturi, omul-scriitor să fie perceput public așa cum e.

Sigur, critic, numai valoarea estetică a operei unui scriitor contează întâi și întâi, nu atitudinea lui publică ideologizată (comportament corect politic, militant sau civic, de „propagandist al puterii”; sau neangajat social) și lipsa de caracter. Totuși, spiritul critic e îndreptățit să țină cont și de criteriul moral, o dată ce marelui scriitor e persoană publică și poate fi luat drept model și „ca om”. Am tot observat că azi toleranța față de compromisurile publice scriitoricești din trecutul comunist e dusă la extrem (la nivel instituțional literar), nu mai sunt „înfierate”, ci din contră, sunt apărate, că au fost un atu al autorilor răsfățați de soartă, „care s-au descurcat cum au putut, așa erau vremurile, ce a fost a fost”, probabil în numele politicii respectului pentru... „diversitate, egalitate și incluziune socială”.

În vremuri grele (cu spectrul declanșării unui nou război mondial, trăind într-o țară datoare-vândută, cu politici falimentare), apar moraliștii publici oportuniști, care te judecă dacă nu gândești ca ei, te consideră a fi fără discernământ. Ei exclud în cadrul „identității cu sine însuși”, în societate, existența contradicțiilor interne care determină starea de continuă schimbare și dezvoltare, naturală.

Bilanțul fiului risipitor

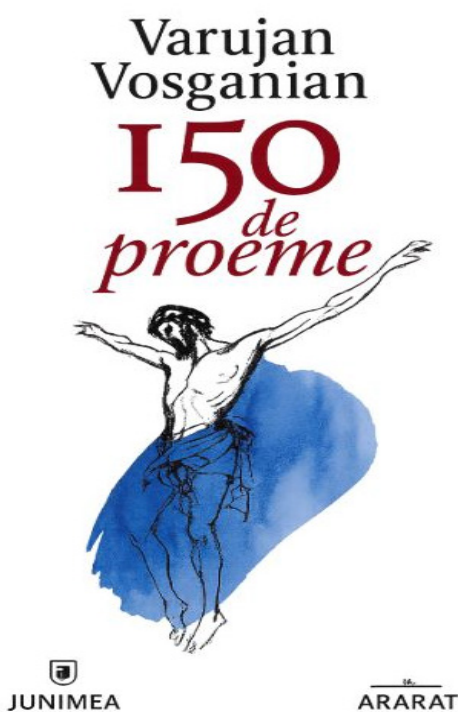
Este greu de încadrat stilistic volumul 150 de proeme (*Editurile Junimea – Ararat, 2025, 228 pagini*), semnat de Varujan Vosganian, fiindcă lectura îi oferă de toate: memorie factuală, memorie ficțională, antimemorie, istorie și istorii personale, anecdotică, căutarea de sine și căutarea celorlalți. Spirit scindat între *matematică și catharsis*, mereu prezent în plan public, dar paradoxal în căutarea unei intimități protective, Varujan Vosganian pare să reitereze ceea ce afirma poetul sud-american Nicanor Parra: «Matematica ne dă să mâncăm, pe când poezia ne învață să trăim». Termenul „proem” este o invenție lexicală — un amestec între *poem* și *proză*. În fapt, indică o formă hibridă: texte scurte, cu o tentă poetică, dar susținute de o structură narativă ori eseistică.

Proemul de deschidere este cel care fixează tema, cadrul și inițiază scenariul pe suportul căruia urmează să se desfășoare aventura lirico-epică a întregului volum. „Senzația că nu-mi sunt contemporan mie însumi” este rezultatul unei cosmogonii personale, născută după ce, ritualic, „îmi îngrop fața în palme, înmormântarea cea de toate zilele, îmi spun, așteptând mica înviere a dimineții”. Luciditatea nu este întotdeauna antidotul, pare să sugereze poetul, pentru înțelegerea realității imediate. Impresia că „eu sunt altul”, rostită cândva de Arthur Rimbaud („Je est un autre”), cu acea dezalienare a sinelui — o separare între identitatea profundă și vocea poetică, care duce la fragmentarea eului —, se regăsește din plin în acest volum de un dramatism aparte: „Absent uneori din propria-mi viață, trăind pe placul celorlalți alteori, pierzând avionul și pe cei care mă așteptau îmbrățișând pe un altul, hoinărind, încât oriunde mă opream însemna c-am ajuns, nu-mi sunt pe deplin contemporan mie; trăirile sunt mai lungi sau mai scurte ca viața, nu cred în timpul care măsoară, nu cred în Înviere până nu văd pe obrajii morților lacrimi”. Această ambiguitate între prezența în lume și regăsirea în transcendent ne duce cu gândul la celebrul paradox ființial din cultura chineză, reluat de René Guénon în *Simboluri ale științei sacre*: „Un om se visează fluture. Zboară ușor din floare în floare, deschizându-și și închizându-și aripile, fără să-și mai aducă aminte că a fost om. Când se trezește, își dă seama, cu uimire, că este om. Dar este un om care s-a visat fluture? Sau e un fluture care se visează om?”

Pe un fond reflexiv al poemelor, care presupune interogații și răspunsuri îndeajuns de clar articulate, Vosganian e departe de a aborda figura omniștiinței și a atoateștiutorului. Dimpotrivă, poetul recurge frecvent la o estetică a îndoielii și a căutării, a confuziei și a nenumitului, creatoare, aceasta, de tensiune lirică. Astfel, iubirea ca drog, ca amestec de *dopamină, oxitocină și serotonină*, deși este *totul*, nu pare să ofere vreă certitudine, mai mult de câte ori am iubit, am uitat să mă apăr, ca în final răspunsul să fie vag, sau în van, după o logică proprie: „uneori doi e mai mare decât plus infinit, dragostea și iubirea par a nu fi totuna, dragostea cuprinde totul dar totul e prea puțin pentru a descrie iubirea”.

Volumul pare a fi, în același timp, un bilanț al fiului risipitor care se întoarce de niciunde, dintr-un nicăieri indistinct și cu atâta mai provocator: „mă uit la cerul al cărui centru e pretutindeni și marginea nicăieri, pășesc desculț pe pământ, unde centrul e nicăieri și marginea pretutindeni”. Calitatea poeziei de a fi purtătoare de mesaj mitic, de a conserva actul istoric sau de a provoca realitatea imediată la dialog fecund cu utopia nemuririi este o constantă la Varujan Vosganian. Aceasta (îmi) amintește despre *relatarea* lui Leo Frobenius, din *Paideuma*, care povestește că la un trib polinesian, poeziile rituale primeau ciudate incorporări umane. Astfel fiecare membru al tribului trebuia să rețină câte un singur cuvânt, pe care îl întruchipa, iar la momente cruciale, catastrofe sau doar evenimente care țineau de sărbătorile și ceremoniile tribului, se rostea textul într-o ordine care să-i dea coerența inițială. La naștere fiecare copil primea un cuvânt dintr-un poem care povestea viața, ascendența și *transcendența* tribului, cuvânt care îi rămânea, de cele mai multe ori, ca nume. Spune și Varujan Vosganian, că dacă ar trebui să răspundă jurnalistic la întrebarea *dacă strada unde locuiești sau odaia în care scrii, dacă sufletul tău sau imaginea din oglindă s-ar afla în mijlocul unui incendiu, ce-ai salva mai întâi?*, poetul nu ezită și spune că ar salva poezia pe care tocmai o scrie, *mai degrabă ar arde în flăcări decât s-o las*

să ardă pe ea, odată salvată, i-aș adăuga versuri noi. Identificarea cu poezia are dramatismul ei, mai mult este văzută și ca o predestinare, trupul moare *salvându-și poemul*, supremul sacrificiu al creatorului. Poezia depășește la Vosganian cadrul unei manifestări complementare vieții, devine viața însăși. Imaginea romantică a poetului stăpânit de propriul destin, care arde pentru flacăra care s-a născut în el stărnită de divinitate este, de fapt, uimirea celui care încearcă să își explice forța lăuntrică de nestăpânit care se materializează prin cuvânt în poezie. Cu mai multă vreme în urmă, Hugo Friedrich spunea că „poezia modernă este romantism deromantizat” iar postmodernitatea devine, astfel, un fel de sincronie stilistică, o reciclare a retoricilor revoluate, un muzeu imaginar. Această recuperare se situează între „continuitate” și „ruptură”. Continuitatea este asigurată de „recuperarea trecutului”, „ruptura” este expresia modului „exclusiv parodic, ironic sau metatextual” de abordare. Hugo Friedrich mai spune, în legătură cu trăsăturile de bază ale romantismului, pornind de la Victor Hugo, că în epoca romantică cuvântul era considerat „o ființă vie” și „mai puternic decât cel care îl mănuieste”, cuvântul e „culoare, noapte, bucurie, vis, amărăciune, ocean, infinit”, mai este chiar și „logosul lui Dumnezeu.” Varujan Vosganian are aceeași credință, a cuvântului care înlocuiește viața, o spune în multe contexte, la un moment dat

are viziunea *desprinderii sigiliului de pe cuvinte*, lucru care ar elibera păcatul din interior, cuvântul fiind o adevărată *cutie a pandorei*.

Sunt câteva *teme obsesii* care dau relief cărții. Căutarea lui Dumnezeu, de exemplu, merge până la identificarea poetului cu transcendentul: *a fost o vreme când căutam explicații matematice pentru existența lui Dumnezeu (...) când colo Dumnezeu eram eu, făceam din numere pământul și cerul*. Icoana, ca reflex al lumii de dincolo, sfântită prin viață, prin moarte, este agățată pe perete, în partea dinspre Răsărit, sub *raza ei*, sub influența ei se dezvoltă existența *familiei de personaje*, fiecare trăindu-și propriul destin, fiecare rostuindu-și viața după nenumita carte a vieții: *morții trăiesc în icoană o stare de grație, nimic rău nu li se mai poate-ntâmpla, între mine și ei e nevinovăție*. Mecanismul memorării este, la Vosganian, cel al descifrării *eului reflectiv* care adună și rostuiește nu neapărat faptele obiective, cât înțelesurile lor. Sângele este purtătorul însemnului de la originea neamului, a tribului și chiar a spiței umane. *Anamnesis*-ul îi conferă, de altfel și puterea asupra celorlalți din jur care sunt copleșiți de *amnesis*. Există, în acest volum, un *epigonism* care se apropie de înțelesul inițial al termenului. Prin *epigoni* vechii greci numeau pe fiii celor șapte regi care au asediat Troia. Reluând, o generație mai târziu, faptele de arme în cursul cărora părinții lor și-au pierdut viața, *epigonii* din mitologie i-au răzbunat. Imitând acțiunea războinică a predecesorilor,

epigonii n-au repetat eșecul acestora. Dimpotrivă: au încheiat, în spiritul lor, o operă care avându-i ca protagoniști pe părinții lor, eșuase. La Vosganian această reinițiere, această reluare a temei vieții are și un decont sarcastic, în spirit *armenesc*: „Privesc icoanele pictate pe lemn, culorile lucioase ori scojite, privirile lor mă urmăresc oriunde aș intra prin pronaos, și-mi amintesc de bătrânii armeni ai copilăriei mele, cum de mână cu bunicul Garabet și Sahag, nașul meu de botez, mergeam peste drum, la catolici, ne uitam la statuia Sfântului Anton cu pruncul în brațe, Garabet și Sahag erau cumnați, le țineau pe cele două surori, bunica Arșaluis și mătușa Armenuhi, dar asta nu-i împiedica să se ciondăneasca, iar eu m-am mirat, căci nu văzusem în biserica noastră vreo statuie de sfânt, ci numai icoane pictate pe lemn, nouă, armenilor, mi-a spus Sahag, negustorul, ne lipsește dimensiunea a treia, ba nouă, armenilor, cu icoanele noastre, a replicat Garabet, filosoful, nu ne lipsește nimic, dimensiunea a treia ne prisosește”. Varujan Vosganian are nostalgia originilor, însă formula poetică nu este una prozaică, de demitizare a faptului biografic, ci de înscriere a acestuia într-o mitologie proprie, mai mult o disimulare realizată cu mijloace poetice proprii, nelipsind seriile metonimice din dezvoltarea poemului: „Minunată această idee care vine de nicăieri, se agață de streșini și umbrele îi agită clinchetele de alamă ale clopotului de vânt, ca și cum marile clopote ale marilor catedrale ar vorbi cu glasurile copilăriei, să nu ne mirăm, și Iisus a fost odată copil, și moartea a fost o moarte copil, a avut jucăriile ei dintre care unele sunt bune și acum, și copiii se joacă cu ele, într-o cruzime fără păcat”.

Moartea, altă temă de meditație, *întinerește în vreme de război*, alături este *muză care mă inspiră*, este o *moștenire de familie*, este *martorul* scenelor de iubire, *vine mult prea devreme*, pentru ca la un final concluziv să spună că *teama de moarte o vindecă numai moartea*. Moartea este asociată cu timpul, *care nu s-a născut pe pământ*, dar ca la Ecclesiast și la Vosganian, „timpul oglinzii e al celui ce se privește, timpul treptelor e al celui care coboară sau urcă, în lipsa lui, o melancolie doar, a intervalului”. Participă la Revoluția Română, arestat chiar, pentru o zi, Varujan Vosganian meditează pe tema implicării în istoria recentă: „E greu să scrii un roman despre Revoluția română, cei care-au fost nu pot să adauge cruzimii care le oferea totul, cei care n-au fost nu-și pot imagina cum a fost, ca și cum ai vrea să fii unul dintre apostoli fără să-l fi cunoscut pe Iisus”.

Nu lipsește din carte nici anecdota, sub forma banului de la Radio Erevan, care ne-a încălzit imaginația în perioada comunistă: „De pildă eu aș fi putut emigra în America, unde mă aștepta o puzderie de unchi și mătuși, ba autoritățile m-au lăsat să-nțeleg că-i mai bine pentru toată lumea să dispar dracului de aici, la toate îndemnulurile binevoitoare am făcut-o pe prostul și am rămas, cum bine zicea Radio Erevan unui ascultător care întreba de diferența dintre un armean prost și altul deștept, concluzia radioului suna cam așa: deșteptul sună de la New York și prostul răspunde la București”. Mai departe, în același text, Varujan Vosganian se întreabă, cum se simte un minoritar într-o mare majoritară. Este condiția de minoritar o formă de predestinare? Varujan Vosganian, care a servit majorității din calitățile publice pe care le-a avut, simte că „autoritățile nu m-au iubit niciodată, statul român nu s-a numărat printre membrii *fun-club-ului meu*”, prilej de a relua anecdota din folclorul turcesc, care spune că în imperiu „pe vremuri exista cel mai prost turc din imperiu și n-o ducea rău, sultanul îi dădea firmanele să le citească, și dacă până și turcul cel prost înțelegea ce scrie acolo, atunci le semna, s-a dovedit că turcul era și prost, și deștept, chiar și dervii și ulemalele veneau să-l întrebe în cutare firman sultanul cam ce-a vrut să zică, și lasă să fiu eu cel mai prost armean al lui Dumnezeu și Dumnezeu, dintre lucrările lui, să le facă numai pe-acelea pe care până și eu le-nțeleg”.

Cartea nu este, totuși, un puzzle biografic, ci este o sumă de înfățișări cu putere de hologramă care emană bucuria mărturisirii, care este „bucuria întinderilor fără sfârșit ale fanteziei fără suferința pe care mi-o dă strămoșarea cuvintelor”. Mai mult, tonul adesea elegiac, melancolic, meditativ, lasă în urmă o dâră de tristețe care face bine și cititorului. Și la Varujan Vosganian, ca să facem recurs la o asertiune a lui Fernando Pessoa, *căderea pe gânduri a fost la originea căderii din Paradis*.

„Pecetea sincerității darului”

«Acea improvizație care continuă să rămână fidelă tocmai temei pe care o refuză, o transformă și o scoate la lumină.(...). Mă refer la un sentiment de substanțialitate, (...) cînd «a scrie «și «a respira “(în înțelesul hindus al respirației văzută ca suflu și răsufu a ființei universale) nu mai sunt două ritmuri diferite”
(Julio Cortazar, Ocolul zilei în optzeci de luni, pp.7- 11)

Să abordezi polemica nu e la îndemîna oricui. Mai ales atunci cînd în discuția în contradictoriu pe care o presupune această formă preopinentală nu e nimeni concret, ci tot și toate cele cîte sunt provocate de polemist la dialog. Așa stînd lucrurile, se va spune că, în aceste condiții, polemica nu poate să existe și, cu atît mai mult, să aibă un sens. Și totuși, dialogînd cu vremurile, cu realitățile și cu cei care le locuiesc, chiar dacă știe că nu va primi replică, de cîțiva ani buni, Magda Ursache scrie și publică texte polemice care o singularizează în literatura noastră actuală. Aflată sub „pecetea sincerității darului, „harului, cum ar spune Caragiale, Magda Ursache vede, aude, își amintește și, mirată, indignată și stupefiată de ceea ce vede, aude și-și amintește, nu se lasă paralizată de surpriză ci deschide larg ochii și urechile. Ea știe că are nu numai a-și striga indignarea în fața puhoiului de murdării, de rele și rele care a sufocat și sufocă viața din țara noastră și din lume, dar și că darul primit îi impune obligația morală de a apăra ceea ce este de apărare de distrugere și maculare. Întru aceasta, ironia și umorul i se par prea blinde, satira și sarcasmul devastator servind mai bine tumultului ei demascator care-i poartă penița nu doar pentru trezirea conștiințelor și sufletelor, dar, poate, și pentru exorcizarea răului distrugător care s-a instalat atît de adînc în toate sferile vieții naționale, sociale, culturale, familiale, individuale.

Spre aceste gânduri ne îndeamnă adunarea textelor polemice, publicate cu regularitate în diverse periodice, în cartea *Vremuri de polemică*, apărută la Editura Junimea din Iași la începutul acestui an. Inițiativă fericită a Magdei Ursache, căci efectul alăturării atîtor și atîtor texte, relativ de aceeași tonalitate și dimensiune, este unul cutremurător, de alarmă în fața unui pericol mortal! Succesiunea ritmată a celor nouă secțiuni, cu titlaturi inspirate, construcția parcă din rafale a părților lor componente nu doar ghidează convingător cititorul în puzderia de probleme ridicate de carte, dar îi și pune în fața ochilor un tablou ce ar părea pestriț și de nedeslușit ca unitate, de n-ar fi coloratura lui generală, sumbră, tragică, de destin comun ce trebuie protejat. Nu mai puțin, contează aici și muzica pasionată, tumultuoasă la care ne invită bătaia ca de metronom a succesiunii secvențelor minimale, înrămate și ele de titluri dintre cele mai expresive, ce compun acest tablou. Ca într-o piesă muzicală, repetiția, obsedantă, mono-tonă a aceluiași motiv și a aceleiași stări de indignare și de perplexitate te trimite dincolo de realitatea concretă ce generează aceste stări spre sensuri adînci ce vizează destinul unui neam, dar și destinul uman, cu momentele lui de măreție și de cădere. Acest transfer fericit dinspre pura publicistică spre o carte cu valoare estetică se-ntîmplă și datorită curajului cu care Magda Ursache se arată pe sine, se mărturisește și-și povestește viața, împletind observația obiectivă a exteriorului și atacul la relele timpului nostru cu tremolouri elegiace ce vin dinspre spațiul intern, personal, al propriei vieți și simțiri.

Pentru a putea săvîrși toate aceste minuni ce par imposibile, ai nevoie de niște daruri deosebite, native și dobîndite. Și, da, Magda Ursache e înzestrată cu o memorie prodigioasă, cu o curiozitate nestinsă pentru tot ce se-ntîmplă sau va să se-ntîmple, cu un simț etic ce poate părea inflexibil și cu o putere de muncă uriașă, pe care și-a educat-o la școala aspră a unei biografii care nu a răsfătat-o deloc. Să mai adăugăm la acestea toate sensibilitatea și discernămîntul care, la debut, au făcut din ea unul dintre cei mai avizați comentatori de poezie, calități care, în continuare, o trimit la arta poezilor, mai vechi sau mai noi, din care citează frecvent, valorificînd-o în motto-uri sau în discursul personajelor, în romanele pe care le-a scris pînă acum. În sfîrșit, să mai amintim și împrejurarea, deloc neglijabilă, că autoarea cărții *Vremuri de polemică* i-a fost dat să trăiască sub regimuri diferite ce încercau și încearcă să-și găsească propria fizionomie, efectiv, pe seama vieții ființei umane, dar și că a avut șansa, sau poate neșansa?, de a trăi în medii dintre cele mai felurite, pe care, cunoscîndu-le bine dinăuntru, le poate „trece prin rîzătoare”/răzătoare, cu date și nume concrete, care-i populează textele într-un număr aiuritor.

Peste toate, suveran stă talentul și pregătirea

filologică serioasă de a folosi cuvîntul, simțul acut pentru istoria și posibilitățile lui semantice de care Magla Ursache izează magistral pentru a ținti acolo unde trebuie și a expune în fața cititorilor hidoșenia unei lumi ce și-a uitat de Dumnezeu, o lume pentru care decența, onoarea, măsura și respectul pentru celălalt și pentru valoare au devenit niște mari necunoscute. Alături de talent, lecturile întinse și de profunzime îi conferă Magdei Ursache ușurința cu care se mișcă liber în fenomenul cultural românesc, însușindu-și creator lectia lui Caragiale și Tudor Arghezi de a înarma cuvintele cu săgeți care să meargă direct la ținta dorită și să trezească conștiința cititorului dedată la comodități de jumătăți de măsură și de compromisuri rușinoase.

De atenție constantă din partea autoarei se bucură mediul universitar în care, în trecut, dar și astăzi, aceasta găsește modele de caracter și de intelectualitate pe care le pune în fața celor care se plîng de lipsa de modele, scuizîndu-și astfel mediocritatea. Pe lîngă aceasta, însă, cazul universitarilor Petru Caraman, Mihai Drăgan, Luca Pițu sau Petru Ursache îi impune acesteia o răbdătoare radiografiere a aceluiași mediu în care descoperă abaterea de la principiul meritocrației, plierea obedientă pe politicile zilei și lupta lipsită de scrupule, deși purtată cu mînuși, pentru

comuniste. Ce contează adevărul! Minciuna să trăiască! Cunoscutul vers “Minciuna stă cu regele la masă” poate fi frate geamăn cu « Minciuna stă cu democrația la masă”, păstrîndu-și neștirbit adevărul.

Oare nu în timpul originalei noastre democrații s-au apucat istorici universitari ca Lucian Boia să șteargă din istoria noastră sau să răstălmăcesc după bunul plac tot ce dă acestei istorii sens și demnitate ? Și nu acum, unuia ca domnul Alexandru Florian i se oferă spațiu fizic și pe sticlă pentru a ne aminti constant că suntem o națiune eminentemente antisemită, sălbătică, că nu ne putem spăla nicînd, oricît ne-am căi și ne-am cere iertare, de crima de a fi ucis în pogromul de la Iași sute de evrei nevinovați ? Fără a nega acest moment rușinos al istoriei românilor și fără a le clama nevinovăția totală, Magda Ursache privește cu atenție apre efectul acestor exagerări asupra populației mai puțin informate de la care te poți aștepta la orice. Și s-a văzut acest lucru cu ochiul liber în episodul Georgescu și Aur care propagă ideea unei Români aflată în inocență preistorică sau în stare de protest prelungit fără o cauză anume, decît poate neliniștea semănată în sufețele simple de astfel de supralicitări ireponsabile sau de gîndul globalizării în care va să piară neamul românesc (vezi capitolele *Dreptul de a fi reacționar* și *Exerciții de ne-uitare*).

Declarîndu-se cu o ironie pe care o îndreaptă nu spre sine, ci spre realii și probabilii preopinenți: „O conservatoare, o retrogradă ținînd la etnic-eticestetic”, Magda Ursache țintește de pe această poziție, pe care și-o asumă cu mîndrie, tot ce știrbește esența noastră identitară, tot ce contravine acestor principii în lumea culturii și, mai ales, în politica ce se practică de atîta timp în România. Și pentru că limba este una din temeliiile identității noastre, stricătorii de limbă, „care stăpînesc mai bine globaleza decît româna”, sunt atacați cu o deosebită virulență. Autoarea citează aici multiple exemple de hibridizare a limbii române cu limba engleză, pe care o vede ca manifestare a unui snobism cretin, binecunoscut în istoria limbii române care a înregistrat pe rînd o grecizare, francizare și germanizare cu efecte de tot rizibile de n-ar fi consecințele lor atît de triste pentru fizionomia ei. Ca filolog, Magda Ursache nu poate condamna împrumuturile lexicale absolut necesare atunci cînd vocabularul limbii nu conține termeni adecvați pentru a denumi realități nou apărute sau concepte științifice de ultimă oră. Dar tot ca filolog, urmărește cu o răbdare de invidiat abaterile lexicale, gramaticale, de pronunție și de sintaxă pe care le observă la cei care ar trebui să ofere model de folosire a limbii: redactorii TV, oamenii politici și chiar redactorii de reviste și de carte. Pe toți îi numește “vorbitori-infracționi”. (vezi capit. *România de tranziție*). Nu mai puțin, e intrigată autoarea de lipsa de civilitate a dialogurilor purtate în media sau pe scena politică unde “apele sunt rău otrăvite de fake-news, de birfe joase date drept adevăruri, de breaking news, anunțate cu zgomet de petarde”. Aici arta polemistului de a creiona scene și portrete din două-trei tușe pare să atingă apogeul. Și nu putem să nu cităm cîteva dintre multele astfel de reușite memorabile ale artei polemice pe care o practică Magda Ursache: „Roman, cînit liberal ca să întinerească, își strînge buzele într-o linie lungă, în semn că refuză părerea contrară” (p.290); „E cutremur în studio? Nu, e doamna Tatoi scuturînd din cap, cercei, dește”(p.279); „O moderatoare exhibiționistă se vîntură prin studio, cu sîinii pe-afară și cu pleata pe unul dintre ei, în loc să stea locului”(p.289); „zeițele media se așază mari și late în centrul ecranului, iar invitații pe de laturi sunt din ce în ce mai minusculi”(p.289). În acest context, memorabile se dovedesc și multe definiții - fulger date unor situații sau unor protagoniști de pe scena politică și gazetărească: “Mița Baston în variantă pedisto-penelisto-useristă”, “guvernării noștri sunt și slugarnici și darnici pe spinarea românilor”, “clasa politică e îndrazneață ca un ghiocel”; „Latinitatea strigă din tranșee”; “Ce să preferi? Știresca sau firesca? Moderatoarea -urcică sau moderatoarea-meduză? Moderatoarea-vuvuzea, moderatoarea-plată ca apa sau moderatoarea -uscată ca un os?” : „Ciorbismele aveau ceva viteză față de iohannisme”; “cei loviți de lexicopenie”, ș.m.d, ș.m.d. (vezi capit. *România de tranziție*).

posturi și privilegii pe care cîndva partidul unic (astăzi partidele) și serviciile secrete le ofereau și le oferă colaboratorilor de tot soiul. De parcă toate acestea nu erau de ajuns pentru a compromite ceea ce trebuie să fie învățămîntul superior, după 1989, au urmat înființarea de universități private (multe dintre ele false universități care cultivă plagiatul și incultura), precum și ralierea la reforma Bologna, inițiative care au distrus și ceea ce mai respira a învățămînt și educație autentice.

Magda Ursache nu face economie de cuvinte usturătoare cînd vorbește despre aceste tare ale mediului universitar, sintetizîndu-le efectul distrugător de destine în expresia „universitatea care ucide”, folosită de ea ca titlu pentru un roman apărut în 1995, și constatînd cu indignare cît de mulți analfabeți funcționali produce învățămîntul românesc. Analfabeți care se simt îndreptățiți să ajungă prim miniștri sau președinți ai acestei țări! Ce contează că prin incompetența lor duc țara la dezastru! Ei să trăiască și să aibă cu ce se fali în fața naivilor votanți! Și, ca să aibă cît de cît luciu, acești parveniți trebuie să atace tot ce este valoare, să falsifice istoria, să-și bată joc de Ziua Națională, de Mica și Marea Unire, să denigreze mari personalități create de cultură și de țară, invocînd motive care mai de care mai aberante, ca în cazul lui Mircea Vulcănescu sau al atîtor martiri ai neamului care au murit cu miile în închisorile

Dar nu doar limba e în suferință în această interminabilă vreme de tranziție, în acest stat „capturat de impostori” ci și cultura. În întregul ei. Magda Ursache încondeiază cu aceleași expresii sarcastice și colorate pe aculturalii numiți de partidele politice în fruntea Ministerului Culturii, a ICR-urilor sau a diverselor instituții de cultură. Când li se cere socoteală - dacă li se cere! - pentru dezastrele realizate de incompetența administrativă și lipsa lor de cultură, toți numiții politic ripostează că ei răspund în fața PARTIDULUI, nu a justiției sau a societății civile. De parcă, alături de pământul țării, scos la mezat de partidele în cârdășie, ar fi proprietatea acestora și cultura, împreună cu tot ce ține de ființa acestei țări. Numai așa îți explici cum de un ministru de cultură a putut trimite la un muzeu străin de mîna a șaptea parte din exponatele ce țin de tezaurul național, care, bineînțeles, au fost furate comod din muzeul respectiv.

Doar așa poți înțelege cum se face că Ministerul Culturii, prin ICR, promovează în străinătate non-valori culturale, refuzînd, în același timp, să recunoască adevăratele valori realizate de artiști, din trecut sau din prezent, trăitori în țară sau în exil. În capitolul *Cultura văzută de aproape*, pentru astfel de situații, Magda Ursache nu face economie de aprecieri nu doar deza-probatoare, ci de-a dreptul nimicioare. O atitudine a polemistei îndreptățită nu numai de întâmplări ca cea de mai sus, dar și, mai ales, de ușurința cu care oamenii de cultură, „intelectuali oficiali/oficioși, categorisiți genii de grup” participă la ele și le susțin acum, ca și în trecut. Exemplele pe care le dă cartea de astfel de demisii de la demnitatea și respectul pentru valoare pe care le reclamă cultura sunt multe și, uneori, surprinzător de triste pentru căștigul mediocru imediat în bani, funcții, titluri etc. pe care l-au adus și îl aduc.

Pentru subminarea, prin aservirea la politic, a solidarității de breaslă care trebuie să stea mereu sub semnul valorii un astfel de comportament se dovedește a fi hotărîtor, la fel ca înțelegerea greșită a luptei între generații sau dorința de a dinamita canonul cultural stabilit și reprezentat de figuri emblematice ale identității naționale în întreg specificul ei. Acestui fenomen îi consacră Magda Ursache multe intervenții polemice, între care de o remarcabilă forță și coerență se bucură componente ale capitolelor *Cultura văzută de aproape* și *Sub foarfecele cenzurii* precum: *Era grafomanilor*, *Flora și fauna criticii de întîmpinare*, *Clar de Eminescu*, *Cărturari în „colonia de scribi”*, *Mărirea și decăderea criticului literar*. Acțiunea subversivă, chipurile, de revizuire a valorilor culturale nu reușește altceva decît să sporească prezența nechematiilor în uniunile de creație, să semene neîncredere în valorile prin care țara își menține și-și justifică existența și speranța unui viitor demn, să instituie falsul și oportunismul drept căi prin care să se proclame de esență organică niște creații vremelnice, acordate unei mode rușinoase ce domină în lume: „sunt premiate cărți care au în spate telefoane de manevră, intrigi de culise”, „jalnici veleitari ai criticii de întîmpinare”, „Cine are valoare de întrebuințare pentru anume grup(gașcă) e suit în posturi de decizie”, „obscenități obscure drept poezii”, „editori SRL, fără responsabilitate, fără profesionalism”, „minele antipersonalitate s-au plantat contra vîrfurilor vieții culturale” etc.

Și, sigur, Magda Ursache subliniază, iar și iar, cu exemple concrete, rolul organelor de partid(e) sau al securității de ieri și de azi în inițierea și susținerea unor astfel de acte demolatoare de valori, în fond, de identitate de neam (vezi *Oportunism la cub*, *Despre toleranța discriminatorie*, *Paul Goma: Un igienist al memoriei*, *Petru Caraman într-o cutie de scrisori*, *Malefica dosariadă*, *Dosariada care ucide*, *Dosariada, o victorie a securității?*, *Vremi de science fiction*).

Și, după atîtea și atîtea destine frînte, după atîtea pierderi de valori ale gândirii și creației românești în lagăre, închisori sau în exil, după atîta și atîta confuzie semănată cu bună știință în mințile și în inimile tineretului care „beneficiază” de învățămîntul permanent în reformă, dar deloc normal, deloc structurat pe principii clare pedagogice, psihologice și formative, autoarea cărții se-ntreabă cît mai putem tolera intoleranța non-valorii față de valoare, cît mai putem asista neputincioși în fața umilirii, prin varii matode, a ființei noastre naționale. În ceea ce o privește, așa cum declară într-un original preambul la carte (vezi *Întrebare și răspuns* sau *Tolerăm intoleranța?*), Magda Ursache alege să lupte, chiar dacă alegerea aceasta poate părea inutilă profitorilor de tăcere: „N-am vrut să-mi reproșez lipsa de reacție, să contribuie prin tăcere la criza care amenință axiologia identitară, cultura identitară. Am riscat (*si tacuisses*...) să rămîn nefilozoafă, dar nu-mi doresc o Românie în vrie(rimă involuntară), nici o Românie ca o pradă. (...)nu tolerez și nu capitulez”(p.9). Cartea de față este tocmai dovada acestor bune și statornice așezări față de o Românie care trebuie păstrată și protejată în ceea ce o definește organic și o face participantă, tocmai prin specificul ei, la marea istorie și cultură a lumii.

Emanuela ILIE

Ioana Unk.

Your spam (erotic)

folder is not empty yet

Cu toate că mizează extensiv (nu exclusiv!) pe analiza iubirii, așa cum mai este ea posibilă, ca trăire și reprezentare, în postumanismul întors și el, de-o bucată, pe toate părțile, romanul de debut al Ioanei Unk, intitulat *Sindromul picioarelor neliniștite* (Editura Nemira, București, 2024), nu plictisește deloc. Este adevărat, prozatoarea menționează sau face tipologii erotice și le analizează succint sau pe îndelete (v. aromaticul, *străinul cu garoafe* etc.), asociindu-le flori, obiecte și spații dintre cele mai diverse (de la săli de curs, biblioteci și librării la cafele, interioare de mașini și compartimente de tren), în care li se potentează sau, dimpotrivă, li se blurează ori chiar anulează semnificațiile. Așa cum se întâmplă, bunăoară, în scena de pe terasa restaurantului, unde respirația poticnită a cuplului marital poate deveni, dintr-o dată, expiație neîndoieinică: „În drumul dinspre baie spre terasă se întreabă cum ar fi dacă micile trădări de fiecare zi nu s-ar mai acumula prin cotloanele iluzorii ale aducerii-aminte, ci s-ar evapora dacă le-ar da *delete*, așa cum făcea periodic cu e-mail-urile din *Spam*, urmărind mesajul *Your Spam folder is now empty*. În fond, lucrurile nu sunt suficient de grave pentru a-l părăsi, iar memoria e un animal capricios. Unde mai pui că psihologii de cuplu spun că oamenii căsătoriți se numără printre cele mai fericite exemplare ale speciei umane. Iar în materie de fericire merită să faci astfel de mici compromisuri. Pe masa lor zărește două farfurii cu mâncare aburindă: clătitele ei, intacte, și șnitelul lui. Nu mai apucă să întrebe nimic, el îi ghicește nedumerirea: *Ți-am comandat altă porție, draga mea. N-am vrut să le mănânci reci.*”

La fel de adevărat este că povestea, de fapt, poveștile de dragoste prinse în volum par a gravita în jurul unui personaj-pivot feminin, ale cărui certitudini și îndoieli, anxietăți și eliberări etc., filtrate heterodiegetic sau expuse direct printr-o confesiune fracturată, ocupă prim-planul scenei epice. Transformând în același timp ansamblul într-o meta-narațiune a erosului, calibrată în funcție de etapele de formare, vârstele și implicit experiențele protagoniștilor. Bineînțeles, indiferent cum se numesc ei (Dori, Filip, Vlad...) și indiferent cum li se analizează psihologia de către ea/ ele, într-o scriitură lucidă. Aptă să se alimenteze, când e cazul, din pre-conceptiile și clișeele de reprezentare, dar mai ales atentă să le sancționeze scurt ori să le manevreze abil: „Am citit într-o carte de psihologie că iubirile sunt ca niște culori. Fiecăruia dintre noi i se potrivește o anume iubire și, din păcate, nu ne putem asorta cu orice nuanță de afecțiune. (...) Mă uitam la soțul meu, care întorcea încântat parfumul pe toate părțile, îl mirosea fără să se întrebă de ce e deschisă cutia și, privindu-i trăsăturile bonome și mâinile fine cu pieluțele jupuite, mi s-a părut că emana o lumină gri, prăfoasă. Am întins brațele spre el, am vrut să îl îmbrățișez sau să testez calitatea luminii și, când i-am văzut palmele verzui-smarald, mi le-am retras imediat. Am știut.”

Pe spații mici, volumul se poate citi însă cu un profit real și altfel. Pentru că în structura compozită a *Sindromului*... își fac locul și fabulele cu detentă parabolică, și anecdotice urbane, și însemnările de exil interior sau de migrație, și paginile de jurnal deturnate în subtile fișe de observație antropologică (precum, bunăoară, cele dedicate bărbaților din speciile *Carum Carvi* sau *Levisticum Officinale*). În plus, când nu se proiectează pe un fundal muzical, literar sau cinematografic analizat contrapunctic, glosele pe marginea intimității (im)posibile se învecinează cu însemnările metatextuale, notele sociologice sau reflecțiile pe marginea fericirii paradoxale și a hiperconsumismului (via Lipo-vetsky). Din întrețeserea lor ia naștere o carte sensibilă, dulce-amăruie, despre modalitățile în care se mai poate experimenta, proiecta și reprezenta obsesia erotică în actualitate. Adică într-o lume în care un avertisment de tipul *Your Spam folder is now empty* sau finalizarea unui attachment numit *Glissando 1*, *Glissando 2* ș.a.m.d. îți acutizează dramele, când nu te aruncă direct în brațele unei melancolii de o greutate vătămătoare.

Gellu DORIAN

Dilema patriotică

Mai mult parcă decât oricând, recenta bătălie pentru Cotroceni, a scos la iveală formulele cele mai la îndemână și deformate de patriotism accentuat. Chiar și DEX-ul dă o definiție mulată pe „dragostea față de patrie și popor”, dusă pe poziția de pregătire continuă pentru apărarea „patriei și poporului”. Poziția de luptă continuă pentru menținerea neștirbită a patriei și poporului, a identității naționale, chiar și pe timp de pace – dacă vrei să ai pace, pregătește-te de război, spunea cineva – dă naștere, în situații precum sunt alegerile cu miză mare, cum au fost cele pentru Cotroceni, de anul trecut, lăsate cu anulare, și de anul acesta, lăsate cu amenințare, unor patrioți, care își eschibizionează în fața poporului sentimentele patriotice, transformate în capital electoral cu țintă precisă. Și aici apare diferența între patriotismul sincer, curat, pe care-l are orice om normal care-și iubește țara, limba maternă, neamul, aproapele în esență, și patriotismul comercializat electoral, așa cum am văzut că au făcut cel puțin doi candidați la a obține acordul „poporului” pentru a se așeza la depozitul neamului, la visteria lui, de unde ar fi dorit să-și deconteze material ceea ce au expus pe țarabele lor electorale. În astfel de situații apare dilema acestui fond emoțional, pe care-l oferă sentimentul patriotic. Cel căruia i se adresează astfel de provocare sentimentală, omul de jos, de rând, simplu, ia totul epidermic, crezând tot ce i se spune. Unii descoperă chiar în acele momente cine a fost Decebal, cine a fost Ștefan cel Mare și așa mai departe, cine au fost eroii care s-au jertfit în războaiele de independență, de apărare a fruntariilor, căroră George Simion, înflăcărat de propteaua lui Călin Georgescu, le-a dorit chiar „sănătate și viață lungă”, ceea ce a stârnit ilaritate în tabăra adversă și exaltare în cea susținătoare a unor astfel de patrioți. Și într-o astfel de dilemă, cum să alegi grăul de neghină? Numărul mare de adulatori ai unor astfel de patrioți, peste cinci milioane, dovedește că fondul labil al norodului dilematic este unul de speriat și, din păcate, în creștere.

Un astfel de patriotic dilematic practică, după cum am văzut, foarte mulți oameni plecați din țară din cauza unui trai nesigur și fără perspectivă pentru altfel de trai, nu de lungă durată, dar mai bun pasămite, situație care, pe un fond nostalgic sau poate chiar melancolic, transformă sentimentul de dragoste pentru țară în ură față de țara lor de obârșie. Și pe acești labili din acest punct de vedere s-au bazat „patrioții” care le-au stârnit dorul de casă, transformat, pe baza promisiunilor fără acoperire, în singura cale de revenire acasă. Cum ai putea, la o adică, așa cum cere definiția amintită mai sus a patriotismului, să pleci cu astfel de oameni la luptă, care, eludând greul de acasă în favoarea altuia mai ușor, ar eșua din tranșee sau baricade într-un mercenariat ce le-ar aduce venituri imediate? Dar asta nu contează pentru cei care se folosesc de astfel de mize atunci când doresc să ajungă la putere. Promisiunile lor fără acoperire, ca formă de marketing, cum însuși falsul tribun a spus, sunt singurele lor mijloace cu care pot cucerii voturi. Și asta ei numesc luptă de salvare a neamului. Nu, în realitate nu era nimic altceva decât disperarea de a ocupa o poziție din care ar fi putut pune pumnul în gură tuturor, și celor care l-au votat și mai ales celor care nu l-au votat, cu care, el singur s-a întrebat, nu va ști ce să facă. O gură de păcătos într-un suflet și mai păcătos.

Acum, când lucrurile par a fi așezate la locul lor, aproape că ar trebui schimbate și noțiunile ce țin de fondul etern al patriotismului, nu pentru că globalizarea ne-ar înghiți cu totul, ci pentru că prostia a devenit atât de agresivă încât ar putea deveni extrem de periculoasă, până la anularea, din entuziasm patriotic dilematic, identității naționale, singura care incumbă și adevăratul patriotism, care nu cere a fi trămbițat, ci a fi păstrat în limitele bunului simț și al adevăratei datorii cetățenești.

Valențele curative ale creației și ale dragostei

„Cred cu tărie că poezia este sângele / ce ne ține în viață”
(Marinela Postu)

Autoare a câtorva volume de versuri cu titluri sugerând nevoia de liniște și calm, de visare și reflecție, deținătoare de premii și mențiuni literare, Marilena Apostu s-a prezentat în fața cititorilor, în 2024, cu o nouă carte, intitulată *Cămașa pătată de somn* (Editura „Școala Ardeleană”, Cluj-Napoca).

Cele două poeme cărora li s-au acordat ca locuri de cinste aripile copertei (*Scriu așa cum simt* și *Îmi stă bine în somn*), ca și aprecierea poetului Adrian Alui Gheorghe de pe coperta a IV-a, au menirea de a ne introduce în atmosfera volumului ale cărui texte se înscriu ca elemente ale unei panoplii poetice dominate de singurătatea alergătorului de cursă lungă prin imperiul Cuvântului, alergător care a fost, este și va fi scriitorul, atâta timp cât pagina tipărită va rezista în fața terifiantei concurențe ce i-o face, de ani buni și din ce în ce mai incisiv, cea electronică.

Și cui dacă nu condeierului, fie el poet, prozator, eseist ori dramaturg, îi revine această nobilă sarcină, pe care el, truditul pe vastul ogor al verbului, și-a asumat-o de bună voie și nesilit de nimeni (ca să apelăm la o cunoscută sintagmă ce ține mai mult de domeniul juridic și administrativ). Da, de bună voie și nesilit de nimeni, dar cu o responsabilitate asumată, cu origini cronicărești, la noi, la români, căci odată ce li s-a dat drumul în lume, vocabulele ori asociațiile de vocabule nu mai pot fi rechemate în *rezervația* unde au locuit până la acel moment crucial pentru destinul lor de purtătoare de gânduri, opinii, atitudini, dezamăgiri ori speranțe.

Aceasta pe de o parte, căci există și aversul medaliei, la fel de important, dacă luăm în calcul (și nu putem să n-o facem) și absența cuvântului, tăcerea, cea care, în anumite împrejurări, a ajuns să valoreze chiar mai mult decât rostirea. „Tăcerea e de aur”, spune o cunoscută zicere strămoșească, invocată adesea de gânditori de seamă din toate timpurile. Se ajunge chiar la o antiteză valorică, la un conflict, la o rivalitate născătoare de dileme acționale („să spun, să nu spun?”, „să vorbesc ori să nu vorbesc?”, să tac sau să nu tac?”).

În una din însemnările sale jurnaliere despre comunicarea verbală, Eugen Ionesco afirmă despre *cuvânt* că acesta ar împiedica „tăcerea să vorbească” și că, nici mai mult, nici mai puțin, cuvântul „tocește gândirea”, „o deteriorează”, doar tăcerea fiind „de aur”, concluzionând chiar că „garanția cuvântului trebuie să fie tăcerea” (Eugene Ionesco, *Jurnal în fărâme*, Ed. Humanitas, 2010, trad. Irina Bădescu).

Tăcerea, liniștea și singurătatea (termeni din aria semantică a somnului, cuvânt-cheie al volumului în discuție), iată fenomene care se complinesc reciproc nu numai în viață, ci și în exprimarea poetică, așa cum se întâmplă și în cartea Marilenei Apostu.

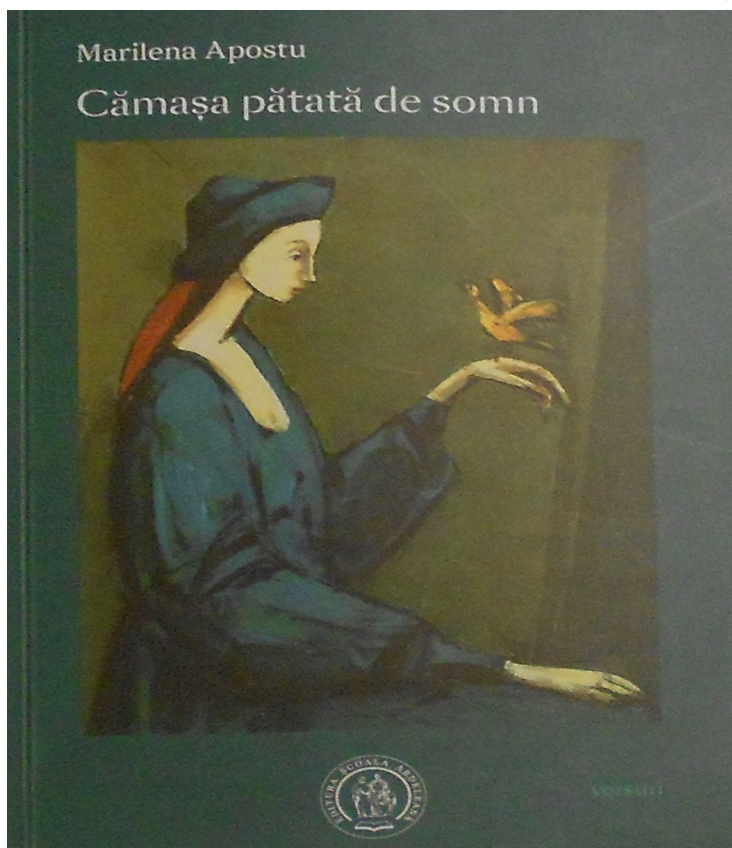
“O femeie avea un oraș plin de tăceri // desena numere, / le atingea cu slăvă. / ‘s-a oprit pe la ora șapte, / e liniște!”, spune poeta la un moment dat. Într-un alt text, eul liric se află în postura unui recuperator de liniște, element care-i asigură stabilitatea existenței: “Mă grăbesc să prind tălpile liliecilor // voi trece pe stradă cu atenție / vreau să răscumpăr liniștea”, iar în altul, liniștea devine depozit de amintiri: “luni e ziua fiului meu / îi voi cere voie să umblu în liniște”.

Altă dată, poeta exclamă: “fă-mi loc în liniștea ta!”, marcând un moment de vibrantă tensiune interioară pusă în slujba fiorului dragostei, care străbate *da capo al fine* această carte, pe care o putem considera un adevărat imn închinat iubirii din perspectiva dulci-amarelor așteptări și a rememorărilor vindecătoare, dătătoare de speranțe, un bun manual de înțelegere mai profundă a sufletului feminin și a vibrației sale inconfundabile.

Somnul, temă poetică ades abordată în poezia lumii, de la Baudelaire și Mallarmé la Eminescu și Blaga, Arghezi și Nichita Stănescu, a avut dintotdeauna parte de o tratare aparte, fiind starea care, prin intermediul visului, a asigurat acea dedublare a eului desprins de realitatea palpabilă a zilei și propulsat în imaginar, în irealul dorit a fi real. Și cine sunt cei mai aprigi visători ai omenirii dacă nu poeții? Și iată, unul din ei este Marilena Apostu, în a cărei carte asistăm la un monolog ce s-ar vrea în permanentă dialog cu cel drag așteptat zadarnic, la o zbatere interioară menită a astâmpăra dorințe neîmplinite și în care *somnul* (prezent încă din titlu)

și *visul* (ca element legat organic de acesta) sunt *vedetele* paginilor.

Visul devine canal de comunicare cu ființa iubită (“Cineva mă visează / când adoarme pe partea dreaptă” - p.14, “tăcere, domnilor! / simt că mă visează” - p. 16, “voi adormi cu mirosul florilor / trebuie să mă învelesc cu ele / altfel somnul mă va certa că te-am visat / cu înfrigurare” - p. 26), element de simbolistică premonitoare (“în această dimineață / am visat drumuri surpate” - p. 13), agent terapeutic (“Într-o noapte am visat / că m-am vindecat de singurătate” - p. 51) ori metamorfozant (“în vis eram apă” - p. 20), iar monologul și mărturisirea sunt pline de aluzii de natură erotică de o finețe aparte: “câte degete are sufletul tău? / te-am întrebat / nu mi-ai răspuns, / aștept să-mi spui: atâtea degete / cât să te pot cuprinde.” (p.7), “pentru că am timp să mă gândesc la tine / nu știu de ce / dar mi se întâmplă des / să-mi fie dor de mirosul ploii” (p.

15), “mă urmărește surâsul tău” (p. 24), “sângele tău mă caută” (p. 61).

Mai multe poeme sunt piesele unui puzzle al rememorării ori așteptării pe fondul unor dorințe mărturisite tandru dar cu tristețe și a unor clipe de fericire aflate în *stand by* undeva în adâncul inimii și care aspiră la o revenire în retorta vie a prezentului ori a viitorului: “strada mă îndeamnă să te uit, / am rătăcit cuvinte... sunt prea grăbită. / neprețuită e zbaterea ca o mireasă! // doarme cerul pe stânci. // când treci prin fața casei / se scurge somnul pe la încheieturi / zăvoare de iarbă. // să ne atingem frunțile / ca două rugăciuni înflorite! / pe sân / îți voi arăta mușcătura strivită de lup” (*Ploile se întorc*), “ochii tăi blânzi vor spune lumii / despre acea zi de vară / așezată pe scaunul roșu din bucătărie” (*Nu pot minți*), “te privesc când plouă / fără să-mi dau seama că sunt închisă / între patru pereți de vară” (*Ați văzut cum nebunii mănâncă struguri?*), “ochii îți șoptesc: iată voi fi corabie / pentru pleoapele tale!” (*Voi mirosi a vin*), “am palmele pigmentate disciplinate. / nu știu când voi muri / au trecut ani de când te aștept! / împart cu răbdare prăjituri și vin. // voi adormi lăudând nebunia și vântul” (*Setea are gânduri mincinoase*), “îți plăcea părul meu auriu, iar surâsul / îți zguduia camera” (*Carnea fluturelui strigă: sunt liber*), “voi veni să-mi poruncești: trăiește pentru mine!” (*Luna crește fără odihnă*), “voi cânta într-o vineri gândindu-mă la tine, / voi veni să-mi îmbrățișezi degetele. / să-mi șoptești / că lipsa de delicatețe e o rușine / precum pâza de păianjen pe-o pijama, / ochii au miros de miere. // nu te mai gândi la umerii mei obosiți! / mă voi culca devreme. / ploaia se așază pe sârma din balcon.” (*Îmi vei hașura numele*), “trebuie să fug din această liniște / găurită cu ochii, / mâinile tale mă așteaptă de mult” și “imi caut urmele în verdele trimis, / până la mine drumul este lung, / sângele tău mă caută // vei aduce

o rază tremurândă ca să mă bucuri, / sunt atât de friguroasă când oftezi! / am reparat vechi amintiri ce așteptau de câteva zile” (*Am uitat noaptea deschisă*), “au trecut ani de când mi-ai mângâiat fruntea” (*E sâmbătă*), “amândoi eram miere risipită” (*De întrebă șoldul ce e disperarea*), “te voi săruta altădată ca peștii pe uscat” (*Nimeni nu te crede*), “pentru că am timp să mă gândesc la tine, / nu știu de ce / dar mi se întâmplă des / să-mi fie dor de mirosul ploii” (*Va cu pași grăbiți desenează*), “faleza e pregătită pentru jurăminte” (*Zâmbetul strânge cuvinte*), “mi se face dor / de sângele ce era veghe lângă mine” (*Cuvintele caută cerneala*).

Un autoreproș, cum e cel din textul intitulat *Adorm așteptându-te*, e înscris tot în sfera somnului, a tăcerii, a liniștii: “suflete, de ce ai iubit? / trebuia / să încalți bucurii / apoi să te îndepărtezi, / trebuia / să primești jumătăți / captușite în muțenie” (*Adorm așteptându-te*).

Marea trecere (de sorginte blagiană ori eminesciană) nu putea să nu aibă parte și ea, în volumul Marilenei Apostu, de o tratare în spiritul cel mai realist cu putință, specific românesc, mioritic am putea spune, sesizând seninătatea cu care e asociat momentul iminentei traversări a hotarului dintre cele două lumi. În poemul *În fiecare seară cârlesc viața*, asistăm la o mărturisire tangentă la eminescianul *Mai am un singur dor*: “mi-e somn de moarte”, iar în cel intitulat *Încă nu s-a inventat poezia încăpătânată*, cititorul va întâlni o premoniție sumbră: “măine voi fi pământ”, întărită de alte câteva exprimări, în același ton, din alte texte: “adevărul e doar o închipuire a minții, / așa voi ajunge poveste” (*Îmi stă bine în somn*), “moartea e un repaus ce bate la ușă” (*Nimeni nu știe cât timp voi vedea*), “voi trece păcatele dincolo” (*E devreme să plec sub iarbă*), “E posibil să lipsesc / de la întâlnire / a lătrat câinele orb până târziu / între mai multe povești și poște de răsărit” (*E posibil să lipsesc*), “ne așteaptă ciudata moarte / pierdută ca o spadă” (*Păsări leagănă femei*), “voi fi cifră în curând” (*Când nu pot fi privită zăgăvesc slava*), “moartea e blândă și mă minte” (*Tineretea călătorește până la etajul tău*). Un poem este intitulat chiar *Nu știu ce mă așteaptă dincolo*, ca expresie directă a eternei dileme hamletiene așezată pe firmamentul existențial de marele Will: “to be or not to be” / “a fi sau a nu fi”.

Tema creației, a trudei artistului condeier este și ea prezentă în acest volum, în care mărturisirea “Cred cu tărie că poezia este sângele / ce ne ține în viață” din poemul *Scriu așa cum simt*, selectat de autoare pentru prima aripă a copertei, îndeplinește rolul unui solid postament pentru o profesiune de credință dintre cele mai sincere și solide. Pentru poetă, scrisul e “leac împotriva singurătății”, iar acest text ne oferă și cheia de pătrundere în substanța poemelor cărții: “Am scris despre așteptare, absența celui drag și dorința de contopire / într-o explozie de lumină, cu o tulburătoare simplitate.” Și cu un optimism tainic, bine ascuns unei prime priviri asupra textului, am spune noi, dar care se revelează la o lectură atentă.

Exprimări precum “o copilă așteaptă răsăritul în somn”, “jumătăți de flori ascund flori pentru cei însetați”, “iată zâmbetul meu / rămas la fereastră să răsucescă ploi”, “am comandat două zâmbete tari”, “primăvara te strigă / în fel și chip”, “primăvara scriu poeme de împăcare”, “voi merge să devin o frumoasă fereastră”, “raze lovesc ușa întredeschisă”, “a venit răsăritul soarelui / vrăbiile au ales bucuria”, “voi cumpăra un izvor să-l ating”, “într-o zi voi ști să înaintez”, “vreau să trăiesc pe de-a întregul / să fac pe plac ploii”, “nu pot să mă despart de verde” sunt edificatoare în acest sens.

“Dacă există o tristețe care plutește peste fiecare pagină a acestei cărți de poezie, este o tristețe care ne face bine”, spune poetul Adrian Alui Gheorghe în aprecierea de pe coperta a IV-a și un cititor atent se poate convinge cu ușurință de acest lucru. Este o tristețe îndreptățită dar nu una demolatoare, fiindcă unde de optimism, de speranță, izvorâte dintr-o realităstă abordare a vieții adie ca un zefir blând, alinător, tămăduitor, benefic pentru sufletul poetei care spune așa de frumos în unul din poemele cărții: “Am spălat finalul poeziei cu liniștea din somn”.

Gheorghe GRIGURCU

„Aluviunile vieții peste viață”

Insatisfacțiile se asociază în genere mai lesne decât satisfacțiile dintr-un impuls compasional reciproc. O insatisfacție dând senzația unei limite, o satisfacție pe cea a unei limitări.

Pentru a rămâne în plenitudine se cuvine ca momentele „bune” să nu fie prea numeroase, să nu se aglomereze, altminteri riscând a suferi o uzură aidoma unei haine din pricina unei îndelungate purtări.

Gânduri intruzive într-o stare sufletească pe care uneori izbutești, dar de cele mai multe ori nu izbutești a o transcrie.

„Colina. Această ridicătură de pământ era pentru egipteni simbolul a ceea ce a ieșit mai întâi la suprafață din haos, atunci când aerul a suflat ingenios peste apele primordiale. Zeii pun piciorul pe dealul originar și creează lumina. Colina este astfel prima manifestare a creației lumii, suficient de proeminentă pentru a se diferenția de haosul inițial, ea nu are însă măreața imensitate a muntelui. Ea marchează începutul atunci când aerul a suflat ingenios peste apele primordiale. Zeii pun piciorul pe dealul originar și creează lumina. Colina este astfel prima manifestare a creației lumii, suficient de proeminentă pentru a se diferenția de haosul inițial, ea nu are însă măreața imensitate a muntelui. Ea marchează începutul unei emergențe și al diferențierii. Liniile sale molcome o armonizează cu un aspect al sacralului care este pe măsura omului.” (Jean Chevalier, Alain Gheerbrant).

Senectute. A-ți reconstitui trecutul, o operație cvasi-continuă, oarecum „de la sine”. Dar nu cumva te reconstitui pe tine însuți, trecutul rămânând în afară precum peisajul unui loc adesea frecventat, pe care însă nu-l vei mai revedea niciodată?

A.E.: „Iubirea precum un cult intim nediferențiat al persoanei iubite, «dincolo de bine și de rău.»” N-am putea avea astfel în vedere și o conținută amoralitate a iubirii?

Un nor vâscos cu aerul unei mocirle celeste.

Poezia lui X aidoma unui calorifer de ultima clasă rămas rece în vreme ce afară e frig. Îi privești cu atenție desenul.

„«Își râde de nenorocirea celor fără vină.» Tăcere a lui Dumnezeu. Zgomotele din această lume îi imită tăcerea. Nu vor să spună nimic. Atunci când avem nevoie din adâncul măruntaielor noastre de un zgomot care să însemne ceva, atunci când strigăm pentru a obține răspuns și el nu ne este acordat, abia atunci atingem tăcerea lui Dumnezeu. În mod obișnuit, închipuirea noastră pune cuvinte în zgomotele lumii. Tot așa cum te joci alene încercând să vezi forme în prefirarea cețurilor. Dar când suntem prea vlăguți, când nu mai avem curajul jocului, atunci avem nevoie de cuvinte adevărate. Strigăm ca să le obținem. Țipătul ne spintecă măruntaiele. Nu primim decât tăcere. După ce au trecut prin asta, unii se apucă să vorbească singuri, ca nebunii.” (Simone Weil).

Credulitatea: umbra malefică a minciunii care-și nimește Ținta.

Melancolia: o blazare învinsă acordându-se cu un țel măgulitor care este ea însăși.

Scriptor. Definitivul se joacă cu relativul, iată de ce, din culanță, ține nu o dată parte celui din urmă.

O tăcere care-ți revoltă auzul.

„Suprarealismul va avea valoare întotdeauna mai mult pentru ceea ce a căutat decât pentru ceea ce a obținut; pentru programul său mai mult decât pentru realizarea lui. Și, trăsătura comună cu literatura cea mai bună din același timp, mai mult ca mărturie decât pentru opera rezultată. Dintre atâtea mărturii literare ale momentului, este cel mai lucid, cel care știe cu cea mai mare claritate ceea ce urmărește. Paradoxal, se bucură de un exces de conștiință, fapt ce pune în relief caracterul său de metodă, de confesiune. Și este mărturie de cele mai multe ori în ciuda sa, suferind din cauza mărturiei depuse. Și astfel rezultă o anume literatură ruptă, dislocată, esențial frustrată în posibilitatea sa prin superficialitatea personală, sclavă a actelor psihice pe care le reflectă, fără a răscumpăra unitatea pierdută sub ele.” (Maria Zambrano).

Poezia ocrotindu-și în felul său magic obiectul în fața timpului.

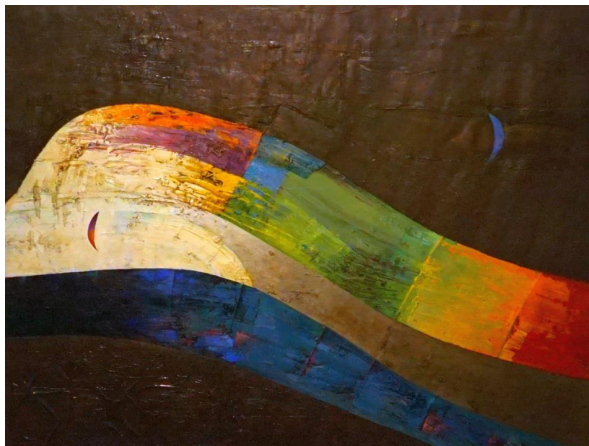
Un miracol e fără vârstă, s-a spus. N-ar putea fi astfel și ființa în sine, adaptată nativ intemporalității, dincolo de biografia sa?

Iubirea, o rugăciune adresată vieții. Cea mai dure-roasă întrucât, într-un fel sau altul, finalmente e sortită neîmplinirii.

„Gândirea, un gest sau un act mai mult sau mai puțin prompt, mai mult sau mai puțin amânat sau omis; gestul acelei ființe care are ca membre și părți toate lucrurile posibile, ca articulații și domenii ale actelor sale – timpul; ca frontieră și zonă interzisă – realul.” (Valéry).

Condiția lăuntrică a unui autor se poate constata din textul său, indiferent de tematica sau prilejul acestuia, astfel cum, privindu-l, ne putem da seama de culoarea ochilor săi.

„Fie universul este o masă confuză și întretesută care se va dispersa în scurt timp, fie este un întreg ordonat, sub o providență. Dacă este prima variantă, de ce aș dori să rămân mai mult timp în acest amestec confuz sau să fiu preocupat de orice altceva mai mult decât de «cum să redevin pământ»? Sau de ce aș fi tulburat de vreun lucru? Dispersia mă va cuprinde indiferent ce aș face.

Dar, dacă este vorba de varianta din urmă, atunci îl ador pe conducătorul întregului, rămân ferm și mă încred în el.” (Marcus Aurelius).

Cratomanie: manifestare inexplicabilă atribuită unei puteri supranaturale.

Nu fără emoție răsfoiesc câteva cărți ale copilăriei mele. Au dobândit un miros funebru.

A.E.: „Vara 2024. Caniculă nemaîntâlnită la noi se zice de câteva decenii. Azurul pare el însuși fanat, apele își închid ochii, arborii capătă aerul unor manechine. Zile în șir nu mai poți ieși din casă. O detenție calorică. În cursul nopții ultime am avut un vis antinomic, cu zăpezi și gheață. Un impact al extremelor, nu altminteri decât în tot mai mare măsură în viața politică, colega.”

„O eclipsă solară are aparența unei catastrofe cosmice, cu toate că nici cea mai mică schimbare nu se produce în ritmul obișnuit al lucrurilor. Găsesc că și în istoria omenirii există astfel de aparențe.” (Blaga).

Fericit? Da, fericit prin emoția fără seamăn de odinioară a unui viitor dorit care a rămas suspendat între timpuri.

„Noapte după noapte, o voce misterioasă îl îndemna pe Nostradamus să-și continue cercetările. Prin 1560, cu șase ani înaintea morții sale el s-a trezit printr-un cuvânt: «scorbut». Astrologul a înțeles că trebuie să se aplece asupra acestei maladii cauzate de o carență gravă de vitamina C. Pe atunci, boala era frecventă și foarte dureroasă, pentru că ducea la retragerea gingiilor și căderea dinților, iar în fazele foarte grave, crea leziuni la articulații și hemoragii mortale. Nostradamus s-a apucat de muncă, dar nu a reușit. Într-o noapte s-a trezit brusc, O voce i-a spus: «Trebuie să cauți în ghimbir». Chiar a doua zi, Nostradamus a cumpărat de la piață această plantă exotică. I-a zdrobit rădăcinile și i-a luat sucul. Timp de luni întregi l-a analizat și i-a testat efectele pe bolnavi. (...) Cinci sute de ani mai târziu, savanții, finanțați de miliarde de dolari ale industriei farmaceutice, studiază acest medicament pe bază de ghimbir pentru a-i descoperi misterele.” (Formula As, 2024).

Senectute. Ore scurgându-se asemenea unui râu cu apă tulbure în care nu te poți oglindi. Majoritare.

A.E.: „Mizericordia unei neplăceri mai mari care acoperă una minoră.”

Câte un loc comun reabilitat sub condeiul unui autor celebru.

„Ești scriitor așa cum ești evreu sau negru” (Federico Garcia Marquez).

A.E.: „Orice s-ar spune, ingratitudea vieții față de creație. Dovadă la îndemână: atâtea existențe apăsătoare, torturate, tragice ale slujitorilor săi. Sau o gelozie?”

„Ce vreau să spun este că BOR ar face bine să nu rămână, cu tot cu parțiala ei pasiune «suveranistă», cu ochii fixați asupra unei realități pe care «noul Trump» a scos-o brusc din priză. E nevoie de o reasezare a politicii externe românești, dar și de o readaptare în timp real a Bisericii majoritare la peisajul dinamic în care ne aflăm, chiar acum. Asta implică interpretarea patriotică a pericolului rusesc și acțiunea pastorală care să îmbine păstrarea identității cu încurajarea acelor partide și lideri capabili să ne mențină bine ancorați în «noua» Uniune Europeană (căci ea nu va mai fi cea cunoscută până ieri). BOR are o misiune decisivă în apropierea Republicii Moldova de UE și în combaterea pastorală a defetismului pro-rus. (...) Numai așa ne vom dezbara de idolatria dietistă și vom servi interesul durabil al țării noastre, dacă tot pretindem că asta facem.” (Teodor Baconschi).

A.E.: „A accepta lingușirea e ca și cum te-ai expune fără grijă unui soare canicular care-ți poate vătăma pielea.”

Senectute. Trecutul dă impresia de-a se scurta („parcă a fost ieri”), sugerând un sacrificiu în fața finalului, prezentul dobândește în schimb alura unei rezistențe ultime prin ilimitare.

Aluviunile vieții peste viață în lent, neconținut adaos. Cum să le oprești, cum să le înlături? Un gen de sfârșit continuu mimând începutul.

„El cântă la prea multe instrumente deodată. Gândirea însă nu înseamnă să compui. Atunci când gândești, încerci cu brutalitate să duci un lucru până la ultima sa consecință. Procesul cunoașterii constă mai întâi în aceea că arunci totul peste bord pentru a ajunge mai iute și mai ușor la ținta pe care o presimți. A. nu poate să arunce nimic peste bord. Se cară în întregime după sine, în acest fel nu ajunge nicăieri” (Elias Canetti).

„Și eu am fost bătrân și am fost și tânăr de-a lungul vremii./ Bătrân în zori și tânăr în amurg” (Bertold Brecht).

Visul, un sacrificiu sublimat al realului.

2023. În Europa există un deficit de aproximativ două milioane de medici.

„Un nou studiu sugerează că obiceiuri simple precum consumul de șampanie și vin alb, mai multe fructe în alimentație și o stare psihică bună ar putea reduce riscul de stop cardiac brusc. După atâtea sperietori, această mică *joie de vivre* e un cadou care îți schimbă starea de spirit.” (Dilema, 2025).

Izbutești a cunoaște mai bine unele lucruri de ordin moral din viața ta după ce au trecut, uneori după multă vreme. Iradierea cognitivă a trecutului frecvent neluată în seamă.

Copil întârziat în adolescență, adolescent întârziat în tinerețe, tânăr întârziat în maturitate, spre a-ți putea confirma percepția sinelui. A.E.: „Dar la senectute?” Cu discreție începi s-o iei de la capăt.

Decrepit nu din pricina vârstei, ci a inadapării la vârstă.

„În Florida un hoț a furat niște cercei cu diamant de la Tiffany, în valoare de peste 700. 000 de dolari. Prins de poliție, acesta a întrebat un ofițer: «Dar pot fi acuzat pentru ceva ce se află în stomacul meu?» O dilemă gastrofilosofică, pe baza căreia avocatul apărării ar fi putut pleda: «Onorată instanță, nu avem un hoț. Avem un om care a încercat să-și lumineze viața, la propriu. Vina lui nu e că a înghițit diamantele, ci că a sperat prea mult în strălucirea interioară!»” (Dilema, 2025).

Poate cel mai greu suportabil slogan la senectute: „Toate la timpul lor.”

A.E.: „Desocializarea fenomenelor estetice prin conceptul de gratuitate.”

Tot mai adesea simțământul fulgurant de a descinde în atmosfera unei lumi cu alură de realitate în care ai fost și totodată n-ai fost, în care s-ar putea să mai ajungi ori să nu mai ajungi niciodată.

Poesis

Singura prezență dorită nu este decît o nesfârșită absență

Triskelion

ascult radio noaptea și ajung la locul în care Iosyp pune ascultătorilor this place is empty, îmi pun piesa pe youtube, nu prind în direct radio noaptea, în timp ce vechile suntete mă invadează caut cu șoricelul albumul de fotografii she & me și descopăr că este empty, locul este gol, și asta mă perplexează, acum două zile acele fotografii adunate vreme de mai bine de cincisprezece ani erau aici, acolo, și golul este greu, insuportabil...

iau o foaie de hîrtie și un creion de cărbune și încep să trasez linii, să hașurez, să las goluri, nu nu refac fotografiile, nu am nici talentul și nici memoria atît de puternice, memoria îmi evocă doar ce era acolo înainte de gol, greul e afacerea imaginației, aceasta re-umple golul, face eforturi de neînchipuit să umple golul din mine cu curbe, linii, sfere, peșteri și o apă caldă care se strecoară prin văioagă...

mîna desenează o fîntînă ca o călimară și tocul din mînă pătrunde în călimara care umple golul și totul ar fi bine dacă celor trei spirale îngemănate nu le-ar slăbi încet, încet, legăturile și tu nu ți-ai pierde treptat, încet, încet, puterea care mă ro-bise...

trei spirale, trei fuioare se ridică-ncet în zare!

1 – 3 Decembrie 2024, în Iași

Dumbrăvencele mele, rîșii mei...

sînt mai mult de zece lustru de cînd am văzut primele și ultimele dumbrăvence, acolo, în munți, după Scutaru, înspre Duruitoare, un crîng pe malul rîului, unde am mai văzut și primul și ultimul rîs din lunga, încercata mea viață – ne privea printre frunze leneș, tolănit cum era pe o creangă de ulm, cu degetul la buze, moș Ion ne-a făcut semn să nu-i dăm nici pic de atenție...

dispăruseră din memoria mea cînd a fost lovită

de o poză venită din cyberspațiu laolaltă cu vestea bună că undeva s-a creat o arie protejată, multicolora poză a activat engramele și eu eram înconjurat de ele ca atunci, demult și de-parte...

uităm mai ales frumusețea gratuită, îmi amintesc acum coloritul, nu și cîntecul lor, se au-zea însă vuietul apei rîului printre stînci la casca-dă, dar e peste puterile mele să cred că nu cîntau, că nu aveau un cîntec pe măsura inten-selor culori...

citesc – copiii născuți miercurea suferă mult, Haruki citează dintr-un vechi cîntec de leagăn, dar eu cu siguranță într-o sîmbătă m-am născut...

12 Decembrie 2024, în Iași

Hikikomori

prima dată s-a petrecut în îndepărtata mea adolescență, tensiunea peste limite, trăiam într-o ca-meră uriașă de compresie, m-am refugiat între cei trei pereți și pa-ravanul japonez din metal și din sticlă ai camerei din ve-chea casă din centru, m-am retras în mine, în sinele meu, că-ruia îi ziceam minele...

a doua oară mă opream blocat la ușa ca-binetului meu, stăteam cîteva minute și plecam, mă opream la mama acasă și luam al doilea prînz al zilei, nu supor-tam durerea celorlalti deși eram vraci de suflete și mi-am pus ușor diagnosticul, autism netipic CUM bulimie galopantă ET melancolie...

din inimă un taifun transmută hoarde de oameni, populații, popoare întregi într-o cutie enormă, de milioane de ori mai mare decît mine și decît bietul meu mine, minele meu... nu simt nici o presiune acum, mă retrag după bunul plăc, singura prezență dorită nu este decît o nesfârșită absență!

și văd cutia uriașă cum se dilată, explo-dează ca o supernovă...

18 – 19 Decembrie 2024, în Iași

Sutra minții

e un mister că totul, de la big bang și big ben și pînă la expansiunea universului și la cele trei furnici

care ridică paiul peste o bucată de lemn în drum spre mușuroi, că totul se petrece în cutia craniană cu volumul mai mic de un litru jumătate, mult mai ușor de un kilogram jumătate, plină de un amestec inegal de materie albă și materie cenușie, mili-arde de celule...

big bangul în timp cosmic, universal, și big benul care subîntinde timpul recent, bnietul nostru timp...

și chiar cele mai frumoase, mai frenetice din scenele noastre erotice se petrec mereu și mereu acolo ca într-o buclă temporală fără de capăt, o bandă moebius, îmi amintesc asta și îmi închipui asta de parcă modesta mea cutie craniană, acoperită de păr și de piele, cu fantele deschise către lume, ar fi devenit cel mai puternic computer dintre toate cîte se vor fi născut vreodată în univers...

cîndva se va opri, nimeni nu va putea să comande restart!

21 Decembrie 2024, de Solstițiu, în Iași

Poeții nu mor niciodată

fără vreo legătură cu dimensiunea lor, poeții nu mor niciodată, asemenea fulgilor pe care ni-i amintim nostalgic în vara toridă, cîtă vreme în urma lor rămîne o poezie, o metaforă, o imagine sau un singur cuvînt, și-au cucerit ne-murirea, nu e un premiu, nu este un dar, este un drept, un drept sacru și inviolabil...

pînă și eu voi lăsa în urmă un cuvînt, am lucrat la nemurire, de pildă acesta: „pluteai pe deasupra ză-pezii cu sînii aprinși de frig” sau acesta, dublu ligament, mai hard, după moda zilei: „vagi indicii îl indică/ printre crengi/ de-i hulub sau turturică...” – e imposibil să vorbesc despre mine, dar Emil zboară pe cer!

23 Decembrie 2024, în Iași

Înainte de sărbători, îmi vin în minte prietenii, cei de aici și cei de departe, cei care mai sînt și cei care nu mai sînt. Ieri, m-am gîndit mult la Mihai Ursachi și Emil Brumar, la întîlnirile duminicale cu cel dintîi și la cele aleatorii cu al doilea. Cu Emil, obișnuiam să ne jucăm cu cuvintele, făceam metafore, jocuri de cuvinte, ligamente etc. În textul care mi-a sosit dimineață, citez un dublu ligament, prima parte îi aparține și m-a blocat un moment, apoi mi-a venit partea a doua și a apreciat-o. Nu știu dacă a folosit undeva partea lui, așa că o restituie laolaltă cu contribuția mea. Pentru a-l păstra pe Emil în memorie...

Constantin COROIU

Cioran, aristocratul îndoielii

Cu numai câteva luni înainte de moartea lui Emil Cioran, de la care se împlinesc în acest iunie 30 de ani, revista *Magazine littéraire* îi consacră un voluminos *Dosar* de peste 60 de pagini de gazetă sub titlul *Cioran, aristocrat al îndoielii*. În cuprins: studii, eseuri, scrisori inedite expediate fratelui Aurel și lui Arșavir Acterian, una, în facsimil, adresată lui Constantin Noica, fotografii – de la cea în care Cioran, la vârsta de 20 de ani, este surprins călare pe un frumos cal în curtea casei părintești din Râșinari, până la cele din vremea senectuții.

Dosarul se deschide cu un amplu interviu intitulat *Lecții de înțelepciune*, semnat de *Michael Jakob*, editorul german al lui Cioran, reprodus dintr-un volum ce tocmai apăruse la München, carte în care este evocată biografia filosofului și scriitorului „de la epoca binecuvântatei copilării românești la vârsta renunțării”.

Cioran îi mărturisește lui Michael Jakob că în biografia sa a survenit un moment când „am văzut că filosofia nu mă poate ajuta, că filosofii nu au nimic să-mi spună. Oricum, prefer scriitorii. Pentru mine, Dostoievski este cel mai mare romancier, tot ce vrei, toate superlativele. I-am citit enorm pe ruși și, natural, pe Cehov.” Multe confesiuni sunt frapante, iar unele chiar șocante. Ajuns în Franța și hotărât să rămână pentru totdeauna la Paris, Cioran pendulează între nevoia de a scrie și voluptatea de a fi anonim: „Nu poți trăi numai în paradis – vreau să spun ca un parazit. Am înțeles că trebuia să scriu și asta corespundea, desigur, unei necesități. Am publicat așadar prima mea carte în franceză – *Manual de descompunere* (Irina Mavrodin a tradus-o în românește sub titlul, convenit cu Cioran, *Tratat de descompunere* – nota mea) și pe urmă am avut intenții vagi; de pe atunci mă întrebam: de ce să multiplici cărțile? De ce? Pentru că, oricum, după cineva nu rămân decât câteva fraze, nu-i așa? Dar trebuie să spun că zilele sunt prea lungi și apoi că, desigur, e în joc o formă de vitalitate, o nevoie de a te manifesta. Eram cu totul necunoscut timp de vreo treizeci de ani, cărțile mele nu se vindeau deloc. (Din *Tratatul de descompunere* s-au vândut 20 de exemplare – nota mea). Am acceptat această condiție și ea corespundea viziunii mele despre lucruri, până când s-a ajuns la cărțile *de poche*”.

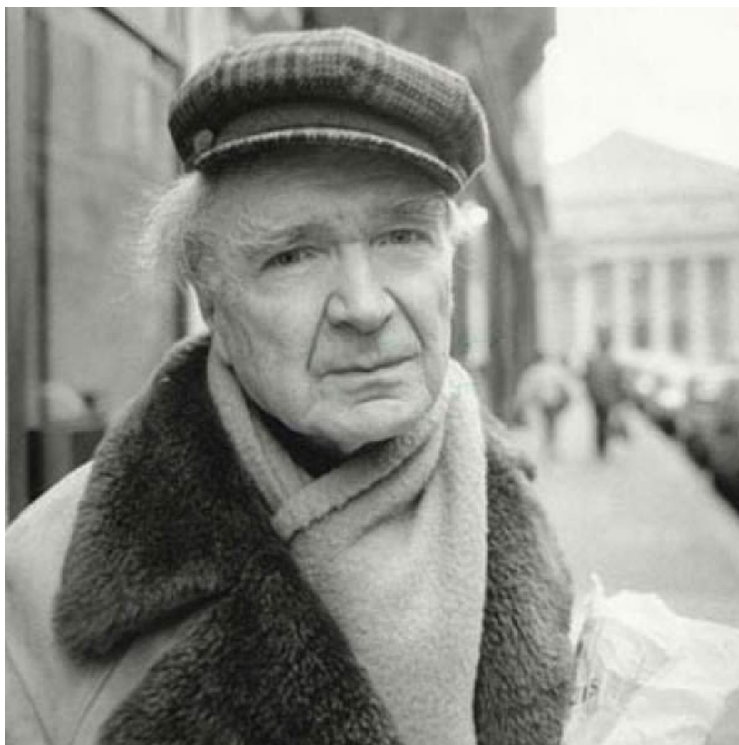
În treacăt fie spus, pentru cineva pe care ar putea să-l surprindă, și pe bună dreptate, faptul că Emil Cioran era „de vreo treizeci de ani” un necunoscut, iar cărțile sale nu se vindeau deloc, mi-aș permite să reamintesc câteva exemple de... *rating*. Din „În așteptarea lui Godot” (1952) a lui Beckett s-au vândut în total 125 de exemplare. „Cronica” lui Saint-John Perce i-a interesat doar pe 90 de cititori. Și asta chiar în 1960, anul în care scriitorul primea Premiul Nobel pentru Literatură. Din „Fire de iarbă” (1955), de Walt Whitman, s-a cumpărat un singur exemplar!!! Și lista ar putea continua cu multe alte nume și titluri celebre.

Revenind la convorbirile lui Cioran cu editorul său german, rețin câteva considerații: „Există dedesubturi în toate actele noastre și ceea ce e mai interesant e că noi nu cunoaștem decât suprafața, aspectul superficial. Accedem la ceea ce este exprimat, dar important este ceea ce nu se enunță, ceea ce este implicit, secretul (taina, misterul) unei atitudini, al unui cuvânt. De aceea judecățile noastre despre ceilalți, dar și despre noi înșine sunt, parțial, false. Partea lor meschină este camuflată. Or, tocmai această parte este profundă, aș spune că este lucrul cel mai profund în ființe și, prin urmare, ceea ce ne este cel mai inaccesibil. Marii scriitori sunt aceia care au intuiția acestor <dedesubturi>, mai ales Dostoievski. El dezvăluie tot ce e profund și aparent meschin: dar e mai mult decât meschin, este tragic... Oricine poate scrie un roman, dar nu e vorba numai de scris. Pentru mine Dostoievski este singurul care a mers până la originea actelor noastre...”

Referindu-se la relația sa cu muzica, Cioran reafirmă extaziat: „Bach e un zeu pentru mine. Îmi este de neconceput că există oameni care nu-l înțeleg pe Bach. Și totuși ei există. Cred că muzica este cu adevărat singura artă capabilă să creeze o complicitate profundă între două ființe. Nu, nu e poezia, e numai muzica. Cineva care nu e sensibil la muzică suferă de o enormă infirmitate. Admit că cineva poate să nu îndrăgească poezia. În cazul muzicii, însă, e altceva, e ceva foarte grav”.

Bruno de Cessole, cunoscut exeget al operei românului și autor al unui roman inspirat de acesta: *Ora închiderii în grădinile Occidentului*, apărut la Grasset, semnează eseu *De la admirație la anateme*. „Toată dificultatea lui Cioran – scrie el – e că Nietzsche a formulat deja cvasitotalitatea poziției sale. De aici și necesitatea imperioasă de a supralicita aforismele nietzscheene, de a-și concentra gândirea și de a recurge la ceea ce Baltasar Gracian numea <arta poantei>, această chintesență a retoricii. De aici se justifică pariul imposibil de ținut al lui Cioran: acela de a-și lua ca subiect idei de neconceput, de a începe de acolo de unde orice gânditor ar sfârși. Dar este oare necesar să convingi atunci când formulezi un diagnostic? Or, toată opera lui Cioran apare ca un diagnostic necruțător al decăderii fără întoarcere a omului și a civilizației occidentale, pe care <o mie de ani de război i-au consolidat și pe care un secol de psihologie i-a dus la ananghie>”.

„Expert în decădere”, psiholog agresiv și vizionar „ridicându-și slăbiciunile la rang de ideal”, Cioran n-are a ne oferi decât comentariul liric al agoniei noastre? Cărțile sale nu sunt oare decât un manual de „bun gust spiritual”, un somptuos tratat de știința de a muri în lipsa științei de a trăi? Ar fi nedrept să-l reducem la acest negativism pur, la „un cântec de lebadă pentru o Europă defunctă”, conchide autorul. Dacă Cioran este incontestabil ultimul European în sensul dat de Nietzsche, el e și unul dintre cei care au făcut mult pentru ca aventura spirituală a Europei să se desăvârșească, să se împlinească. Departate de a oferi o justificare teoretică

a renunțării, opera lui Cioran este o subtilă invitație la depășirea nihilismului, în alt mod decât cea a lui Nietzsche. Epilogul sinuciderii filosofice dezminte logica suicidară care stă la baza operei sale, el sfătuindu-ne să sacrificăm totul dorinței rezonabile de a muri, dar totul – „chiar și moartea”. Căci „nu se sinucid decât optimiștii; ceilalți neavând nici o rațiune de a trăi, de ce ar găsi una pentru a muri?”

Remarcabil este și portretul pe care i-l schița lui Cioran Francois Bott, autor de volume de eseuri filosofice apărute la *Flamarion* și *Plon*: „Aveam întâlnire cu Cioran într-o cafenea de pe strada Soufflot, într-o seară de iarnă. El locuia pe-aproape. Nu schimbam cartierul de când sosise de la București. După război își mutase stările sufletești din strada Racine în strada Odeon. Eram neliniștit la ideea că-l voi cunoaște pe acest campion al pesimismului. Îmi imaginam conclave furtunoase împreună cu Pascal, Shopenhauer, Kierkegaard, Dostoievski, Nietzsche, Kafka, Beckett, Cioran, fantoma lui Hamlet și umbra lui Alceste. Semnificația existenței nu valora prea mult. Era chiar trecută la solduri, ca hainele ce se demodează atât de repede... Și atunci, ce surpriză să-l întâlnesc pe omul ăsta așa de plin de căldură, cu butadele sale, cu exuberanța și părul lui veșnic rebel! Pe cât de tolerant cu indivizii, pe atât de sever cu specia umană, el era mizantropul cel mai urban de pe planetă. Cioran îmbina, cu umor, istorisirea neplăcerilor sale cu evocarea problemelor sufletești sau a elanurilor sale. Căci acest

ciudat pesimist avea numeroase pasiuni: bicicleta, dietetica, plimbările prin Paris, grădina Luxembourg toamna, cântăreața portugheză Amalia Rodríguez și marchizele din secolul 18. Practica arta conversației cu aceeași virtuozitate ca și acele marchize. Când m-am despărțit de Cioran în seara aceea, mi-l imaginam mai puțin în compania lui Schopenhauer și mai degrabă în salonul D-nei Geoffrin, discutând cu Fontenelle despre pluralitatea lumilor sau laudând farmecul inconstanței cu Marivaux în decembrie 1749, pe strada Saint-Honore...”

Un eseu intitulat *Principiul de stil*, semnat de *Patrice Bollon*, care tocmai pregătea în 1995 o carte despre Emil Cioran. În opinia sa, ideile autorului *Execițiilor de admirație* nu sunt noi: „ele se găsesc la Nietzsche când acesta remarcă modul în care grecii au știut să fie <superficiali prin profunzime>”. Cât despre asceza pe care o reprezintă stilul, ea era ceea ce îl autoriza pe Baudelaire să vadă în dandy un moștenitor al stoicilor. În revendicarea lui Cioran a <<inutilității>>, cum să nu percepi un ecou al unor motive din <<Inima mea dezgolită>>: <<A fi un om util mi s-a părut întotdeauna hidos>>? Ca și artistul pentru Baudelaire, pentru Cioran gânditorul lucid, neputând lua o poziție fermă, este omul steril prin excelență care își ia, din însăși sterilitatea sa revindicată, valoarea, poate chiar <<eroismul>>. Singura diferență este că, la Cioran – ca să parafrăzăm celebrul aforism baudelairean – <<am frământat noroi și am făcut din el aur>> – <<aurul>> limbajului păstrează, trebuie să păstreze un rest de <<noroi>> metafizic – ceea ce îl situează dincolo de dandysme: în acel soi de <<sanctitate civilă>>, care era pentru stoici definiția desăvârșirii filosofice și pe care el nu s-a gândit niciodată s-o revendice pentru el însuși...”

Mi-a reținut în mod deosebit atenția și comentariul lui Louis Nucera. Punctul de vedere inedit pe care îl conține, e sugerat chiar din titlu – o inspirată parafrază: *Manual de recompunere*. Demonstrația se sprijină și pe unele din celebrele aforisme cioraniene precum: „Shakespeare: întâlnire între un trandafir și o secure”; „Istoria ideilor este istoria ranchiunii solitarilor” sau „Visează la o lume în care s-ar muri pentru o virgulă”.

Convorbirile lui Michael Jakob cu Emil Cioran sunt însă de o însemnată apartență. Întrebat de neamț de ce în anii 1930 a avut o atitudine „antidemocratică”, Cioran îi explică: „Știți, în România nu era o adevărată democrație. Eram antidemocrat pentru că democrația nu era capabilă să se apere. Am atacat democrația din cauza debilității ei. Era un regim fără instinct de conservare. Și am atacat pe cineva pe care-l stimam mult, Iuliu Maniu, liderul democraților români. Am scris un articol în care spuneam că Maniu, cel mai mare democrat, ar fi trebuit să fie șef de partid în Suedia, în țările nordice, nu într-o țară ca România. Democrația trebuie să se apere cu toate metodele și să dea dovadă de vitalitate. Dar Maniu nu lucra decât cu concepte pure, iar aceste concepte n-au nici o șansă în Balcani... Drama liberalismului și a democrației e că, în momentele grave, ele sunt inutile! Cartea pe care am scris-o despre istorie și utopie este o reflecție asupra deficiențelor democrației”.

În fine, Cioran despre *cimitir* ca simbol al neantului și, totodată, ca antidot: „Când văd prieteni sau necunoscuți care trec prin momente grele, de disperare, nu le dau decât un sfat: duceți-vă douăzeci de minute într-un cimitir și veți vedea că necazul vostru nu va dispărea, dar va fi depășit. Deunăzi am întâlnit o tânără pe care o cunosc, o fată disperată de un necaz în dragoste, și i-am spus: <<Uite ce, nu ești departe de Montparnasse, du-te acolo, plimbă-te vreo jumătate de oră și nenorocirea ți se va părea suportabilă>>. E mult mai util decât să te duci la doctor. O plimbare prin cimitir este o lecție de înțelepciune aproape automată. Eu însumi am practicat metode de acest gen. Nu pare prea serios, dar e relativ eficient. Ce poți să-i spui cuiva care e total disperat? Nimic, sau aproape nimic. Singurul mod de a suporta acest gen de vid e să ai conștiința neantului. Altfel, viața nu e suportabilă. Dacă ai conștiința neantului, tot ce ți se întâmplă își păstrează proporțiile normale și nu capătă dimensiuni dementiale”.

Lecțiile de înțelepciune ale marilor gânditori sunt grele, dar cât de tonifiante. Te simți întărit de „turburarea ce ți-o varsă în suflet”, cu vorbele lui Cioran însuși despre EMINESCU.

Magda URSACHE

Cezar Ivănescu, citit și recitit

„mai îngăduiți-mi fața
fiindcă mult va singera!...
Cezar Ivănescu”

La recitare și regândire, lucrurile pot arăta altfel. Când Cezar Ivănescu dialoga cu Viorel Ilișoi (*Șapte zile cu Cezar Ivănescu*, Editura GRI, București, 2025) avea 55 de ani, părăsise „Baricada” lui Gugui și încă nu-și revenise după bătaia cumplită administrată de mineri, în acel oribil 14 iunie, 1990. În cei trei ani de după, a scris un singur vers: „!Leagăn de vis mă leagănă în moarte!”

E-n firea mea să accept puncte de vedere diferite, dar vehemența lui nihilistă, împotriva a tot și toate, m-a izbit. Idiosincrazii, partipriuri, ură explozivă contra confrăților, lovindu-i imaginar cu ranga, cu vâtraiul, oricum, cu fierul cuvintelor. Eram în KaliYuga?

Nu, nu m-a convins deloc cu acel *absolut* negator al lui, mai ales contra scriitorilor exilați sau autoexilați, cum ar fi Constantin Virgil Gheorghiu, „absolut lamentabil”, autor de „romane de duzină”. Nu cred că Ștefan Băciu e sub-Sorescu, nici că Matei Vișniec e „sub-mediocru”. „Hire sămață”, cum ar spune cronicarul, Cezar Ivănescu n-are iluzia „că nu știu ce capodoperă din exil o să ne plouă în cap”.

Pe Viorel Ilișoi nu l-a speriat acel *absolut* cezaro-crăiesc, afirmația voit năucitoare că „nu există în exil un prozator mai mare decât Preda.” Totuși, *Dumnezeu s-a născut în exil*, despre care Cezar Ivănescu spune că-i „modest, foarte modest”, este, fără nicio îndoială, o capodoperă.

Nici Mircea Eliade n-a scăpat. Eu nu cred că *Noaptea de Sânziene* e „un eșec răsunător”, „roman stângaci”. Nici Ilișoi nu-l ascultă cu supunere. Contra dată de publicist: romanul a fost tradus de Alain Guillerrou, deci l-a recunoscut ca bun de tradus.

M-a supărat, nu i-am gustat umorul spunând că romanele lui Buzura le scuipi, ca la meci, cojile de semințe sau că Mircea Dinescu, „mămuța cu dinții rari”, „bețivul lui Marx”, „poate să-ți fure și țigările, și guma de la izmene, orice”. Nici Geo Dumitrescu, nici Ion Caraion nu sunt „sferturi de poezi”, nici Nichita, Ilie Constantin, Baltag nu scriu „poezie bălegoasă, fără forță”. Nu-mi plac generalizări ca optzeciști, „pastişori ai avangardei” sau că textualiști, „n-au niciun fel de adâncime, niciun fel de înălțime, poezia se reduce la text”.

Să dăm Cezarului ce-i al Cezarului și valorii ce aparține valorii. De altfel, avea în plan un titlu, *Erudita pietate*, din respect pentru valorile antecesorilor. Foarte laudativ a fost doar cu marii oameni ai exilului, Matila Ghyka și Pius Servien. Iar Teohar Mihală e „admirabil” tocmai pentru că a refuzat să se salveze de comunism prin exil: „eu rămân să trăiesc istoria și destinul poporului meu”. Cezar, la fel ca Mihală, vrea să simtă mirosul țării, să-i calce pământul, „ceea ce, constat mai ales în ultima vreme, mie-mi trebuie foarte mult” (pag. 447).

Când citești că Mihai Ursachi e „spirit antireligios”, nu poți scrie despre duritate cu neduritate, spre a-l cita pe Dan Culcer. În ipostaza de spirit pedepsitor, Cezar Ivănescu spune: „Are sămința rece ca a Diavolului. Asta se observă ușor.” (pag. 236). Când? Când Ursachi a scris *Triptic pascal*?

Vorbind despre „nebărbații literaturii române”, Cezar se vede pe sine „un tantric”, „care și-a educat o virilitate fascinată”. N-a fost ușă de biserică: și-a permis să capteze „tantric” filosofie, secretărese, pictorese. „Fiecare Don Juan - și am fost și eu unul - este un Tristan dezamăgit că n-a găsit-o pe Isolda în cele o mie una.” Dar „asexual” Nichita Stănescu? De ce? Pentru că i-a preluat lui Labiș femeile? Pe Doina Ciurea și pe mai cine? Atunci Ursachi e genial pentru că i-a servit-o pe Ani Cojan lui Dan Giosu. L-a urât generosul Nichita pe Labiș? Nu, nu cred. Nu i-a recunoscut geniul? Ba da. Numai că Cezar Ivănescu se vede pe sine o sosie, „un Kagemusha al lui Labiș”, un continuator menit să-l împlinească pe cel ucis în același timp al asasinilor din anii cincizeci.

Excedat, poate, de ideea lui Cezar Ivănescu că Nichita Stănescu nu-i bărbat, Ilișoi aruncă o provocare: „să vorbim deschis, bărbătește, aveți un chip urât.”

Depinde de unde privești, i-aș fi replicat lui Viorel Ilișoi, de jos ori de sus. I-am văzut cele două fețe, ambele șocant expresive: chipul încrunțat crunt, tensionat urât și chipul luminos, când zâmbea „blîndior” (e vocabula sa), mărturisindu-se (pag. 465): „Și când scriu, tot rugăciune e, și toate actele mele sunt o rugăciune continuă.” Încă, la pag. 386, unde vorbește despre poezia întăritoare: „ajută sufletul să supraviețuiască într-un moment greu al existenței, chiar te poate vindeca, poți continua să trăiești.”

Cred că Cezar, un Cezar grav și adânc, se gândea atunci la moartea lui Preda, care i-a așezat pe umeri o greutate care îl putea strivi. Știu: dispariția unui om iubit îți pune în cârcă și vârsta lui, peste a ta, greu, foarte greu de dus.

Același Cezar Ivănescu grav și profund vorbește despre

anamneză - fluxul de amintire recuperat; trebuie șterse „straturile de uitare, pentru ca să reajungem la cunoașterea absolută pe care am avut-o.” „Omul e făcut ca o copie mică a Universului”, așadar trebuie să-și reactiveze „ochiul lăuntric”. Asta e un argument! Iar când vorbește cu Viorel Ilișoi despre valoarea spirituală, îi spune, v. pag. 379: „devenim gândaci de bucătărie dacă nu ne salvăm spiritual”.

În ultimele zile de dialog, a șasea și a șaptea, la re-lectură, am găsit că *pathosul* la el este suferință, trăire cu avânt, ardoare, elan, emoție, în toate accepțiile celui antic grec.

Am trecut peste stilul publicistic prea aspru, prea apăsător, ca „sfertodoctii cu mucii în loc de creieri”, cu trimiteri la N. Manolescu și la Eugen Simion. Am vrut să uit că Ion Gheorghe scrie doar „imbecilități lăbărțate”. Petru Dumitriu n-are doar „cărți excrementate”, iar „România literară” nu-i „Latrina literară”. Dar da, Nina Cassian e chiar „mămăliga lipită de curul lui Stalin” (p. 249). Și nu, nu-l poți judeca pe G. Călinescu numai pentru că l-a laudat pe A. Toma, la Academie. Tot Cezar Ivănescu își amintește ce i-a povestit Ilie Purcaru, că Zigu Ornea, Toma George Maiorescu și alți 5-6 veneau la Facultate, se așezau în rândul întâi și puneau revolverele pe masă, ca să-l intimideze pe Călinescu. (p. 475).

Când își revine (rănilile de domolesc greu: cineva i-a pus porecla Ivănescu; pentru altcineva, căruia nu-i ticnește ritualul sărutului, la ușa de intrare a cinaclului Numele poetului, era Rasputin) și nu se mai oțărăște, nu mai probează, ierarhizarea sa e corectă. La pag. 440, recunoaște rangul lui Arghezi, Bacovia, Blaga, Emil Botta, Dan Botta, Gellu Naum... Pare a fi uitat ce spuse, atât de ritos: „Nichita? Nicidecum.” Nichita Stănescu e pus la locul lui, ca și Mihai Ursachi, Ioanid Romanescu, Emil Brumar, colegii săi de generație. Parcurgând lista cu recenții „canonizați”, pe ultimul loc fiind Horia Gârbea, care a făcut parte și din juriu, constat că Ivănescu a avut o premoniție a acelei listări, afirmând că „nenorocirea e proasta ierarhizare”.

Vintilă Horia e și el pus la locul său, dar nu mai sus de Preda, Breban, cu „operă masivă, solidă”, Alice Botez pentru *Iarna Fimbul*, favorita lui Cezar, pe dreptate. Primesc DA V. Voiculescu și Mircea Eliade; primesc NU Fănuș Neagu și Eugen Barbu. Pe poezii moldavi îi numește fără greș, în frunte cu el însuși (autocritica nu-i pentru toți, mi-am spus, trecând mai departe), dar și pe ceilalți: Dimov, Turcea, Mazilescu, Sorin Mărculescu, Virgil Gheorghiu. Aura Christi scrie admirabil. Cezar e fără rezerve pentru Aura, ca și pentru Gabriela Crețan, dar Ion Mureșan primește un „poate”. Gellu Naum „e departe, la ani lumină de mine” (p. 243). Ioan Alexandru? Da, pentru *Infernul discutabil*. *Imnele* nu, pentru că trebuie făcută diferența între un simplu imnolog și poetul mistic. Aferim.

Pe cine ați alege? Pe Eugen Negrici, afirmând că *Lucefărul* e un kitsch sau pe Mircea Eliade, pentru care *Lucefărul* e un „text liturgic”? Viorel Ilișoi își amintește că, la o lansare de carte, Cezar a înjurat-o gros pe Monica Spiridon care propusese să nu mai vorbim zece ani despre Eminescu. Vreo câteva doamne ofuscate au părăsit adunarea, „în schimb, mai mulți tineri, elevi și studenți, că erau cu mapele, s-au înfipt mai bine, s-au apropiat de podiumul pe care vă aflați și s-au așezat turcește pe jos.” (pag. 414).

Și eu cred că trebuie pedepsite *blasfemia*, *cretinia*, *suficiența* ... „Să tăcem noi?”, strigă Cezar Ivănescu. „Să tacă ei!” În numele acestui strigăt, îi scuz punctele de vedere contradictorii. Și sunt în acord să considerăm sacre cele 25 de zile, între 20 decembrie, data reală și 15 ianuarie, data convențională a nașterii lui Eminescu. „Mantra” propusă de el din poetul național este excelent găsită. „Mai departe, mai departe, mai încet, tot mai încet/Sufletul nemîngîiet/Îndulcind cu dor de moarte”.

Nu pot încheia aceste rânduri fără a menționa că întâlnirea cu folclorul, „ca bogăție lingvistică și semantică”, a fost probă de foc pentru Cezar Ivănescu. Iată cum *doinește* poetul: „!Te caut cu desperare/ și groaza e-n urma mea./Te caut cu desperare/și groaza e-n urma mea,/Trimișii Beznei or să mă omoare,/ nu Te-oi mai căuta/ Trimișii Beznei or să mă omoare/nu Te-oi mai căuta!” Și încă: Te caut, Doamne, Te caut/Trimișii-s pe urma mea/Te caut, Doamne, Te caut/ Trimișii-s pe urma mea/ mai amînare-mă să Te laud/că nu Te pot afla/ mai amînare-mă să Te laud/că nu Te pot afla!”

Moartea lui Cezar Ivănescu n-a fost un accident medical, ci un asasinat, copleșit fiind de cea mai mizeră acuză: colabo cu Secu.

Sigură sunt că, ajuns în *lumina neapropiată*, Dumnezeu i-a întins dreapta și l-a împăcat.

Vasile AIOANEI

A treia mână sau anatomia unui destin feminin

În romanul **A treia mână**, apărut în 2024 la Editura Letras, **Ana Văcărașu** propune o explorare tulburătoare a fragilității umane și a forței tăcute cu care o femeie poate traversa tenebrele unei vieți minate de umilință, manipulare și violență. Protagonista, Mara Petrescu, profesoară de desen, este întruchiparea unei feminități discrete, dar nu pasive - o femeie care crede în frumusețea firească a lucrurilor, în rostul iubirii și în echilibrul vieții de familie.

Însă ceea ce pare, la început, povestea unei vieți modeste și liniștite devine, în scurt timp, drama unei conștiințe captive într-un mariaj toxic. În încercarea de a salva căsătoria cu Mihai Petrescu, Mara acceptă tăcută rutina unei relații dezechilibrate, în care violența și dezinteresul conjugal se incorporează în intimitate ca o otrăvă lentă.

Departate de a fi o victimă fără voință, Mara este o femeie care speră - nu orbește, ci lucid, cu un fel de resemnare stoică, izvorâtă din dorința sinceră de a face ceea ce e corect. În fața cititorului se conturează astfel o eroină în căutarea unei justiții personale, cu întrebări ce dor: „De ce omul cu care se căsătorise din dragoste nu putea trăi frumos cu ea?”

Când, în cele din urmă, decide să pună capăt căsniciei, Mihai, uluit de determinarea ei neașteptată, răspunde nu cu pocăință, ci cu o inversunare otrăvită. Refuzând orice împărțire echitabilă a bunurilor și amenințând-o subtil, el declanșează un joc pervers în care încearcă să o compromită moral și legal. Astfel începe o veritabilă conspirație domestică, în care se amestecă minciuna, șantajul și trădarea. Recrutarea profesorului de sport Sergiu Nicolescu pentru a înscena un adulter și tentativa de a fabrica dovezi compromițătoare transformă acest roman într-o radiografie psihologică a urii domestice. Din fericire, planul eșuează, iar cel corupt - profesorul - devine martorul salvator în deconspirarea nebuliei lui Mihai, pusă în practică cu bani furati de la locul de muncă.

O întâlnire providențială cu un vechi prieten - medicul Tudor Marin - aduce o rază de lumină în viața Marei. Fost cursant al profesoarei de desen la clasele particulare de pictură, Tudor fusese indus în eroare de o înscenare macabră a lui Mihai, care îi arătase fotografii de la mormântul sorei sale - care avea același nume ca al Marei - sugerând că Mara a murit. Această revelație profund tulburătoare dezvăluie cât de departe poate merge o minte deraiată.

Firul epic capătă o turnură neașteptată când, după o scurtă perioadă de fericire în doi, Tudor este grav rănit într-un accident de circulație. Mâna care îi este replantată - printr-un gest de prietenie medicală discutabil - provine de la cel care a provocat accidentul: fostul soț al Marei, Mihai Petrescu, recent eliberat din închisoare. Astfel, romanul capătă o dimensiune simbolică: iubirea se reface, dar Tudor poartă în trupul său stigmatul trecutului.

Copleșit de neliniștea Marei față de acea mână străină, el ia o decizie radicală: pleacă în Elveția pentru a i se amputa. Acest gest de iubire dus la extrem, ca o lepădare de răul care le-a marcat celor doi existența, apare ca un sacrificiu tăcut și eliberator.

Romanul Anei Văcărașu este construit cu un simț fin al tensiunii dramatice și o acuitate psihologică remarcabilă. Povestea Marei nu este doar una despre suferință și vindecare, ci și despre renaștere. Într-un registru care îmbină realismul dur cu accentele simbolice, *A treia mână* este, în esență, un roman despre libertatea câștigată prin curaj.

Pompiliu Constantinescu, „SCRIERI”

În atmosfera frământată, atât de bogată, de diversă, de contradictorie, a mișcării literare interbelice apariția lui P. Constantinescu a constituit un moment însemnat. Vreme de două decenii acest critic lucid și onest și-a exercitat cu abnegație, cu pasiune, nobila îndeletnicire, cucerindu-și prin curajul cu care și-a afirmat crezul estetic, prin clarviziunea cu care a descoperit și promovat valorile autentice, prin intuiția sigură a faptului de artă, o incontestabilă autoritate. Într-o epocă în care confuzia valorilor pune adesea critica în derută, el dobîndește prestigiul de invidiat de a fi efectuat cele mai multe „valorări juste”. Rațiune pentru care istoria literară îi rămîne recunoscătoare.

Referindu-se odată la exigențele unei istorii literare, G. Călinescu arăta că e cu neputință ca ea să existe fără o sigură scară de valori. Idee împărtășită de P. Constantinescu pe deplin: singura revelație temeinică în critică este aceea a valorilor. În funcție de această premisă el va formula dezideratul clasării într-o nouă ordine a valorilor trecute și prezente ale unei literaturi.

Un spirit de ordine și echilibru prezidează demersul său critic. Probitatea, simțul grav al răspunderii asumate, obiectivitatea, interesul tenace cu care urmărește fenomenul literar, ca și o tendință tot mai accentuată de a-l considera în perspectivă generală sunt aptitudini care îl recomandau și ca un istoric de nădejde. G. Călinescu întrezărea chiar într-însul un viitor istoric al literaturii noastre. P. Constantinescu a rămas însă credincios pînă la urmă vocației sale de critic. Păstrînd convingerea totală că, prin activitatea sa de zi cu zi, urmărind „efortul și continuitatea”, el întretine „un fișier critic în vederea unei istorii viitoare (...)”. O convingere mărturisită, explicit, ca o adevărată profesiune de credință: „Critica, urmărind producția la zi, face implicit și oficiu de istorie literară, consemnează directive și orientări, grupează scriitori pe familii, indică individualitățile proeminente, mergînd în pas cu literatura care se face”.

Principiul, singurul legitim, după cum înclina a crede, al valorilor creatoare, i-a fost iar călăuzitor de-a lungul întregii sale activități. O activitate a cărei coordonată esențială este actul valorificării în ordine estetică a operei literare. Adept convins al criteriului estetic ca instrument de bază în exegeza literară, el se înscrie într-o tradiție ilustră. Faptul că P. Constantinescu va prețui în mod deosebit pe un Titu Maiorescu ca, de altfel, și pe M. Dragomirescu ori E. Lovinescu, grăiește de la sine. Tot astfel, el va aprecia și critica postlovinesciană, a anilor '20, care binemerită recunoștința istoriei literare pentru încercările fructuoase de a degaja fenomenul artistic de „ideologiile anestetice”.

Conștient de înzestrarea sa, criticul a rămas, totuși, un om modest. Nu a nutrit nici vane ambiții literare, tot așa cum s-a ferit să facă paradă de erudiție. Și-a păstrat percepția intelectuală sensibilă și plină de prospețime. „O judecată critică exprimă, în primul rînd, o intuiție critică” – afirmă el. În ceea ce-l privește, asertiunea are și un sens metodologic, dacă se poate spune, constituind totodată nu o formulare apriorică, ci o definire a propriei dispoziții critice, pe baza experienței acumulate. Cercetînd în profunzime structura unei opere, P. Constantinescu, – pentru care arta este „cunoașterea intuitivă a vieții interioare” – va căuta întotdeauna să-i surprindă „intuiția centrală”. Firește, intuițiile sale nu sînt lăsate în voia hazardului. O reflexie matură și lucidă, stăpînă pe solide cunoștințe teoretice, le susține. De aceea se poate vorbi, cum s-a făcut, de fermitatea impresiionismului său.

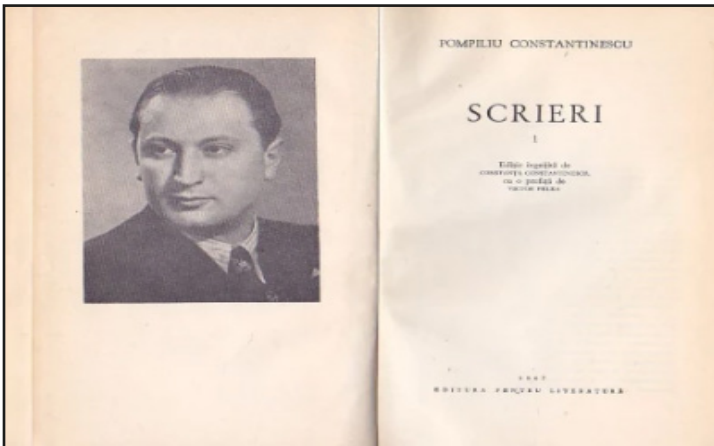
În general, teoria de dragul teoriei e mai puțin practică. Criticul simte mereu nevoia unei arii concrete de referințe. Nu e vorba de nici o inaptitudine. Dar e evident că modalitatea cronicii literare, care a format multă vreme baza activității lui, impune și o economie specifică de redactare. S-a întîmplat, însă, adesea ca o operă să-i servească drept pretext pentru o discuție de ordin general.

P. Constantinescu a supraviețuit îndeaproape mișcarea lirică a vremii; a urmărit, de pildă, evoluția poeziei noastre moderne. Există la el, mărturisită, o nevoie adîncă de a trăi în „mitologia lirică”, de a capta lungimea de undă a poeziei, pe care încearcă s-o definească, să-i clarifice conceptul, să-i descopere și releve legile intime, să stabilească criterii de încredere în analiza ei. Poezia este, după el, nu o cunoaștere intelectuală – intelectualitatea ei constînd în „natura intuiției poetice” – este „descoperire și organizare, prin imagine, a unui univers interior”.

În materie de proză, preferințele sale s-au îndreptat spre roman, judecat în funcție de cîteva principii ferme, însă nu după canoane rigide. Scopul principal

al genului fiind viața reală sau autobiografia, el trebuie să impună mai ales prin „credibilitate în ficțiune”. Viabilitatea îi este măsurată prin puterea cu care dă naștere tipurilor. Remarca e făcută cu referire specială la romanul social, care se bucură de o atenție mai susținută. Imixtiunea elementului ideologic este strict cenzurată, ca dăunătoare facturii epice („Caragiale nu și-a stricat opera cu nici o considerație etică” – va afirma criticul cu alt prilej). Scriitorului i se cere o atitudine nu manifestă, ci una de „înalță contemplativitate”. Cum se vede, o lecție bine învățată, pe care criticul nostru o folosește de cîte ori are prilejul. Trecînd cu vederea excesele, în sens idealist, care pot deriva din absolutizarea unor atare principii, reținem că ceea ce se cere romanului – social, în speță – este prestigiul creației obiective. Un Cocea, ale cărui romane probează o „viziune nepurificată de contingent”, eșuează nerespectînd aceste principii sacrosancte: intervenția directă a polemistului duce la o tulburare a „contemplanței”, la destrămarea ficțiunii artistice. Concluzia vine firesc: „D. Cocea a rămas la o concepție periferică, primară a artei, a așa-numitei arte cu tendinți”. Criticul inaderent la critica sociologică nu pierde, încă o dată, prilejul de a incrimina acele scrieri care nu respectă „disciplina luminoasă, coordonatoare a esteticului”.

Expresia poetică, comicul, umorul etc. sunt alte ocazii de a emite considerații estetice pe marginea fenomenului artistic, privit, în genere – și aici e o carență a criticii lui care, îndeobște, nu prejudiciază judecării de valoare în sine – în afara unor determinări de ordin social-istoric, dintr-o perspectivă estetică prin excelență, de pe o poziție intelectualistă, în sens neutralist, thibaudetian. Chiar dacă scrierile sale nu apar sufocate în corsetul unor rigide sisteme teoretice, P. Constantinescu se dovedește a fi un spirit metodic, disciplinat, de o umoare stabilă, echilibrată și, cum

remarca Lovinescu, cu devotament critic pentru opera și scriitorul analizat. E o critică aplicată, la obiect, riguroasă, care analizează cu meticulozitate opera, o desface în părțile ei componente pentru a o recompuce într-o imagine sintetică. Poate că aici să fie unul din punctele de atracție ale criticii sale care nu se voiește, programatic, dar tinde să fie „creațiune”, „în măsura în care reface, prin analiză și sinteză, o serie de valori artistice”. Valoarea unei opere este stabilită în urma unei serii de operații complementare, prin raportare la creația anterioară a unui scriitor, prin plasarea ei în ambianța literară a momentului respectiv, prin comparația cu modele ideale, cu capodopera (urmările frecventării seminarului de literatură al lui Dragomirescu). Tot acest aparat analitic țintește spre o finalitate precis circumscrisă: „intuiția centrală” a operei, nota originală a scriitorului, „individualul estetic”. Depășind momentul judecării unei lucrări artistice în sine, P. Constantinescu își propune să determine, printr-o temeinică radiografiere a ei, structura temperamentală a scriitorului, să vadă, cu alte cuvinte, omul prin operă, în felul în care o făcea Saint-Beuve.

Antrenat în evaluarea, din unghiuri multiple, a structurii complexe a valorii care îl preocupă, P. Constantinescu își reprimă, în general, tentația divagării teoretice, acceptată, cu strictețe, numai în măsura în care servește unei luminări mai intense a obiectului studiat. Se întîmplă însă, nu o dată, ca o carte, o idee, un motiv să declanșeze o serie de reflecții pe marginea unor probleme de arie mai largă. O carte despre India a lui M. Eliade provoacă unele gînduri asupra culturii române, poeziile lui D. Ciurezu aduc în discuție cîteva probleme de folclor și relațiile lui cu creația cultă, romanul lui I. Biberi – *Proces* – îi sugerează unele considerații asupra imitației și influențelor literare. Se poate spune, fără exagerare, că P. Constantinescu e un virtuos al filiațiilor și analogiilor. Nu stăruie însă

asupra lor, mulțumindu-se doar să le menționeze. El nu are, ca un Perpessicius, de pildă, voluptatea asociației livrești. Analogiile sunt stabilite parcimonios, dar foarte exact, în măsura în care îi pot servi drept punct de sprijin în operația dificilă de ierarhizare valorică – adevărată coloană vertebrală a activității sale.

Obsedat de ideea clasării și reclasării valorilor, criticul își consolidează o optică riguroasă asupra literaturii. Un început de panoramă a literelor române își adună contururile risipite prin recenzii, cronici, studii, configurînd un peisaj divers, ca multiplicitate de aspecte, reliefat, în ordine estetică, organic, ca structură. Criticul își propune să stabilească o ordine, o ierarhie, și faptul devine perfect explicabil, dacă ne gîndim la tendințele atât de diverse și contradictorii care agitau literatura epocii. Tabloul său se sprijină pe cîțiva piloni solizi, pe cele cîteva naturi artistice predominante: natura epică – Reboreanu, analitică – H. P. Bengescu, metafizică – Blaga, lirică – Sadoveanu, critică – Lovinescu, retorică și culturală – Iorga, lirică („natura lirică excepțională”) – Arghezi. „O panoramă a literelor contemporane de la aceste dominante trebuie să pornească”. Dacă s-ar fi apucat să scrie o istorie a poeziei noastre, o operație indispensabilă ar fi fost să fie stabilirea unor norme ideale, a unor principii de valorificare fără greș. Criteriul – unul categorial. O dată stabilit tipul liric al poezilor români de frunte, liricii ar urma să fie împărțiți în două grupe de afinitate: eminescieni și arghezieni; în afara acestor două mari categorii, s-ar putea încă stabili și altele: bacovieni, blagieni, barbiști etc.

Călăuzit mereu de ideea valorii creatoare, ca de o busolă, criticul se mișcă cu prudență printre diversele curente care străbat peisajul eterogen al vremii. Spirit analitic, disociativ, circumspect, el urmărește să identifice elementul într-adevăr nou în noianul de pseudoinovații, așa cum încearcă să preia din tradiție, degajîndu-l de reziduurile caduce, ceea ce e peren. Cronicile înmănunchiate în aceste două volume de *Scrieri* nu permit formarea unei imagini complete asupra poziției criticului, mai ales că referirile la diferite curente, școli etc. sunt episodice, pasagere. „O literatură este un organism, acesta este sensul istoric al curentelor” se spune într-un loc. Concepția literaturii ca organism („un organism viu, în neconținută prefacere”), strecurată de cîteva ori, capătă un relief mai conturat în replica pe care P. Constantinescu i-o servește lui N. Davidescu, care contesta literatura română dinainte de simbolism. Criticul stabilește cîteva momente importante în devenirea literaturii noastre, momente socotite drept expresii ale unui organism: literatura bisericească, cronicarii moldoveni, romantismul pașoptist, jurnimismul antipașoptist, sămănătorismul și poporanismul, Școala ardeleană. Cu toate că a accentuat mereu pe valorile creatoare, nu pe curente, atunci cînd se impune, el nu pierde prilejul de a disocia și nuanța și în cadrul curentelor, stabilind, în mod diferențiat, o scară de valori. În incinta tradiționalismului, de pildă, N. Crainic, e un „liric tematic”, I. Pillat – un „cărturar care-și fixează meditația horățiană în peisajul familial”, A. Maniu e un „rafinat gravor în material tradiționalist” etc. Reținut față de sămănătorism și poporanism, el nu ezită totuși să-și mlădieze impresiile, relevînd și laturile pozitive. Așa se face că într-un articol, cu titlu semnificativ, „Tradiționalism sau modernism?” (din vol. *Mișcarea literară*), sămănătorismul e văzut ca „punctul culminant de creațiune al spiritului autohton”, „atitudinea estetică cea mai legată de spiritul rasei”. Cît privește modernismul, el este întîmpinat cu circumspecție, cu un fel de prudență deschisă. E considerat o experiență de ordin estetic, iar criticul a formulat adesea serioase dubii că experimentarea ar însemna totodată și realizare. Obiecțiile vizează unele consecințe vicioase ale exagerărilor formaliste: „ermetismul însuși, care trebuia să fie de substanță (altfel nu mai era nimic), a degenerat într-un ermetism pur verbal”. La fel, mișcarea integralistă, „săracă în substanță de artă, dar plină de toată speciozitatea forme”, se definește printr-un anume „libertinaj al expresiei, o violentare a figurației și un umor voit sau nu”. Adepții grupării de la *Unu*, condusă de S. Pană, sunt calificați „pretinși revoluționari”; în genere, „frământarea anarhică a avangardiștilor” e considerată a fi de o importanță minoră. Fără a fi acoperite analitic, demonstrativ, aceste aprecieri, ce s-ar mai fi cerut încă amplificate, nuanțate, trădează scepticismul unui critic care avusese prilejul să înregistreze destule eșecuri, și multă impostură, în frontul celor ce se agitau sub flamura modernismului.

Unele foiletoane vădesc o anume disponibilitate

→ a lui P. Constantinescu de a privi literatura în imagini sintetice: literatura feminină, proza de inspirație rurală, fantasticul în literatura noastră etc. Această dispoziție, s-o numim monografică, se face simțită mai ales atunci când, preocupat de o „restaurare a unității spirituale a junimismului”, va considera că ar fi de folos să se scrie o istorie a mișcării.

Ceea ce impune cu deosebire la P. Constantinescu, dincolo de ținuta elevată a expunerii, de echilibrul și densitatea argumentației, de pregnanța unor formulări, este – semn neîndoielnic al adevăratei vocații – gustul său sigur, intuiția exactă și profundă a valorii autentice. Așa se face că multe dintre caracterizările sale își păstrează și astăzi valabilitatea. Martor atent al mișcării literare a vremii lui, această conștiință critică devotată și-a asumat, cu un grav spirit de răspundere, o misiune grea, pîndită de riscuri, dar și răsplătită cu satisfacții. A ceea de a urmări tot ce se scrie, supraveghind destine literare de la debut pînă la consacrare, evaluînd, pronosticînd, dînd îndemnuri – adevărat mentorat literar, ferit însă, prin mult tact, de didacticism rigid. Talentul pedagogic i-a fost aici de folos. Iar calitățile sale, unanim recunoscute – probitatea, sinceritatea severă, în respectul adevărului, l-au servit pe deplin. Nu și-a arogat niciodată pretenția de a „colabora” cu scriitorii. A considerat însă întotdeauna că, în cazul tinerelor talente, e o datorie de căpetenie a criticului „să le netezească drumul, să indice și să orienteze cele mai prețioase și autentice virtualități ale lor”. Ceea ce îl preocupă, în analizele sale, ca singurul fapt de luat în considerație, este reliefarea notei specifice a unui talent. Nu e vorba, nu întotdeauna, de o simplificare, ci de o necesitate stringentă de ordin analitic, întreaga operație tinzînd spre reconstituirea, concentrată, a unei imagini definitorii, caracteristice. G. Bogza e „un viguros poet în proză al marilor energii cosmice”. M. Beniuc e definit mai ales prin notele elegiace grave, deservindu-i însă modalitatea directă a lirismului, practică în exces. M. Banuș e solicitată intens de „miracolul sexualității feminine”. Originalitatea lui E. Botta este de a „glumi cu dramele sale”; el e „un Hamlet imaginativ, corectat de un Pierrot sentimental”. Operația, riscată, a prognozei critice e uzitată uneori (ex. posibilă evoluție a lui E. Botta spre armonii neoclasice).

Temperament eminamente cerebral, care își structurează scrierile în manieră demonstrativă, riguros logică, cu o arhitectură severă, echilibrată, P. Constantinescu are o receptivitate oarecum rece a poeziei, descompusă cu minuție și analizată în cristalele componente, solicitat fiind să parcurgă mai degrabă cîmpul ideatic al unei poezii – în analize, în genere, foarte exacte, pătrunzătoare, de esență – decît să sugereze farmecul inefabil pe care îl degajă; exemplificările sunt larg invocate (chiar poezii întregi) întru susținerea impresiei. (E vorba de așa-numita „evaluare antologică prin citat”). Lasă o senzație de insatisfacție analize cum sunt cele ale poeziilor lui D. Botez, ori ale lui Bacovia, în al cărui univers liric criticul nu se mișcă dezinvolt. O poezie ca *Lacustră*, de exemplu, îi trezește numai o „senzație de frig”, o alta, *Cuptor*, „senzația de cald sufocant”. Exegeza poeziei constă, în general, în desprinderea temelor și motivelor fundamentale și în aproximarea sunetului liric propriu, („ceea ce căutăm noi la un poet liric e acel punct nou de intersecție între sensibilitatea sa și lume”). Nu mai stăruim asupra unei anumite monotonii a expresiei critice în unele cronici (ex. ca „tonalitatea elegiacă”, „subtilul elegiac” etc.) care susțin într-o măsură mai mică preocuparea, permanentă, de a descoperi „metaluri proprii și sunete diferențiale”.

Și multe dintre observațiile asupra creației eminesciene se mențin într-un stadiu preliminar și, într-un fel, deziderativ: necesitatea situării pur artistice a poeziei lui, fixarea în atmosfera tematicii romantice etc. De reținut propunerea instituirii unei catedre Eminescu. Pasiunea criticului de a depista valori noi nu se dezmințe nici aici, reflectată în studii cum sînt cele despre „păgînismul” liricii eminesciene sau în cel intitulat „Eros și Daimonion”, în care sînt stabilite unele coordonate esențiale ale poeziei lui Eminescu.

Personalitatea complexă a lui Blaga se bucură de o cercetare mai stăruitoare. Oprindu-se mai mult asupra poeziei, căreia îi sunt stabilite etapele de evoluție („de la impresionismul de senzație la expresionismul care tinde să spiritualizeze materia”), criticul efectuează o analiză tehnică – dovedindu-se și un bun stilist, cum o va face și cu prilejul cercetării asupra universului comic caragialian –, dar și una de conținut, căci, se spune, „ideologia alimentează experiența sa intimă”. Intuiția esențială a operei lui I. Barbu este aflată în „ideea platonice concepută în sine”, principiul său poetic constitutiv fiind „contemplarea ideei, ca realitate absolută, strict transcendentă”.

În ce privește creația argheziană, ea este, structural, romantică, învederînd un puternic pasionalism. Comentariile au la bază constatarea esențială a naturii duale a dispoziției poetice argheziene, în care se agită tendințe contradictorii, unde coexistă „voluptatea

smîrcurilor și armoniile astrale”. Înzestrat cu „geniul feroce al invectivei”, poetul, a cărui invenție verbală este inepuizabilă, e și un pamfletar de temut; lăsînd impresia de excesiv, definiția rezistă, în fond: „Tot ce este pamflet în structura spiritului arghezian (...) este numai violența unui profet dezamăgit în viziunile lui paradiziace”.

Principiile de care se călăuzește criticul în cercetarea prozei sau a teatrului, nu sunt greu de stabilit: el urmărește îndeosebi viabilitatea umană și artistică, autenticitatea umană, verosimilitatea situațiilor, gradul de „obiectivare în contemplație” (îi displace, spre exemplu, șarja directă din „O noapte furtunoasă”), – care dau prestigiu ficțiunii artistice. Comentariul, strîns, la obiect, țese în jurul operei discutate o rețea de fine observații, convergînd, în sens unitar, spre relevarea notei specifice. (Romanele lui Aderca, de pildă, vădesc un „pansenzualism debordant”, nuvelele L. Demetrius degajă atmosfera unui „romantism feminin” etc.). P. Constantinescu urmărește tot ce se scrie și scrie despre mai tot ce urmărește. E aici conștiința datoriei asumate în fața istoriei literare, dar și o secretă, și nobilă, pasiune. Astfel, el aplaudă progresul marcat de I. Călugăru, în sensul maturizării artistice,

încearcă, într-un eseu îndrăzneț, a cărui teză își află în bună măsură acoperire demonstrativă, să stabilească o subtilă filiație a operei lui M. Caragiale din cea a lui Ion Luca, situînd-o totodată într-o tradiție a prozei noastre orășenești – Filimon, Ghica, Pann.

Într-un capitol special, al evocărilor, figurează, între alții, D. Cantemir și I. Codru-Drăgușanu, P. Cerna și Al. Davila. Delavrancea, într-o evaluare poetică e calificat, unilateral, ca un „poet al idilicului”, în timp ce Alecsandri, victimă a unei cronice atitudinii depreciative a criticului, e socotit „un mare diletant”.

E evocat, dintre istoricii literari, Bogdan Duică, cu merite certe în munca de „arhivistică literară”. Dragomirescu e socotit „cel mai sigur spirit critic al nostru”, afirmația vizînd, desigur, fundamentul teoretic al criticii sale, mai puțin manifestările ei practice care, mai ales în a doua perioadă a activității lui, se soldează cu triste rezultate.

Figura fascinantă a lui G. Călinescu l-a solicitat în repetate rînduri pe P. Constantinescu. „Originalitatea criticului și istoriografului enervează pe unii și uimește pe alții prin însuși caracterul ei cel mai izbitor, într-adevăr, avem a face cu o nouă clasare și declarare a valorilor noastre literare (...), conchide criticul, cu un gest de adeziune semnificativ pentru concepția sa. În bună tradiție sainte-beuviană, omul e căutat și descoperit în spatele operei: „Temperament impresionist, personalitatea sa îmbină în mod ciudat impulsivitatea lui Iorga cu maliția și rafinamentul lui E. Lovinescu”. Portretul e decupat într-o imagine complexă. „Critic de mult talent, deși de umoare instabilă, biograf strălucit, istoriograf capricios, eminescolog răscolitor, abundent pînă la revărsare, poet amator, romancier de ample mijloace”. *Enigma Otiliei* afirmă, de exemplu, un excepțional creator epic. Față de teoreticianul estetic al poeziei, criticul are însă serioase reticente, iar opera respectivă – *Principii de estetică*, e socotită cu ușoară iritare, convertită în falsă amabilitate, o carte de „subtilă utilitate didactică” a unui „profesor volubil”. Contrazis șocant în crezul său estetic, maliția și rezervele criticului față de o teorie care „neagă însăși putința minții omenești de a constitui o știință de valori estetice”, cum o caracterizează el, sunt explicabile.

Scrierile lui P. Constantinescu atrag și astăzi pentru că judecățile sale de valoare, multe dintre ele, au rezistat eroziunii timpului. Atrag și pentru că sunt mărturia unei conștiințe critice de o mare disponibilitate spirituală și de o integritate severă, care, în fericită tradiție maioreșciană, pune orice act de exegeză literară sub semnul adevărului. P. Constantinescu nu s-a străduit să scrie frumos cu orice preț, unele foiletoane trădează chiar o elaborare mai dificilă, însă cronicile, studiile sale au eleganță – eleganța gîndirii –, plasticitate, echilibru, densitate și o putere de convingere întretînută la para unei permanente tensiuni intelectuale.

Într-o activitate închinată în întregime studierii și valorificării operei altor creatori, cit și orientării gustului public, P. Constantinescu a realizat el însuși o operă care a rezistat vremii, putînd fi astfel preluată ca o moștenire culturală importantă, ce îl așază la loc de cînst, în elita criticii noastre literare.

Note:

1. Articolul a apărut inițial în „Iașul literar”, nr. 8, august 1967, p. 54-59. În februarie 1967, tot în paginile revistei „Iașul literar”, Florin Faifer debuta în lumea publicisticii, la 23 de ani, cu o recenzie despre cartea lui George Munteanu, *Atitudini*, Editura pentru Literatură, 1966.

2. Este remarcabil cum în articole de început, prin ricoșeuri pline de semnificații – în cazul acesta, vorbind despre Pompiliu Constantinescu –, compasul critic al lui Florin Faifer se orientează fără pic de șovăire tocmai către valorile pe care el însuși urma să le cultive cu mare consecvență, cu integritate în peste 50 de ani de activitate literară și teatrală: „Ceea ce impune cu deosebire la P. Constantinescu, dincolo de ținuta elevată a expunerii, de echilibrul și densitatea argumentației, de pregnanța unor formulări, este – semn neîndoielnic al adevăratei vocații – gustul său sigur, intuiția exactă și profundă a valorii autentice. Așa se face că multe dintre caracterizările sale își păstrează și astăzi valabilitatea. Martor atent al mișcării literare a vremii lui, această conștiință critică devotată și-a asumat, cu un grav spirit de răspundere, o misiune grea, pîndită de riscuri, dar și răsplătită cu satisfacții. A ceea de a urmări tot ce se scrie, supraveghind destine literare de la debut pînă la consacrare, evaluînd, pronosticînd, dînd îndemnuri – adevărat mentorat literar, ferit însă, prin mult tact, de didacticism rigid. Talentul pedagogic i-a fost aici de folos. Iar calitățile sale, unanim recunoscute – probitatea, sinceritatea severă, în respectul adevărului, l-au servit pe deplin”.

3. Mulțumim Manuelei Scurtu, BCU Iași, pentru sprijinul acordat pe parcursul documentării (n. red.)

POMPILIU CONSTANTINESCU OPERE

I. Mișcarea literară
Opere și autori
Critice
Figuri literare
Tudor Arghezi
E. Lovinescu

II. Publicistică
(1921, 1925-1932)

ACADEMIA ROMÂNĂ
Fundația Națională pentru Știință și Artă
Muzeul Național al Literaturii Române

constată, în schimb un anumit regres la Gh. Brăescu, cenzurează eticismul excesiv ce minează proza lui I. Agîrbiceanu, cere lui Bassarabescu „o schimbare de plan a viziunii artistice” etc. Condeiuul său incisiv, acidulat uneori, sever îndeobște și obiectiv, în cultul adevărului, se aprinde uneori la flacăra unui entuziasm pe care istoria literară nu s-a simțit întotdeauna datoră să-l împărtășească (cazul aprecierii superlative a romanului lui M. Eliade – *Maitreyi*). Prețioase sugestii se pot strînge din discuția pe marginea „actualității” lui D. Anghel. Imagistica burlescă din cunoscuta proză *Cifre* ar prefigura, prin sarcasmul suprarrealist, ilogic, pe Urmuz. O altă filiație se stabilește cu Arghezi – prin tehnica verbală Anghel prevestind portretistica pamfletară argheziană.

Prin consistența lor, ca și prin bogăția informației, studiile asupra lui Caragiale par că preludează o monografie despre acest scriitor care era, alături de Saint-Beuve, o pasiune a criticului. Structurate pe ideea clasicismului lui Ion Luca, ele dispun de o gamă argumentativă în care nuanțele sînt intonate cu finețe și precizie: dacă un semn sigur al clasicismului este creația de tipuri, mergînd mai departe pe firul disocierilor, se poate demonstra că dramaturgul a realizat mai mulți indivizi decît tipuri.

Subtile, mărturisind o pătrunzătoare intuiție a creației caragialiene, studii ca: *I. L. Caragiale și duhul balcanic* ori *Satanismul lui I. L. Caragiale* (unde se afirmă că „realismul caragialian ține o cumpănă dreaptă cu fantasticul magic”) sunt valorificări sugestive ale unor aspecte particulare ale operei. Mai puțin convingător, deși ambițios, studiul despre poezia personajelor lui Caragiale. Demne de menționat, în schimb, analogiile stabilite între Eminescu și Caragiale, considerată ca „expresii culminante ale geniului critic junimist”.

Ocupîndu-se de scriitorii clasici, criticul simțea nevoia imperioasă a stabilirii unui tablou sigur de valori. Pentru aceasta se cere o analiză mobilă, elastică, liberă de prejudecăți și canoane, o exegeză amplă care, în locul „respectului oficial” să fie condusă de „admirația critică”. „Pentru Caragiale avem un cult, dar nu idolatrie” se precizează într-un loc. Scriitorul „nu e un novelist și un analist, ci un mare conteur, după cum nu e un tragic, ci numai un extraordinar comic”.

Urmărit de conceptul „familiei de spirite”, criticul

Leo BUTNARU

Antice oglinzi

Întoarceți-vă antice oglinzi
voi fâșii tănuite de ape.

Ungaretti

Poesis

*

La cântec să-ajungi e nevoie
căci poate cântarea destramă
tristetea sihastrului Noe
străvechea legendei alarmă
ce-a tulbură însingurare
aduce, străbate prin vreme
punându-te la încercare
cu panica anticei teme
cu șuier de vânt printre trestii
cețos oglindite-n adâncuri
odată cu Pan, ce-ntre gingii
mai strânge un nai mut de noime.

*

În prezentul discurs discret depolitizat
vorbi-voi de Troia pre-homerică în care
nimeni nu aștepta vreun politician
nimeni nu aștepta vreun erou salvator
sau
vreun Beckett cu Godot-ul său
ci strigau cu toții a disperare:
Murim
dar să vină Homer !
Să se nască Homer și
să vină spre-a ne cânta antichitatea
ce prinde a se contopi cu moartea!...

*

Asta e: până la venirea romanilor cu
modernizările lor
polisurile grecești nu erau prea curate.
Inclusiv în curte de hram.
La Efes ghidul ne

spunea:
„De cele mai multe ori,
gospodinele aruncau lăturile în stradă
prin geam”.

...Din acele situații depărtate
se pot trage multe concluzii,
ca niște scăpărări de piruște;
printre ele – și următoarea:

Să vezi,
filosofia peripatetică nu se îngrețoșă
când apărea în amestec cu roiuri de
muște...

*

Undeva prin Grecia (Antică) oarecând
pe când urcasem pe Acropole
un prieten exclamase:

OK!
popor de zei!

La care un alt prieten
ca și cum ar fi domolit ușor entuziasmul
rimat-aforistic
zicând:

*Taci, omule,
ești un popor prea mic...*

Iar eu parcă aș fi intervenit întristat în
parafrază:

*Taci, popor de zei,
ești un om prea neînsemnat...*

*

Pe timpuri antice
sau și mai vechi – mitologice
Parnasul era muntele înfricoșător la
urcarea
dar mai ales la coborârea lui.
Și până astăzi
cam pe la jumătatea sa
e un uriaș osuar (ca să nu zicem cimitir)
al
celor care s-au oprit la jumătate de cale
nehotărâți de-a mai urca
îngroziți să mai coboare...

*

Apogamia clivajului de lacrimi
în efemeră zămislire, clar
anticipând în licăru-i ploios
chipul umbrei tale
pe muntele Athos

unde împrejurările și împrejurimea
destinului pe care îl mai ai acum
vor reînvia suflarea-ți de poet
și rodul de mușchi tineri
pe anticu-ți schelet.

*

Volens nolens
în antichitate sau în prezent
omul a omorât și omoară timpul
astfel că atunci – inevitabilul atunci
când timpul ucide omul
aceasta nu e decât o răzbunare

*

de când lumea
învingătorii au gonit peste cadavrele
înainte-
alergătorilor ne-
norocoși

antichitatea – cvadrigă
cu roți purpurii...

*

De ce n-aș face cunoștință cu grecoaica?
Arată excelent
ca o sadea elenă antică.
O fi Penelopa
n-o fi Penelopa?
mi-am zis
(și făcut – adică
apropiindu-mă și întrebând):
– Doamnă
ce-ați zice de v-ași cere mâna?
– De acord!

...Nu, nu e Penelopa...

*

E minunat că tu ai un trup de statuie antică.

Dar ce păcat că ai și ochi de statuie...

*

Oricât s-ar tot repeta
se pare cu o constanță imuabilă

Nulla dies sine linea

oricât s-ar comenta
adevărul e abordat doar pe jumătate
deoarece nu e deloc contraindicat
reversul
cu versul:

Nulla nox sine linea.

(Cu excepția că
în antichitatea pictorului Appeles
în absența becurilor LED
noptile era imposibil de a picta... – și
lumea
pur și simplu se dragostea...)

*

În spatele muzeului – un cimitir antic și
înalt
situat adică pe culmea țărmlui:
mai sus de nivelul mării
dar mai jos de nivelul vieții
unde
și peste care
briza adie dinspre țarm spre zare
sau dinspre zare spre țarm și
din toate ce aș avea de zis
de scris
de conchis e că
și într-un caz
și în celălalt mi se pare
că eternitatea s-ar derula invers...

*

Cu mult până la constatarea lui
Arhimede conform căreia
un corp scufundat într-un fluid este etc.
ochiul ager al egipteanului observa cum
parcă fără motiv
ba chiar uneori și pe mare secetă
apele Nilului creșteau un pic
un pic.

Atunci egipteanul
sau chiar faraonul pre-arhimedian își
spunea:

e semn că femelele crocodililor
din zi în zi
devin tot mai borțoase.

*

I se pare că a isprăvit totuși cu anticul
postulat
cunoaște-te pe tine însuși.

I se pare că deja s-a cunoscut.

Suspicios
nu mai crede nimănui și în nimic.

*

scoica moare
pentru a se naște perla –
un fel de a combate anticul
finis coronat opus
pentru că în moartea scoicii
și nașterea perlei
de fapt
opera încoronează sfârșitul.

Un nou val de editori sau la ce bun a face o ediție

I. „*O nouă generație apărău...*”, acesta a fost titlul, apărut inițial și spontan, sub taste, dar părăsit mai apoi din cauza încărcăturii istorice și a presiunii prea marei lui său prestigiu. Când izvodea rezonanta propozițiune, N. Iorga cuprindea în ea o epocă și o revelație: epoca era aceea de după 1905, când Ioan Scurtu făcea publică o primă culegere masivă din articolele lui Eminescu, iar revelația venea din aceea că respectivul florilegiu zămislea, lângă cea a poetului de geniu, deja existentă, statuia incomparabilului publicist politic. Reducând drastic proporțiile și schimbând ceea ce e de schimbat, și în primul rând pe „generație” cu „val”, se face verosimilă afirmația că la câțiva ani după primele editii (Eminescu, Caragiale, Creangă...), în colecția tip „Pléiade”, „Opere fundamentale”, inițiată

de recenzarea unor asemenea lucrări, toate acestea au condus la extrema paupertate a criticii de întâmpinare a edițiilor despre care vorbim – și, evident, nu numai a lor. Lipsite de prezumția echilibrării balanței, cronicile începute prin actualul articol nu pretind a face altceva decât a aduce în atenția cititorului de azi cele mai proeminente proiecte duse la capăt de noul contingent de editori. Nemaiputându-se bucura de avantajele imediatei (receptarea la apariție, altfel zis „la cald”), între acestea numărându-se sentimentul întremătoarei inserții nemijlocite în actualitate și al rostirii aurale a unor adevăruri și supoziții, regimul notificării întârziate în care s-a înscris cu bună știință rubrica de cronică a edițiilor din revista „Exprès cultural” prezintă și unele avantaje, cum ar fi distanțarea, având ca prim efect obiectivarea, pe urmă verificarea / confirmarea în (răs) timp a unor (posibile) aserțiuni liminare. Pe de altă parte, plasându-se, toate, dincolo de etapa exercițiilor & ezitărilor, sub al cărei semn stau de obicei debutanții, iar unele dintre ele atingând de-a dreptul pragul excelenței și al exemplarității, edițiile enumerate mai sus nu solicită un tratament de protecție, adică acea pedagogie specială, manifestată prin amenitatea părintească și menajarea eventualelor derapaje punctuale. Așa cum ele însele ni se prezintă, toate aceste realizări editoriale se înscriu în rândul producțiilor de maturitate.

II. *La ce bun roboteala la o ediție?* Contrar legendei negative a unei prestații mărunte, lipsită de orizont și de folos intelectual pentru cel care o depune, lucrul la evocatele ediții a însemnat parcurgerea unui alt itinerar al formării; acela al unei anumite formări. Fiindcă, trebuie neapărat menționat, tinerii cercetători enumerați mai sus nu se găseau la începutul absolut al drumului lor. Trecuți până atunci prin diverse forme de inițiere, ei au răspuns și din rațiuni interne apelului lui Eugen Simion. Aflați într-o etapă care le cerea contactul mai direct și mai complex-complet cu obiectul, cum și o cunoaștere a lui diacronică, șantierul unei ediții critice sau științifice le oferea tocmai ocazia potrivită pentru o atare experiență formativă provenind din cunoașterea evolutivă a operei. Până atunci ei fuseseră cititori de obiecte finite, adică de creații în forma lor ultimă, canonică, operă născută, aparent, dintr-o dată și, în același timp, perfectă, pe când laboratorul diacroniei îi punea în fața unei alte realități, diferită, atât în sine, cât și în consecințele ei. Este ceea ce face beneficilor particular al unei abordări genetice, de urmărire a procesului nașterii și evoluției operei, ca și a contextului ei. Achizițiile acestei veritabile scufundări în preistoria și istoria operei duc nu o dată la renegocierea sensurilor produsului definitiv. Până atunci doar *cititori* (fie ei oricât de specializați) de ediții critice, tinerii novici exprimentau acum fenomene similare celor pe care le urmăriseră în calitate de lectori ai, să zicem, volumelor II și III din „monumentala” lui Perpessiciu, unde formele și sensurile finale ajung să le răstoarne pe cele inițiale, în urma unor metamorfoze nu numai în sine spectaculoase, dar și instruind de universul și tehnica creației în ansamblu a autorului. Pentru conformitate: variantele succesive ale *Odei* (în *metru antic*) transformă oda la adresa lui Napoleon Bonaparte într-o elegie cu caracter personal, care însă poate fi citită și în registrul extensiei la general-uman. În chip asemănător, variantele poemului *Rugăciunea unui dac* documentează cum, pornind tot de la o odă sau, mai bine, un imn pentru Zalmoxe, textul capătă treptat – prin dislocările din ce în ce mai largi și mai bogate în semnificații ale versiunilor succesive – către una dintre cele mai agresive imprecatii din opera lui Eminescu. Cum vom avea ocazia să vedem în cronicile următoare, fenomene asemănătoare nu lipsesc din laboratorul scriitorilor editați de tineri în ultimele două decenii.

„Noul val” aici în discuție a pornit în noua lui expediție experiențială de la mai multe premise, în care primatul era deținut de *fidelitatea față de obiect*; altfel spus, de *adecvare*. Dacă ar fi să-i căutăm posibili maestri, modelele, pe teren românesc, este foarte probabil ca unul dintre acestea să fi fost Mircea Martin, teoreticianul și practicianul unei critici fără vârstă tocmai întrucât ținta ei a fost de la bun început loialitatea față de operă, înțelesă ca „încercare de *identificare* infinit repetată”, „ținta” oricărui act exegetic fiind văzută de critic drept „aceea de a întâlni conștiința unei opere (...) și de a-i reda (sau atribui) o coerență semnificativă”, cum sună – în termeni inaugurali, dar care se vor dovedi și definitivi – declarația de principii din „Argumentul” primei lui cărți. Ei bine, în vederea apropierei de obiect și a adecvării, șantierul sau laboratorul unei ediții critice oferă, cum foarte puține alte întreprinderi, cadrul cel mai potrivit de a „învața” și de a respecta aceste deziderate mintale. Că este așa, ne-o demonstrează și faptul, altminteri arhicunoscut, că majoritatea criticilor noștri clasici au trecut, într-un fel sau altul, prin școala documentului și – ceea ce ne

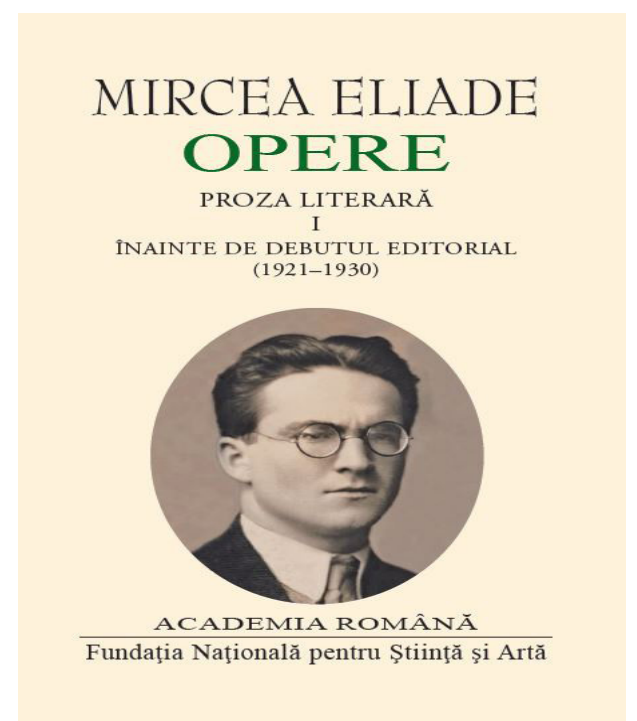
interesează în particular aici – prin cea a edițiilor serioase. Pe urmă, însă în coerență logică cu cele de mai sus, este relevant că tentația unei asemenea activități laborioase și marcate de sicitate au simțit-o tinerii cercetători din generația 2 000, care, cu reverență sau, dimpotrivă, conștient, trece drept una care reia programatic, când nu și ostentativ, critica „universitară”. Cunosc pozitiv înclinațiile epistemologice și axiologice ale acestei puternice generații exegetice, prin reprezentanții ei cei mai proeminenți. Știu, de asemenea, din văzute și trăite reacția favorabilă a aproape tuturor la solicitările „pozitiviste” din programele POSDRU urmate cu succes de acești tineri. Cum respectivele proiecte au fost în bună măsură concepute și supervizate de Eugen Simion, drept este să-i evoc și de această dată meritele de inițiator, neobosit propulsor și decisiv factor de finalizare. Aparent, Simion, adept al metodei la purtător și al exegezei cu miză creativă (pe urmele lui Călinescu sau nu), ar fi mai dificil de perceput în ipostaza de fanatic promotor al documentării, al ipostazei de cercetător pensionar incoruptibil al arhivelor publice și personale. Și totuși el era și așa ceva, cel puțin în cele două decenii în care l-am putut cunoaște mai îndeaproape, și tocmai în ipostaze revelatoare.

Mai trebuie spus că, grație libertăților civile și posibilităților actuale de informare, actualii editori au venit / vin în acest domeniu cu o cultură de specialitate adusă la zi și de o diversitate și noutate provocatoare, pe care o practică și promovează cu personalitate și în primul rând emancipați de complexele marginalității. Sunt atuuri cu care ei poposesec, pentru mai scurtă sau mai lungă vreme, și în marginașul ținut al editologiei. Efectul unei asemenea constituții culturale și orientări filologice s-a dovedit major. Fără a încălca reguli ținând de condiția liminară, ontologică a noului lor teritoriu, ei au adus nu o dată aerul revigorant al unor procedări inedite sau, în tot cazul, necanonice, iar diferența de formație și de situație față de obiect le-a revelat aspecte inaccesibile celorlalți. De unde și rezultatele exegetice consecutive căutărilor.

Ajungem astfel la un alt aspect care-i diferențiază pe acești editori de marea majoritate a celor tradiționali: exploatarea de către ei înșiși a minereului adus la suprafață de propriile excavări. Îl reîntîlnim astfel pe editorul ideal, ilustrat, între cei vechi, de Zarifopol și Cioculescu (Caragiale), Călinescu, Perpessiciu, Murărașu, Creția (Eminescu), Streinu (Hogaș), editori dublați de exegeți. În rândul noii generații, cazul paradigmatic este cel al lui Doris Mironescu, autor al

și coordonată de Eugen Simion la Fundația Națională pentru Știință și Artă a Academiei Române s-a petrecut ceva stenic și dătător de speranțe legate de viitorul îndeletnicirii-Cenușăreasă, și anume atragerea de tineri editori. În general, aceștia activau și activează în mediul academic, ca universitari sau, cei mai mulți, cercetători în institutele de literatură de la București, Iași, Cluj și Timișoara, așa încât ar fi incomplet faptic și necinstit să trecem peste rolul lui Simion – aflat atunci la primul său mandat de președinte al Academiei Române – în capacitarea lor. În urma influenței sale, în colecție apar ediții ample și de neocolit, impozanta serie de „Opere” aducându-ni-i pe (în ordinea ieșirii de sub tipar a edițiilor): *Ștefan Bănulescu* (editat de *Oana Soare*, cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” și profesor asociat al Facultății de Litere), *Sorin Titel* (de Cristina Balinte, cercetătoare în același institut academic), *Ion Minulescu* (de *Alexandru Fărcaș* și *Ștefan Fircă*, idem, cu mențiunea că cel de-al doilea este în principal lector la Facultatea de Litere a Universității din București), *M. Blecher* (de *Doris Mironescu*, cercetător al Institutului „Al. Philippide”), *T. Maiorescu* (de *Bogdan Dascălu* și *Ana-Maria Dascălu*, cercetători ai Institutului „G. Călinescu”, pe urmă ai Institutului de Studii Banatice „T. Maiorescu” din Timișoara), ultimele proiecte fiind opera literară a lui *Mircea Eliade* (ediție realizată de o echipă coordonată de *Oana Soare*) și *Camil Petrescu* (idem, cu mențiunea că din echipă face parte și Alexandra Ciocărlie, cercetător de solidă și deschisă formație clasică și cu mai vechi state de serviciu în domeniu). Ar mai fi de adăugat că o parte dintre aceștia își făcuseră prima ucenicie colaborând la ediții puțin mai vechi, cum ar fi opera publicistică a lui Călinescu sau principalele cărți de critică și istorie literară ale lui Lovinescu.

La data apariției volumelor, cei mai mulți dintre acești tineri editori se făcuseră cunoscuți în mediul academic prin volume individuale de istorie literară și studii aparute în reviste de specialitate bine cotate, cum și prin lucrări colective de anvergura *Dicționarului general al literaturii române*, cu cele două ediții ale sale, și a *Cronologiei vieții literare românești* de la 23 august 1944 până (aproape) la zi. Inexistenta distribuție în librării a colecției „Opere Fundamentale (ca și, de altfel, a tuturor celorlalte cărți ieșite la FNLSA, între ele și un număr important de ediții valoroase), aversiunea unor medii publicistice față de Simion (în multe sale posturi, de membru al Academiei și de șef al ei, critic literar, simpatizant politic și nu în ultimul rând de principal rival al lui Manolescu), lipsa aproape totală de interes a foiletonisticii noastre actuale față

unei monografii Blecher creditată ca fiind de neocolit, însă el este flancat de toți ceilalți care, dacă n-au produs încă monografia, sunt autori de varii studii ce pornesc de la ediție.

Nu este sigur că toți acești exploratori vor continua să lucreze ediții (citește „numai la ediții”); și nici nu cred că ar fi de dorit să o facă, deoarece, în atâtea cazuri, asta a însemnat limitare sau, cu o vorbă veche, prizonierat în triumful celor trei r: rutină, rugină, ruină... Oricum le va fi însă evoluția viitoare, pentru ei „inevitabilul” salvator s-a produs. Și anume prin 1) deprinderea unei discipline și metode specifice de fidelitate față de obiect și 2) valorificarea prin exegeză a zăcămintului adus tot de ei la lumina zilei.

Lucian SCURTU

Exerciții de admirație

Ioan ȚICALO

Libertate...

d`ale lui Badea Scârțan

Poet, dramaturg, autor al unor impresii de călătorie din Grecia, Italia, Franța sau Belgia (relevantă e cartea cu titlu păunescian „De la Beiuș la Bruxelles”, Oradea, 2017), orădeanul Pașcu Balaci (n.1956, Șebiș, Bihor, de profesie avocat) s-a remarcat mai ales prin suita volumelor de sonete, nu puține la număr (12, dacă numerotarea noastră este exactă). În anul de grație 2024, poetul recidivează cu un nou volum, „Sonetele italiene”, Editura Aureo, Oradea, care vine a completa notele de călătorie consemnate în cartea „O călătorie în Italia”, apărută în anul 2012, dar mai cu seamă salba sonetelor publicate până în prezent: sonetele grecești, germane, Lancrămului, cele din localitatea natală, Șebiș, sau cele cu profunde rezonanțe religioase, dintre care se remarcă masivul op, „VECHIUL TESTAMENT relevat prin 300 de sonete”, editat în 2023.

După cum ușor se poate constata, autorul a gândit și scris această carte în urma a două călătorii în Italia, una, „în anul șapte după două mii”, după cum specifică într-un vers, cea de-a doua în august 2024, ambele reprezentând un veritabil și util vademecum sentimental pentru un cititor nefamiliarizat cu exotica și pitoreasca Italie, cu vestigiile antice, mitologia fabuloasă, orașele renașcentiste ori cu parfumul, adierea și poziționarea ei meridională pe harta Europei ori a lumii. Sonetele, edificatoare și aplicate ghiduri turistice sau elocvente atlase istorico-geografice, trasează și conturează personalitatea autorului aflat în postură unui *peregrin* (de ce nu, transilvan!) mai din vechime, sau a unui turist, mai din zilele noastre, aureolat de o curiozitate molipsitoare, căci el, asemenea unui Argus modern, constată, sesizează, rememorează, compară, analizează, detaliază cu un acut simț al observației, tot ceea ce vede sau își imaginează că vede, tot ceea ce știe sau ar dori să știe, prin conexiuni indestructibile între trecut și prezent, concretețe și mit, revelație și închipuire, frumusețe și delicatețe. Din aceste ipostaze inedite, Pașcu se transpune, lipsit de futilități dăunătoare, dintr-un inedit și concludent vizitator, într-un pertinent istoric, geograf, jurnalist, memorialist, documentarist, restaurator sedus iremediabil de o Italie măreață, motiv pentru care putem considera această carte, prin multitudinea datelor oferite, și un convingător manual de istorie orală pentru neavizații sau ignoranții acestui topos mirific, căci poetul elogiază spațiul latin cu o superlativă emoție, încântătoare exultanță și perseverență obiectivitate: „Italie, fii binecuvântată./ Prin jertfa lui Pavel și Simon Petre./ De n-oi striga, striga-vor aste pietre/ Din drumul meu spre Roma mult visată./ Pe țarmu-acesta marea-i mai sărată/ De-un râu de lacrimi susurând din vetre/ Și-n Circus Maximus s-au umplut vedre/ Din sânge de creștini ce niciodată/ N-au încetat să creadă în Hristos/ Italie, nu formă, vai, de cizmă/ Ar trebui să ai pe Mare-n jos./ Ci de stâncoasă cruce-n iz de ismă/ Așa te-nchipui eu, un păcătos/ De pelerin sedus de-a ta charismă” (Italie, fii binecuvântată).

Patru sonete sunt dedicate orașului Pompei, cel renăscut din propria-i cenușă și a cărui dramă este reliefată diaristic prin artefactele supraviețuitoare în urma devastatoarei erupții, devenite obiecte muzeale enumerate cu o pioșenie contemplativă, după „Cum le-a surprins fierbintele diluviu”: temple, cuptoare, fresce, terme, forumuri, vile, mozaicuri etc. Numeroasele trimiteri în subsolul paginii (unele cam stufoase) detaliază explicativ date și informații complementare & suplimentare subiectului abordat, fie că sunt de natură mitologică, biografică, arhitectonică, geografică, sau prin includerea de referințe lămuritoare cu scopul de a credita sau suplimenta semnificațiile și conotațiile unor zeități, legende, canoane, personalități, evenimente etc. Autorul folosește adesea termeni specifici epocii anteice, puțin cunoscuți sau uziți, care dau autenticitate și veridicitate celor văzute sau relatate: togă, palustră, gladiu, dinar, bombardă, sestet, scud, catapultă, balistă, tiară.

Cosmopolita Venetie, rivala Genovei de odinioară, este asemuită unui ținut Hiperborean cu un climat suportabil, dar comparat și cu orașul poetului, Oradea, panoramată de-a lungul unui ecart temporal extins, marcat de invazii, războaie, calamități, frământări politice, seisme religioase, dar care n-au împiedicat o să-și mențină democrația și măreția nobiliară, reiterându-se celebra sintagmă, nu marcată de un anumit orgoliu aristocrat, dar mai ales identitar: *Siamo venetiani e poi cristiani*. Neobositul vizitator este fascinat cu deosebire de Palatul Dogilor, cel care adăpostește celebra pictură a lui Veronese, *Răpirea Europei*: „În sala din al Dogilor Palat/ Mă farmecă *Răpirea Europei*/ Mai mult decât versificarea strofei/ *Paolo Veronese* a semnat”. Nu poate ignora actuala diasporă conațională, primită îngăduitor de locuitorii peninsulei, replică corelativă la colonizarea promovată și încurajată cu aproape două mii de ani în urmă de învingătorul lui Decebal: „Colonizării Daciei străbune/ De către bunul împărat Traian./ Noi îi răspundem după mii de ani/ Cu mersul nostru către vieți mai bune./ Văzut-am frați români ca pe-o minune/ Și în Venetia

și Roma în mod spontan,/ La Padova, Florența, muncind avan/ Și-n Neapole, toți euro să-adune [...]” (*Colonizarea Daciei și... colonizarea Italiei*).

Impresiile literaturizate confesiv, ordonate și arhivate meticolos, amplifică stările de încântare, uimire, admirație, emoție, meditație care, asemenea unor viituri, gravează eufonic, dar alert, mentalul pelerinului provocat la dese înțărări în timp și spațiu, punându-i la încercare cunoștințele acumulate de-a lungul timpului (să nu uităm că autorul are un doctorat la Facultatea de Istorie-Filozofie a Universității din Cluj Napoca), comparând, evaluând, examinând, notând date, conjuncturi, concluzii, contextualizări, reconfigurări ce vin în întâmpinarea cunoștințelor acumulate de autor de-a lungul anilor de studii.

Dar partea leului îi este atribuită *Cetății Eterne*, cea care face, hiperbolizant, „cât șapte Paris-uri”, considerată, metaforizant, „mama noastră cea străbună”, reliefată acerbios prin arcuiri de triumf, colonne, statui, muzee, dar mai ales prin capodoperele renașcentiste ale unor Michelangelo, Da Vinci, Rafael, repere nepieritoare ale culturii și civilizației universale. Sunt evocate și alte personalități marcante ale spațiului italic, precum Cezar, Vergiliu, Dante, Petrarca sau relevante faptele unor sfinți precum Petru (considerat *primus inter pares*), Pavel, Anton, apostoli ai începuturilor religiei creștine în Europa. Reliefat plastic (și dureros) este martiriul primilor adepți ai noii religii, dar și botezarea întâilor păgâni: „[...] Izvor de apă vesel printre lespezi/ Ce-n carceră pătrunse cristalin/ Și Petru botează cu mișcări repezi/ Pe-un criminal cu ochii-n lacrimi plini./ - Tu, de satana, astăzi, să te lepezi!/ Îi spuse Petru noului creștin” (*Botezarea păgânului în închisoarea mamertină*).

Venerată este *Capela Sixtină*, elogiata la modul superlativ sunt Colosseum, Circus Maximus, muzeul Vaticanului, Biserica San Marco, turnul din Pisa, Fontana di Trevi, catacombele Romei, edificii ale monumentalității, grandorii și perenității, cele care melancolizează și sensibilizează până la extaz spiritul și brandul unei epoci predispușe structural a fermeca, dar și a se eterniza în memoria sau amintirea fiecăruia dintre noi. Mai cu seamă a posesorilor de vaste cunoștințe culturale sau ale acelora „mobilați” cu o sensibilitate și imaginație luxuriante, cărora li se facilitează instant accesul la translarea virtuală a trecutului în prezent (unul aproape inexistent în acest volum) și a ficțiunii în realitate, Pașcu având dexteritatea livrescă de a trasa și reconstitui, mai puțin prin stări de serenitate, cât prin accese de febrilitate pasională, o lume de mult apasă, teaurizată perpetuu în conștiința umanității prin originalitatea izbânzilor sale arhitecturale, literare, mitologice, politice, religioase. Periplul autorului atestă magia/vitalitatea și a altor orașe înfloritoare, învechite în unicitatea frumuseții, dar mereu proaspete în oglindirea romantismului predispus reflecției, precum Florența, Neapole, Pisa, Verona, Padova, cu dese conexiuni și pivotări elegiace spre spațiul natal, prin înălțarea de punți durabile, menite a solidifica spiritual, dar și etnic, cele două patrii, fiind amintite Oradea, Crișul Pietros, Peța, malul Crișului, minele din Apusenii (Brad, Gura Barza), diaspora conațională, întregind sustenabilitatea cumulativă a întregului areal latin, amintind oarecum de premiata poezie a lui Alecsandri „Cântecul gintei latine”.

Autorul nu e doar un simplu observator și admirator raportat la propriile gusturi subiective, dar se implică invaziv în completarea disjunctivă a unor date mai puțin știute din enigmatice ori evoluția unui artefact, adăugarea unui detaliu inedit vizavi de o frescă sau mozaic, adăugarea unei emoții suplimentare în fața unui tablou celebru, inserarea unui amănunt aparent banal, dar semnificativ multimilenareii istoriei romane, ca la final puzzle-ul, încorsetat de rigorile sonetului, să prindă contur și concretețe poetică (uneori și aforistică) reușind a tulbura și sensibiliza cititorul. Nu putea lipsi evocarea diaristică a lui Badea Cârțan, ambițiosul doritor al vizualizării și palpării faimoasei Columnne a lui Traian, considerat de presa vremii miraculosul/straniul dac coborât de pe obeliscul închinat memoriei războaielor daco-romane: „[...] Cu straiete din cânepă de-acasă/ Se-aseamă cu dacii-atât de mult./ Încât venit-au ca la urs să teasă/ Lângă Columnă, cel mai viu tumult/ Trofeul viu al Daciei se lasă/ Fotografiat în vremuri de demult” (*De pe Columnă – a coborât un dac!*).

La finele voiajului, după ce s-a convins și ne-a convins că s-a aflat în fața unei imaginare și inubliabile pinacotece de nerefuzat spiritelor rafinate, actantul se desparte de această veritabilă *grădină a deliciilor*, nu înainte de a-și propune grabnica revenire: „La revedere, soră mult mai mare/ A țării mele unde viețuiesc/ Salut pe frații mei care trudes/ Prin ale tale văi unduitoare/ În ultimele rânduri de scrisoare/ Te-ncredințez că sincer te iubesc/ Si-aș mai veni să te revăd, firesc/ De mă mai ține Domnul bun sub soare [...]”. (*La revedere, Italia!*).

Cartea de sonete a lui Pașcu Balaci este una ofertantă, viaie, hortativă, care sintetizează și condensează mitologia, cultura și istoria fabuloasă a unei Italii eterne, pe elongația unui background sentimental marcat de ample trăiri afective și sagace emoții electice. Dar vine și în favoarea unui irefutabil argument de a urma pașii peregrinului orădean.

Nicușor, zis Niky, a venit de la școală, i-a făcut vânt genții sub un perete, s-a repezit la bucătărie și acolo, negăsind-o pe mamă, s-a trântit pe un scaun, azvârlindu-și picioarele pe masă. Așa l-a aflat Carina și, contrariată, i s-a adresat feciorului:

– Cum se cheamă asta, puiule, ce ți-a venit?

– Așa stau vitejii din lumea pe care mata n-o cunoști! s-a buricat elevul. Vezi dacă nu te uiți la filme! Ai rămas cam în urmă cu moda. Și, în plus, dimineată la radio s-a vorbit despre libertate, când încă nu veniseși din tura de noapte. Ar trebui să știi că eu sunt o persoană liberă și fac ce vreau!

– Bine, dragule, s-a așezat mama dinaintea tălpilor lui Niky, libertatea presupune un comportament civilizat, respect pentru propria persoană și față de cei din jur.

– Pe mine să nu mă aburești, parcă așa-ți spune tata, libertatea înseamnă pentru mine să faci ce-ți trăsnește prin cap.

– Și dacă-ți trăsnește prin cap într-o zi să te dai cu el de pereți?...

– Exclus! a hotărât pe loc fiul cel isteț.

– Până una-alta, lasă vitejia de doi bani și dă-ți jos picioarele de pe masă, pe ea punem bucate.

– Știi ce? Nu mă freca la melodie!... Parcă așa îți zice tata când se supără.

– În cazul acesta, n-a mai răbdat Carina, îmi iau și eu libertatea de a nu-ți aduce mâncarea. Să vedem dacă îți convine, s-a ridicat mama în picioare.

– În cazul acesta, a repetat Niky cuvintele mamei, îmi dai niște marafeți, să mănânc unde vreau eu! a ridicat și el tonul.

– Fii sigur că n-am să-ți dau, doar suntem în libertate, nu?

În acel moment, Nicușor s-a blocat, și-a retras picioarele, s-a ridicat și el și, infundându-și mâinile în buzunare, s-a cam răstit în continuare:

– Bine face tata că te mai clepșește câteodată!

– Gata cu asemenea vorbe! s-a supărat mama. Cine te crezi că îți poți permite să te porți în felul unui bădăran? Unde-ți este politetea de până acum?

– Politețea mea a rămas la Floricica pe care am pupat-o la școală. Și să vezi ce i-a plăcut!... Mă duc la ea, fiindcă mi-a spus că pot s-o vizitez oricând.

– Măi copile, dar tu ești abia în clasa a VI-a, ce-ți veni? Numai mâțele se pupă în felul ăsta, a încercat Carina să-i arate inoportunitatea unui asemenea gest.

– Mata nu știi nimic, fiindcă nu te uiți la filme, i-a reproșat Niky. De-aceea te ține tata de proastă. Am plecat și am să vina acasă când am să vreau eu.

Băiatul a ieșit din casă valvârtej, cu gândul la întâlnirea cu Floricica, a izbit cu piciorul niște cartoane și, vesel ca un vrăbioi, s-a avântat către casa colegei de clasă. A deschis poarta și a dat în grădinuță de bărbat, vorbindu-i grav:

– Nene Zamfir, Floricica trebuie să fie acasă...

– Măi derbedeule... Tu ai uitat să saluți oamenii? I-a întâmpinat omul. Și să nu te mai prind că te apropii de fata mea, că îți rup pupătoarea!

– Dar...

– Nici un dar, deja ai luat-o pe urmele lui tată-tău, potlogarule! Ieși de aici acum, cât te vâd, râie ce ești tu!

Niky s-a întors acasă cam spăsit, trâmbițând că îi e foame.

– Ia-ți mâncare și, la urmă, spală-ți vasele, ca persoana liberă ce ești! i-a vorbit mama cu voce aspră.

– Te spun lui tata când vine și-apoi mai vedem noi, i-a întors Niky.

– Nu vine, în libertatea lui s-a îmbătat iar, a căzut pe trotuar și acum, având capul crăpat, e deja în altă lume. Tu treci unde te-am trimis și vezi ce faci cu temele! Eu am plecat să văd de sicriu și câte altele necesare pentru înmormântare.

Nicușor n-a mai deschis gura, având impresia că i s-a făcut dintr-odată frig, iar părul de pe cap a devenit sârmos și s-a ridicat, apăsându-l cu o imensă greutate.

Christian W. SCHENK

Poezia e sacralizarea realului - ieri și azi -

Poezia „La 1 Mai” (1873), publicată în revista Timpul, surprinde cu forța sa egalitaristă:

„Muncitorii zidesc cu sudoare / Un viitor de aur pe pământ...”

Aceste versuri au produs un „zgomot” în cercurile conservatoare din redacție – era o laudare a colectivului și a muncii grele, într-o epocă dominată de elite boierești. Riscul? Poezia a fost percepută ca „periculos-socia-listă”, etichetă care i-a rămas poetului până târziu, chiar și până în realitățile contemporane! Ca impact imediat, Eminescu nu a fost urmărit penal, dar a fost întâmpinat cu suspiciuni, i s-au atribuit dorințe nemaiauzite de reforme sociale. A fost vorba de o stigmatizare ideologică – poetul a fost catalogat ca „periculos” pentru stabilitatea socială.

Poezia „Epigonii” (1870) e un manifest programatic despre datoria autentică a poetului: „Când privesc zilele de-aur...” (la înaintași, o „mare de visări dulci și senine”), urmată de reproșuri dure la contemporani: „...privirea scruta-tătoare / ce nimica nu vedează” – poeți fără viziune, doar mimetici.

Eminescu cere sinceritate și rol social real pentru poezie: „Poezia e sacralizarea realului” – nu o repetiție sterilă, ci o transformare a lumii concrete.

Eminescu nu era doar poet, ci și publicist etic, un etalon al corectitudinii: în articolele din Timpul, critica era direcționată spre demagogie, pe care o vedea ca „răul esențial”. Însista pe meritocrație: „Secretul vieții lungi a unui stat este păstrarea ierarhiei meritului.”

În literatură și politică, era un avocat al justiției, mobilizat pentru cinste și transparență, cu o viziune morală puternică. De ce a rămas ne-popular printre cei puternici? Elite-

le conservatoare l-au dorit un poet „naționalist”, dar nu și critic. Pentru că a vorbit despre eșecul mediocrității, nu i-au iertat atitudinea.

Socialiștii l-au proclamat „avansat”, dar au refuzat critica sa față de demagogie forțată și colectivism mecanic. Autoritățile regimului comunist l-au invocat, dar i-au șters libertatea de critică adusă în aceste texte.

Mulți se regăsesc în critica sa la adresa unor „pseudo-elite”, acei „epigoni” care s-au înălțat fără valoare reală, dar au dobândit putere exact ca și în zilele noastre. Ei l-au perceput ca pe o amenințare – iar azi? Mult zgomot încă stă ascuns în umbrele responsabilităților publice. Autenticitatea e rară și incomodă. Ca și în timpul lui Eminescu, azi e mai ușor să fii conform decât să fii original și sincer. Poetul-moralist rămâne activ relevant. Avem nevoie de critici ai demagogiei, nu doar de confirmări ale status-quo-ului.

Nici o putere nu-l iartă pe critic. El deranjează – și asta e, de fapt, rolul său civil fiindcă Epigonii încă există! Vedem replici lipsite de substanță, reacții lipsite de viziune. În politică și cultură, „epigonii” domină scena deci atenție la iluzii.

Mihai Eminescu nu e doar poetul favorit al românilor – este un veritabil luptător moral în arenă. Îl apreciază cei care au curaj, îl ignoră cei slabi de caracter. Dacă îl ignorăm astăzi, nu e vina lui, e vina noastră. Eminescu a fost

un pionier al jurnalismului polemic de înaltă ținută, impunând o retorică echilibrată, evitând atacurile la persoană. A ținut să demonstreze că lupta argumentelor stă în forța ideilor, nu în insulte: „Dacă combateti formele exterioare ale fondului, băgați de seamă a o face din punct de vedere absolut estetic, rece și judecător raționalist ... nu cu pamfletul ridicol ...”

Astăzi, paradoxal, teritoriul polemicii se confundă adesea cu tribunulul afurisirii – descurajând dialogul rațional care l-ar fi onorat pe Eminescu. Ironia lui nu era gratuită – era calculată, o justiție zămbitoare: „Ura noastră pentru voi nu va mai fi un simțământ, ci o rațiune ... ura cea su-râzândă a logicii ... e justiția.”

Această retorică a contrastului – umor înfiorător, nu ură – este azi aproape dispărută din dezbaterile publice. Un instrument esențial: întrebarea care nu caută răspuns, evocând indignare, neliniște, autoprovocare: „Fi-va oare dezlegarea celorla nedezlegate?” (din Dumnezeu și om). Prin aceste fraze, Eminescu direcționează privirea cititorului spre propriile lucruri nerezolvate – o metodă pedagogică pierdută azi.

La Timpul, împreună cu Partidul Conservator, Eminescu critica valorile burgheze, dar nu refuza modernizarea. Cerințele erau stricte: Administrația trebuie să fie profesională; nu să fie plină de „nuliități venale”. Politicienii să evite frazele goale și patriotismul teatral.

Dureros de actual – în era discursurilor de presa promisiunilor pre-ambalate.

După moarte, Eminescu a devenit simbolul național – recitat și expus în școli, lansări culturale și campanii politice. Observator Cultural remarcă că semnificația acestui simbol a

fost redefinită: din poet liber în instrument ideologic. În interbelic: unirea prin cultură. În comunism: ideologizat, dar selectiv – „național-comunist”. Astăzi: folosit de cele două tabere (unionistă și moldovenistă) în Republica Moldova.

Iată o lecție morală pentru vremurile noastre: argument și stil – polemica nu e documentar TV, e duel de idei. Ironia rațională – atinge mai profund decât urlul ideologic. Politica ca datorie,

nu spectacol – Eminescu a cerut meritocrație și onestitate. Azi, lipsesc ambele. Simbol viu = responsabilitate – folosirea lui pentru scopuri electorale trădează lipsa de respect.

Așadar, stilistic și retoric, Eminescu a fost jurnalist și poet cu rigoră logică, umor atent, întrebări neîncerate – nu vorbe goale. În timp, a fost transformat în simbol politic maleabil, dar poezia și publicistica lui rămân monumente ale cinstirii argumentului și a justiției.

Și acum la urmă câteva întrebări pentru noi azi: Cât de mult ne folosim inteligența retorică pentru a trage la răspundere discursurile politici – fără a defăima oamenii? Cât de des preferăm urletele populiste în locul motivațiilor drepte, argumentate? Dacă ar recita Eminescu azi, unde l-am auzi – pe o scenă electorală sau într-o dezbateră cinstită?

Rămâne un reper – dacă mai vrem reper în culturile publice.

Stefania HĂNESCU

Revista revistelor

Pentru situarea la „înălțimea misiunii pe care o au” a tuturor acelor care se fi încumetat să și-o asume, pentru reconstrucție, concordie și încredere pledează Gabriel Chifu în articolul care deschide numărul 23/2025 al revistei **România literară**, din cadrul rubricii *Puzzle*, după radiografierea unei actualități contorsionate, cântărite, într-un moment decisiv, cu „o balanță dureros de precisă”. Pe de altă parte, versul viguros al lui Ion Tudor Iovian trasează contururile unei realități poetice printre ale cărei coordonate se regăsesc singurătatea, vina sau frica: „sunt mâncat de viu de înșingurare și vinovăție și frică”. Despre fericire, filozofie, democrație, Atena, Pericle, artă sau eroism este interviul pe care îl realizează Laurențiu-Ciprian Tudor cu Eric-Emmanuel Schmitt, interviu prilejuit de recenta apariție a volumului al IV-lea din ciclul romanesc al scriitorului franco-belgian, *Lumina fericirii* (Editura Humanitas Fiction, 2025, în traducerea lui Doru Mareș). Făcând referire la *Călătoria minții. Cum a apărut gândirea din haos* (Editura Humanitas, 2025, traducere Walter Fotescu) de Ogi Ogas, Sai Gaddam, „o carte incitantă pe care o recomand”, Irina Petraș subliniază, în eseuul său intitulat grăitor *Sinele, vorbele și vorbăria*, faptul că „literatura e un excelent instrument de conturare și dezvoltare a sinelui. Cititorii au mai multe șanse de a colabora cu supermintea pentru a evita manipulările și alunecările în haos”. Inspirată de autobiografia Papei Francisc, *Speră!* (Editura Polirom, 2025) și de o altă „carte tulburătoare”, *Mai liber ca oricând: părintele Anton Demeter* (Editura Polirom, 2023) de Francisca Băltăceanu și Monica Broșteanu, Grete Tartler scrie despre *Speranță, umanism, empatie*, iar Adrian G. Romilă, referindu-se la *Baumgartner* (Editura Trei, 2023), ultimul roman al lui Paul Auster, semnează articolul *Bătrânețe, iubire, moarte*. În paginile publicației sunt menționate, de asemenea, și *Nominalizări la Premiile Uniunii Scriitorilor din România pentru anul 2024*. Sumarul revistei este întregit prin rubrici specifice: *Contrafort* (Mircea Mihăieș), *Istorie literară* (Vasile Spiridon), *Cronica literară* (Răzvan Voncu), *Cartea de esuri* (Horia Gârbea, Adrian Alui Gheorghe), *Cartea de proză* (Ioana Tătărușanu), *Cartea de istorie* (Ovidiu Pecican), *Între cărți* (Angelo Mitchievici). Versurile Magdei Cârneli (*O suferință oceanică*), „Dacă ne-ar îneca o suferință oceanică/ și toate celulele noastre ar îndura la unison/ gustul putred al morții/ poate atunci NE-AM TREZI” și „Dacă ne-ar încerca o oceanică suferință/și toate relele ar dispărea într-o zi, /putem fi siguri, la unison, într-o privință:/ ei, bine, atunci AM ADORMI”, plasate la începutul și la finalul publicației, în cadrul rubricilor sugestiv denumite *tolle lege* și *contra-tolle*, rotunjesc numărul dublu, 3-4/2025, al revistei **Vatra** (redactor-șef, Iulian Boldea). Periplus poetic se situează sub semnul unei adânci și tălmăcitoare suferințe ce stârnește „puterea cuvântului”. Sumarul dens include nume bine-cunoscute, între care se regăsesc Gabriela Adameșteanu, Petru Cimpoeșu, Radu Paraschivescu, Ruxandra Căseanu, Ion Simuț, Al. Cistelecan, Iulian Boldea, Claudiu Komartin, Nicolae Coandă, Șerban Axinte, Markó Béla, Elena Brândușa-Steiciuc sau Kocsis Francisko. Rubrica intitulată *chintă roială* invită lectorul la o prețioasă zăbavă prin lumi lăuntrice pe unde „emoțiile se depun în corp ca niște sedimente” (Livia Lucan-Arjoca), „a mai rămas un spațiu între filele inimii tale, nerăsfoita/carte” (Doina Pologea Berceanu), „singurătatea presupune, impune o eleganță perfectă” (Violeta Pinteș), „exploram fiecare răpă/ verificam fiecare lespede” (Dominic Stănescu), „vin ploile/ și ai mângâiat frunza nucului tânăr/ cum mângâi pe frunte un copil” (Ion Bogdan Ștefănescu). Plecarea, suferința, clipa,

harul sunt tălmăcite de Marian Drăghici în grupajul de poeme care deschide numărul triplu, 325-326-327/2025, al revistei **Discobolul** (redactor-șef, Aurel Pantea): „Nu te bocesc din fluier, baciule, te petrec vezi bine scriind/ [...] Pentru tine vital părea/ să ai oameni în preajmă petrecând dincolo de beție,/ eroizați în surparea mainimicului prin care sub ochii lor/ se năștea, la greu, Poezie” (*Monah ca lumea*). Gheorghe Grigurcu, de asemenea, despre suferință, senectute, vanitate, eros, tăcere, artă, limită, deznădejde, generozitate, spaimă și nu doar atât consemnează în paginile sale de jurnal atipic, dens, aforistic, invitând astfel lectorul la un veritabil dialog cultural: „Spaima e departe de deznădejde, deși pare o formă a acesteia. E un mod dur de rezistență”. Într-o convingătoare invitație la a lectura opera poetică a lui Ovidiu Genaru se constituie cronică volumului *Cartea unui nonagenar* (Ed. Junimea, Iași, 2024) semnată de Nicolae Oprea, care punctează convingător în final: „Cu luciditate admirabilă, uneori impregnată de melancolie și sentimentul singurătății, Ovidiu Genaru reconstituie în *Cartea unui nonagenar*, uzând de diverse formule poetice, ca un adept al metamorfozelor formale, toate etapele existenței convergente cu ale creației”. Cuprinsul echilibrat al revistei este completat cu eseuri, cronici literare, versuri, proză, traduceri, interviuri. Cu editorialul pe care îl semnează Cassian Maria Spiridon, directorul **Convorbirilor literare**, *Eminescu și observațiile sale polemice* (I), din cadrul rubricii Atitudinii, se deschide nr. 5/2025 al revistei ieșene. Considerată adeseori un adevărat vademecum, publicistica politică eminesciană relevă, așa cum se arată și în articol, spiritul critic, intransigent al poetului, vocația de polemist: „Propensiunea polemică a prim-redactorului de la Timpul este copleșitoare la adresa celor care intră în atenția verdictelor sale justiționare, una aplicată cu o uimitoare consecvență”. Pagini de poezie, proză, interviu, eseu, jurnal, corespondență, cronică și istorie literară, evocări, incursiuni în domenii precum religia, filosofia, istoria, psihologia sau muzica, literatura universală completează acest număr al revistei în care semnează, printre alții, Constantin Cubleşan, Gheorghe Grigurcu, Florentin Palaghia, Val Butnaru, Theodor Codreanu, Ion Papuc, Ioan Holban, Ion Hadârcă, Daniel Cristea-Enache, Mircea A. Diaconu, Gellu Dorian, Liviu Papuc, Lucian Vasiliu, Mircea Platon, Marius Chelaru, Ovidiu Pecican, Dragoș Cojocaru, Livia Iacob, Vasile Spiridon, Antonio Patraș, Mihaela Grădinaru, Adrian Dinu Rachieru, Emilian Marcu, Adrian G. Romilă, Valentin Talpalaru. Eleganta publicație constănțeană **Ex-Ponto**, număr dublu, 3-4/2024 (iulie-decembrie) se deschide cu editorialul redactorului-șef Ovidiu Dunăreanu, alături de care lectorul parcurge Drumul spre poveste, spre împlinire: „Povestea propune o lume a libertății depline. În ea, logica realității obiective este substituită cu o logică a realității imaginare”. Care este acest spațiu magic în viziunea autorului articolului? El însuși mărturisește: „Satul povestirilor mele rămâne unul care vine din adâncuri de timp, este o contopire de credință și de coeziune omenească, are un farmec, o neîmblânzire nebănuite, care te iau numaidecât în puterea lor”. Secțiunile text, imagine, metatext circumscriu conținutul bogat al publicației, structurat, de altfel, într-o multitudine de rubrici: *Stări de spirit*, *IN MEMORIAM* (dedicată poetului Ion Roșioru: „Și-i târziu și e devreme/ Și cenușa lumii geme”), *Un poet, un poem*, Poezie, Proză, Eselu, Traduceri, Eselu. Debut, Cronică literară, Comentarii, Tulcea literar-culturală, Muzică, Istorie, Arheologie, Constanța pagini de arhivă, Clubul Umoriștilor Constanțeni.

Adi SECARĂ

O cărămidă pentru un bonsai paradisiac

Cu o viață demnă de un personaj superatractiv de Jack London, Ramona Müller transfigurează experiența la modul liric, încercând aici, în cel mai nou volum al său, un fel de geografie metaforizantă, incitantă despre călătorii non-conformiste (prefața lui Paul Aretzu pune și ea accent pe „îndepărtatele călătorii către sine”). Călătoria e doar pretextul: esența e poezia însăși, cu brațele sale multiple ca ale unei caracatițe - ființă inteligentă și vulnerabilă - amintind de cetaceele suferinde din poemele Ramonei Müller, acest anti-Ahab solidar cu cei care, deși doresc binele, eșuează adesea.

Este vorba de textul „last place. balenele își mută (eco)locuția pe insula decepției”, un exemplu despre cum fiecare braț poate să scrie/ sau să nască poezie în fel și chip. Din (între) „omida-realitate” și „fluturile-poezie”, poeta, cu o luciditate de invidiat, brevetează o agenție de turism interior, unde oglinzile ne arată și câte ceva din Antarctica („să încapă destulă poezie în calota antarcticii”), Punta Arenas, cascada Iguazu, Quito, Republica Ploiești, La Paz, San Pedro de Atacama, Ushuaia (vă aduceți aminte de „Toate pânzele sus!”?), un alt oraș interzis ș.a.m.d.

Omul „îmbogățit” cu Lumea este pus în fața „orașului”, apropo de Ploiești, ca un Caragiale care vede totul, iar Nichita Stănescu un pic mai mult de atât („cât de normal este să locuiești în orașul/ în care Nenea Iancu îi face cu ochiul Îngerului blond?”), simte monstruosul, Orașul fiind ca o mare Matrioșka: „un tren se ascunde după un alt tren/ un oraș se divide în alt oraș/ omul se joacă de-a v-ați ascunselea într-o păpușă matrioșka/ cu chatgpt”, un Monstru-zombi, propunere pentru o inedită istorie culturală a orașelor posibile sau dispărute, cu toți golemii Probabilului.

Eco-poemele Ramonei Müller sunt, în ultimă instanță, o invocare a Bunătății Umanului (tot scriu aceste rânduri de Bunăvestire 2025), dantescul grilei de creație, conștient sau nu, oferind evadări, scăpări, credibile sau nu (și printr-un dialog - indirect, imposibil - cu Divinitatea):

„trebuie să ai o inimă suficient de mare/ ca să poți construi oameni”.

Într-un film recent vizionat, personajul lui William Dafoe, un artist plastic ratat, convertit la hoția de obiecte de artă cât mai valoroase, este blocat într-un penthouse de lux, de unde nu poate ieși în niciun fel posibil, poetul este și el închis în propria carte-oraș („orașul pierdut printre oameni”), ar vrea să evadeze (de unde și necesitatea unui „kit de supraviețuire”, unde apare o fetiță simpatică, purtătoare a candorii). Personajul din film (ul „Inside”) „evadează” prin desenele și „instalațiile” sale, dar mai ales printr-o „ferastră de lumină” (câștigată cu greu, chin și jale), poetul scrie, cu multă revoltă, pulsativ (unul dintre poemele major semnificative ar fi „pulsatii urbane”): reproducem finalul - „chiar și în cimitirul bolovani criptele se vând/ pe o jumătate de eternitate// la marginea orașului/ omul zeu și omul

cerșetor/ primesc aceeași temă pentru acasă viața/ ce pedeapsă”...

Dincolo de „exoticul latino-american”, așezat, deloc strident, condiția umană fiind aceeași indiferent de „sentimentul paraguayean al ființei”, un suprarrealism îndrăzneț, cu accente neaoșe-balcanice (deși și Frida Kahlo poate face cu ochiul vertebrelor sale, în ciuda coloanelor infinite sau ba), ridică grădini de neuitat în jurul citadelor prea puțin vertebrale: „am rădăcinile în aer/ mangrove celeste/ seară de seară am visat inorogii/ care mi-au marcat copilăria”.

Ramona Müller își permite, doar Dumnezeu îi face cu ochiul (în poemul „ce senzational banal”), ea este o necruțătoare, își permite să dea noi dimensiuni lirice erotismului „zburător”: „între sânii mei și-a făcut culcuș/ zmeul cu pistrui/ mult mai tânăr”.

Recapitulând, cumva, fără a trage concluzii, pentru cine nu cunoaște lirica Ramonei Müller, aceasta este o frumoasă surpriză, prin angajamentul parțial revoltat, social-antropologic, curajos, elementul estetic nefiind însă deloc anti-calofil. Poate neutru, asumat, câteodată. Dar și prin umorul elegant, al unui spirit tânăr, gata să provoace Goliathul (amintit la p.50), Leviathanul, Minotaurul și ce se mai poate prin mitologii mereu actuale. În ultimă instanță, această carte-poem, „Orașe nevertebrale”, este un strigăt al Frumuseții Lumii, după ajutor, un mesaj bine articulat, demn, „vertebrat”, adresat și celor care se adună în așa zisă revoltă a maselor, alții decât „oamenii îmblânziți de marele alb” sau de „mare neagră” (alt nume al lumii non-umane, dacă vreți, dar și a celor

care au fost, sunt și nu mai sunt, nu vor mai fi), dar și celor „așezați”, cuminiți, pardon, cu scaune la cap, care uneori, rar, pot ține de coloană. Saltul poetei în „mulțimea” particularizată din La Paz (Piața Rodriguez) este antologic: „între mine și oricare/ o curiozitate lăncedă/ nu mai am chip/ am doar dreptul celor care nu există”.

Cu dreptul poetilor de a salva limbile și, implicit, lumile (vertebrale sau nu), pentru un viitor mai bun

sau mai altfel, Ramona Müller pune o cărămidă la un alt turn Babel, la explicarea și înțelegerea prin arta cuvântului a omului citadin, poemul „cărămidă peste cărămidă” fiind exemplar (și pentru o teorie a încărcăturii referențiale și contextuale a simbolurilor), confirmând că limbajul (vertebrat, cu substanță) poate fi purtătorul unei forțe misterioase, după cum scria undeva Émile Benveniste, lingvistul francez, forță care poate învinge orice știre falsă (părere, opinie și despre ce este poezia!): inima, chiar și de cărămidă fiind, va ști întotdeauna ce poate și ce șoptește sau strigă Poezia. Rezumând, cărămida personaj, după ce-a vorbit cu stelele, se prăbușește în carnea eului liric, care poate fi și el atât de aproape „de cer”: „cărămidă mea are acum de toate/ nu îi lipsește nimic/ are patru pereți și pe mine înăuntru/ o aud șoptind în amurgul violet/ sunt acasă”.

George BĂDĂRĂU

Epifania timpului regăsit

Poeziile Oanei Mioara Arhip¹, adunate într-o reușită ediție tipografică, surprind, în ansamblul volumului, prin metamorfozele timpului, prin mărturisirile unei poete melancolice, care nu-și caută, numaidecât, cuvintele ci lasă în pagină urma unui limbaj poetic natural, inspirat și exercitat. Cu certitudine, starea poetică se află sub semnul timpului, un timp volatil prin care poeta călătorește, când ludic, când profund, deseori înapoia și mai arare în viitor, textele capătând conotații cromatice dar și de sunet, „tonurile” fiind exprimate fie prin nuanțe vizuale, fie prin amplitudini auditive. Dar, cu toată atmosfera meditativă, care induce

spaimă eternă și destin: „tată/ e cripta rece/ știu/ mi-ai spus cât te dor oasele/ mi-ai spus că frigul în oase/ e ca viermele în măr” (*Frig, tată*).

Iar în lumea cunoscută, comună și banală, un excelent *Catren însingurat* evidențiază suferința anatomică, dezlăturirile stihiale, gerul care caută sufletul aspru, asociat cu trăirea furibundă și uneori sufletul sihastru: „catrenul astăzi mușcă din buza sângerândă/ crăpată-n gerul ars, pre sufletul cel aspru/ fără mânie lepezi trăirea furibundă/ în rugile pierdute prin sufletu-ți sihastru”. Singurătatea și moartea, teme predilecte tuturor epocilor poetice, au la autoarea în discuție o tentă ușor bacoviană prin

plasarea în anotimp și prin unele construcții gerunziale, purtându-ne totuși cu gândul și spre Magda Isanoș, prin oglinda care nu poate deslăși uneori contururi, decoruri, cimitirul de inimi: „străluce iar oglinda/ lucindă pân' la oase/ nedeslușind contururi/ din raze de decor/ schitez acum pe sticla/ cerie înspre coaste/ un cimitir de inimi/ ce negreșit se dor” (*Oglinda*).

Alte construcții semantice amintesc de poezia generației '70, pe tema iertării, a scuzei universale, a vinei pentru o vorbă nefericită, într-o atmosferă caniculară, în arșița zării, la marea judecată, când numai Dumnezeu poate ierta: „azi tresărind în arșițele zării/ proclam sub razele cu dinții stea/ că-n vremea judecății și-a iertării/ mă ierte Dumnezeu că nu mai pot ierta” (ca în *Duminica iertării*). Între altele, atenția mi-a căzut pe un poem cu titlul expresionist - *Luna roșie*, în care se secvențiază faceri și prefaceri ale lunii, misterioasă cu roșirea ei pe boltă, îmbujorată de amăgiri oculte și retrăgându-se în cele din urmă în universul mitic: „dar nu-i de spus nimică și tac în ciuda ei/ pe muchia tăioasă m-ascund din nou în zei”.

Amurgul are măreția lui exprimat prin ștergerea scrisului, încetșarea picturilor murale cu sfârșit dureros, timp trecător cu „sufletul nins”. Apusul vremii poate să coincidă cu sfârșitul creației, cu pelerinajul umbrelor la asfințit: „am pus scrisoarea lângă geam/ ți-am spus/ trist scrisul se va șterge la apus/ și-am zugrăvit peretele velin/ să doară umbrele la asfințit/ puțin... / și mâinile în strângere-au cuprins/ de-îmbrățișare sufletul cel nins” (*Asfințit*).

Cele unsprezece clipe... deja trecute (în „copilării tardive”, cum spune poeta) se vor încheia cu ultima, a douăsprezecea (ca un al doisprezecelea ceas!), care va fi chiar moartea timpului și intrarea în eternitate. Pustiul este suprimarea devenirii, pentru că odată suspendată, devenirea nu mai are suportul esențial al manifestării sale - timpul. Există un loc al opririi și un timp al încremenirii. De altfel, pactul acesta cu timpul a rămas, de la răsăritul omenirii și până azi și va merge până la apusul omenirii, o provocare, dar mai ales o ispită. Oricine își proiectează trăirile sperând la o convergență a lor într-un timp care să rămână identic cu sine ca și cum curgerea s-ar opri.

¹ Oana Mioara Arhip, *A unsprezecea clipă de târziu*, Iași, ed. TIMPUL, 2022.

Ionel BOSTAN

Evadarea „cu bursă” din raiul roșu - Cazul artiștilor

Cu doar cinci ani înainte ca epoca de aur să apună, Securitatea era încă în plină activitate: analiza, planifica și punea în aplicare măsuri ca să țină sub control o situație care, pentru ea, părea tot mai riscantă — plecările artiștilor și scriitorilor români în străinătate pe banii „Occidentului decadent”. Era foarte clar de ce. În primul rând exista mereu riscul ca aceștia să nu se mai întoarcă acasă. Apoi, chiar dacă reveneau, apărea teama diriguitorilor vremii că vor aduce idei „periculoase” și vor deveni incoezi pentru regim. Un document al Securității din perioada ceaușismului avansat ne edifică pe deplin asupra contextului și problematicii în discuție, făcând referire la „practica unor scriitori și artiști de a apela la burse cu finanțare externă pentru a reuși să ajungă în țările din Europa de Vest” (**ACNSAS, Fond documentar, Dosar no. 8010, ff. 262-274**).

După cum probabil mulți dintre cititori cunosc, Occidentul era văzut la noi, în anii 80, ca o mașinărie de propagandă, care încerca să-i atragă și să-i „corupă” pe creatorii noștri de artă. Într-un interval de cinci ani, aproape 850 de români din domeniul artei și culturii — muzicieni, pictori, scriitori, teatrologi sau cinești — au fost plecați în străinătate cu burse, invitații sau stagii de documentare. Mulți erau membri de partid (PCR), cu funcții importante sau deja consacrați profesional, dar, cu toate acestea, suspiciunile Securității planau în mod constant. Bursele se ofereau pentru felurite activități pe melegurile străine: simpozioane, expoziții, cursuri de perfecționare. Și, foarte adevărat, o parte dintre cei care plecau reveneau acasă cu o altă viziune, adesea mai critică. Iar asta era deja suficient cât să aprindă beculțele roșii pe birourile ofițerilor de securitate și ale activiștilor PCR din sectorul cultural-artistic. Lectura documentului susmenționat indică foarte precis și cine erau „inamicii culturali” ai statului român din perioada respectivă, aceștia fiind trecuți într-un fel de *listă neagră*. Regăsim aici mai multe organizații occidentale considerate periculoase: fundații, societăți culturale, posturi de radio — toate suspectate că făceau jocurile spionajului și îndocrinării anticomuniste. Iată doar câteva dintre acestea, începând cu Fundația pentru Întrajutorare Intelectuală Europeană; avându-și sediul la Paris, aceasta era considerată unul dintre principalii „inovatori”. Susținută de figuri ca Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, acorda burse unor scriitori care nu mai voiau să se întoarcă în țară sau deveneau voci critice la revenire. Nume menționate: Virgil Tănase, Dumitru Țepeneag ori George Astaloș. Societatea Inter Nationes și Institutul Sud-Ost Europa din München erau și acestea vizate. Se bănuia că prin ele se făcea racolarea discretă a scriitorilor români, cărora li se cereau „informații sensibile” sau măcar puncte de vedere critice despre România. Uniunea Scriitorilor Vest-Germani era văzută ca o pepinieră pentru talentele „nonconformiste”, iar lideri ca Hanne Juritz erau acuzați că încearcă să atragă scriitori tineri, nemulțumiți de cenzura de acasă. Fundația Friedrich Ebert și PEN Clubul Internațional apăreau ca organizații deghizate în apărători ai libertății de exprimare, dar suspectate că erau în spatele unor campanii de denigrare a României. Desigur, mai apăreau și altele, de la Comitetul pentru Apărarea Monumentelor Istoric-din România (condus de istorici și arhitecți emigrați) până la ARS Libera, o organizație a artiștilor români din exil, care încerca să-i „recruteze” pe cei care plecau la concursuri sau studii în străinătate. Fără să mai insistăm asupra altor asemenea „inamici”, trebuie spus că analiza din documentele Securității merge mai departe. Se încearcă nu doar niște concluzii generale, ci și unele propuneri despre cum ar putea fi „îmbunătățită situația”. Se arată că în cazul bursierilor români plecați în străinătate — fie pentru specializare, fie pentru documentare artistică — a existat un efort sistematic din exterior de a-i influența negativ. Obiectivul principal era clar (pentru Securitate): să li se inducă idei și sentimente de revoltă față de principiile socialismului și de sistemul politic românesc. Scopul final ar fi fost să se ajungă, acasă, la formarea unui grup de disidenți. Coordonarea acestor activități se făcea, potrivit documentului Securității, în principal, din Franța, unde așa-numitul „Grup de acțiune” al postului „Europa Liberă” — cu nume cunoscute ca Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Paul Goma, Sanda Stolojan sau Mihail Berindei — se ocupa de atragerea intelectualilor români aflați la Paris. Se considera că, de multe ori, acest lucru se făcea prin intermediul „Fundației pentru Întrajutorare intelectuală europeană”. Însă, remarcă ofițerii de securitate, în ultimii ani și instituțiile din Germania de Vest „s-au activizat puternic”, mai ales cele care serveau drept acoperire pentru serviciile de spionaj. Acestea au început să ofere un număr tot mai mare de burse pentru artiștii români — lucru care, evident, nu era întâmplător. În plus, exista o concurență vădită între filiala culturală din München și cea din Paris a „Europei Libere”. Apoi, dacă în anii '70, occidentalii își aruncau privirea mai ales asupra unor personaje dornice de afirmare prin gesturi șocante, între timp lucrurile se schimbaseră. În anii '80, ținta au devenit figuri cunoscute, personalități din literatură, arte plastice sau cinematografie, oameni deja recunoscuți în țară și peste hotare. În paralel, grupările anticomuniste din afară nu ignorau nici pe cei mai

marginali sau nonconformiști. Însă abordarea era diferită: în timp ce pe cei consacrați încearcă să-i impli-ce în campaniile de propagandă antiromânească din afară, pe cei mai puțin cunoscuți îi „împingeau” să revină în țară și să provoace scandaluri, tensiuni sau „ieșiri” publice. Exemplele sunt numeroase: Ion Negoitescu, Gelu Ionescu, Mihai Ursachi, Virgil Nemoianu, Ion Carai-on, Matei Călinescu — doar câțiva dintre scriitorii astfel angrenați. Pe lista de „recrutare” se aflau și alții, precum sculptorul George Apostu, care a rămas ilegal în Franța, dar și un critic de artă, un regizor și un instrumentist, aflați temporar în Occident. Mulți dintre cei care au beneficiat de burse au intrat, în prealabil, în atenția serviciilor din străinătate — susținea Securitatea noastră — prin diverse contacte — diplomați, ziariști, membri ai exilului sau colaboratori ai „Europei Libere”. Interesul era în special pentru persoanele deja cunoscute sau apreciate în mediile literar-artistice, observând că tot mai puțini dintre bursieri proveneau (la jumătatea anilor '80) din rândurile celor cu antecedente politice sau penale („ajunși, probabil, în afara «jocului mare» al culturii”). În intervalul 1981-1984, peste o sută de persoane întoarse din străinătate fuseseră semnalate de Securitate ca adoptând atitudini politice critice. Unii începuseră să scrie lucrări cu conținut „interpretabil”, alții se plâneau că nu există libertate de creație sau atacau politica culturală oficială. Mai mult, 42 dintre „bursieri” nici nu s-au mai întors în țară după ce le-a expirat viza. De altfel, Securitatea recunoștea că rezultatele sale în acest domeniu nu erau tocmai strălucite. Principalele probleme apăreau din mai multe motive. În primul rând, rețeaua informativă nu era folosită în mod clar pentru a influența și readuce pe linia oficială acele persoane pe care străinii încercau să le racoleze în scopul de a compromite imaginea regimului. Apoi, infiltrarea în organizațiile culturale occidentale care se ocupau cu promovarea artiștilor români în *afară* era prea superficială, așa că nu se obțineau informații relevante despre eventualele activități de propagandă anticomunistă ascunse sub pretextul schimburilor culturale. Se ezita, de asemenea, să se abordeze acele personalități marcante care erau frecvent invitate la evenimente internaționale și care atrăgeau atenția cercurilor reactionare. Acestea încercau să le acapareze de partea lor, iar intervențiile Securității erau adesea întârziate și fără impact. În unele cazuri, nici măcar nu s-a reușit să se stabilească clar natura relațiilor și inițiativa contactelor pe care unele persoane le aveau cu exilați precum Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Sanda Stolojan sau Emil Hurezeanu. Nu se știa exact nici dacă era vorba doar de contacte ocazionale sau de implicare în obiective stabilite de partea cealaltă. Mai mult, potrivit autocriticii, intervențiile preventive nu erau întotdeauna bine fundamentate, lipsind o analiză serioasă, adaptată fiecărui caz în parte, în funcție de valoarea culturală a persoanei în cauză. Astfel, nu se intervenea din timp pentru a opri „evoluțiile negative”, iar influențarea pozitivă a celor din conducerea instituțiilor culturale occidentale, care aveau legături cu omologii din România, era tratată „superficial și fără o strategie coerentă”, deși acești parteneri puteau fi implicați în contracararea propagandei externe ostile. După o astfel de analiză, destul de critică, după cum putem observa, se propuneau mai multe măsuri pentru a „redresa situația” și a atinge cu adevărat obiectivul major „protejarea completă și eficientă a valorilor culturale românești”. Iată și câteva direcții prioritare. Una dintre acestea urmărea completarea rețelei informative cu oameni bine verificați, care aveau reale șanse să pătrundă în structurile occidentale folosite pe post de paravan. Astfel, toți cei din lumea culturală cu vizibilitate și cu invitații frecvente din afară urmau să fie incluși în supraveghere, mai ales dacă nu s-a reușit atragerea lor ca informatori. O altă prioritate viza analizarea riguroasă a cererilor de plecare în străinătate, înainte de a fi aprobate, pentru a vedea dacă ele „chiar serveau intereselor culturale și politice ale statului român”. Direcția I („Informații Interne”) urma să se implice mai serios în pregătirea informativă a scriitorilor și artiștilor valoroși, inclusiv a celor din provincie, înainte de plecare, dar și la întoarcerea acestora. Având în vedere că unii bursieri puteau desfășura și activități ostile care nu țineau strict de profilul informativ intern (al Diecției I), se impunea o colaborare mai strânsă cu alte direcții de securitate competente în exterior. În paralel, se propunea intensificarea colaborării cu unități speciale ale Securității pentru „a selecta și pregăti persoane capabile să susțină interesele României în afara țării, prin influență culturală, economică și politică”. Tot acestea trebuiau să identifice și acele asociații nou-înființate „care erau, de fapt, controlate de serviciile de spionaj sau de posturi precum Europa Liberă”. Se pune accent și pe monitorizarea celor care se aflau deja în străinătate pentru documentare artistică, spre a se obține informații despre eventualele comportamente ostile și a se interveni oportun. În fine, nu erau uitați nici factorii de decizie din Consiliul Culturii și Educației Socialiste. Cu aceștia se propunea o conlucrăre mai strânsă, astfel încât să nu se mai aprobe burse oferite de organizații occidentale cu orientări anticomuniste, prevenindu-se mai facil apariția în viitor a unor „situații sensibile”.

insular

Daniel Ștefan POCOVNICU

Index

De cum se face ziuă, Mont-Saint-Michel arată spre cer. Proeminent index pornit către boltă... răsăritul îi pune pregnant în evidență aspirația verticală a dezmarginirii înaltului... organizat diferit, accentuat solemn, curajos, centrat focal de sensul ascensiunii, încrucișare insolită cu enorma arie din zenit...

E o insulă fin îmbrățișată de siguranța protectoare a golfului ei ce o ține aninată, amarată cumva de pământ, să nu plece spre cer mai mult ori curând decât înspre mare. Ce, oricum, e doar o vagă bănuială din locul acela privind, redusă de acolo la un îndoelnic orizont limitat și confuz, măcar la prima oră a zilei... când Mont-Saint-Michel e un cu totul special ostrov ferm ce reface iscusit, aproape măiastru, întâlnirea privirii cu granița fluidă dintre stâncă, mănăstire, catedrală, pământ, apă, greu de cuprins prin cuvântul cer, soare.

Pe acesta din urmă îl reflectă cu o bucurie specială a vechilor ziduri învățate să-și deschidă aripile culorii pe măsura creșterii zilei... apoi să le mlădieze expert pe întinderea cotidiană a existenței celei așa-zis obișnuite...

Turismul acolo e indubitabil amintire de Babel, dar oamenii par mai degrabă inspirați de bucuria, voluptatea vie a marelui spectacol, că jubilează împreună de ocazia ce-i cuprinde, înglobându-i pe de-a-ntregul... ce-i drept, e avantajos a beneficia de monopolul local cu pretenții ecologice pe care nu le pot contesta, spre a fi găzduit în satul de vacanță creat în proximitatea magnificului obiectiv... e nevoie de tihna unei zile întregi (tot zbulcumată cumva spre intrare în ritmul nebun al ralierii la turma atenției sălbăticiindu-se subit, euforic și eufemistic) când să iei pulsul vibrant al speciei alcătuită ce fascinează lumea largă...

Venind dinspre Olanda, economia temporarei, punctualei abandonări, abdicări de la idolul automobil, evocă același spirit occidental cam disperat, flagrant ideologic, a se institui și impune neapărat pedestru, athletic (la scară relativ democratică), tineresc... Mă convinge tot mai mult că o nouă religie fără de Dumnezeu se vrea și aceasta, a unui progres, incapabil în reducția lui, fanatică și subtil destul de dușmănoasă, a recunoaște că ne-am îndepărtat într-atât de naturalețe, că ne hrănim din amăgire. A întoarcerii iuți la natura primară, ingenună, inocentă. Pe care am pierdut-o, însă, cu tot cu puterea specială pe care, pe atunci, ne-o dăruia chiar participarea.

În loc de indulgențe, acum se vinde și cumpără bine, extrem profitabil, privilegiul de a asista emerveiat din primul rând la priveștiștea insulei munte... deși inflația gigantică de fânțari enormi, gargantuești, pantagruelici, mă întoarse din gând în timpurile tinereților militaroase petrecute în delta de-acasă...

Cum simțeam că lumina își schimbă alura, mă opream să mai fac o serie de poze, ce-mi dezvăluia imediat un altceva. La răsărit, lumina soarelui mângâia spațiul acela cu totul aparte. În prima oră a dimineții, un stol de păsări, poate cocori, după zborul în V, survola arena aceea privilegiată de cer, după care apărea o dronă, nostim vânăta tenace de doi pescăruși guralivi.

Apoi alte rânduri de nuanțe și culori cu totul originale, o muzică fină a unei cromatici aproape mistice mă ajuta să-l reînteleg proaspăt și neașteptat pe același Cioran, pentru vorbele căruia am dezvoltat, e drept, o acută familiaritate.

Am văzut o fereastră deschizându-se din nori aproape deasupra insulei. Fitness de duh mi se păru a rămâne acolo cu picioarele pe pământ, când cerul dobânda în acel areal accelerată gravitație, aproape ca neverosimilă, tulburătoare, parcă inversă... pe deasupra, era și greu, dificil, dureros să stau să scriu, în loc să pornesc a trăi maxima intensitate a clipei ce-și încălca însemnătatea în carcasa diafanului de prezent, amăgind a fi consistent când răsare, expandează, apune, dispare...

Oricum aş zice aproape orice despre experiența aceea, cerul se organiza altfel, se centra cu totul diferit deasupra insulei speciale... iar orașul cetate de sub catedrala mănăstirii se așeza interesant mai ales sub altar, către est, avantajat a vedea pământul, nu marea... cât, oare, din energia sufletească specială investită de credinciosul european occidental de altădată în întreprinderea unui pelerinaj mai e acum măcar difuz distribuită în elan de turist?

Astea fură cele câteva notații înscrise cam rapid, precipitat, în prima dimineață a prezenței mele acolo. Am lăsat apoi un timp să se așeze peste impresii, aglutinate interesant cu senzații improspătate de revederea multelor poze adunate.

A trebuit să revin acasă și mai mult de o lună să trimită înspre umbra estompei puternicele amintiri răsărind periodic din multitudinea fotografiilor, ca să definesc, în sfârșit, senzația atracției speciale pe care o exercită locul acela. Unde golful și platoul costier contribuie magnific la emoția ce s-a încărcat în trepte și de-acum nu mai catadicsește a se împrăștia.

Orizontul revela aparte enormul încurajând, altfel, evadarea tuturor simțurilor, nu doar a văzului, către înalt. Eternitatea, așadar, pare să-și fi aflat în golful Saint Malo, între Bretania și Normandia, un cuib amplu de pământ, apă, cer, cu totul aparte. Geologia complexă se institua acolo în soclu sau pedestal pentru ceea ce memoria vieții accepta a instala în spațiul de cinstă al sentimentului neîndoelniciei istoriei. E un sanctuar ce ornează major frumusețea specială a nordului Franței, cu al său litoral pe care mereu îl resimt mai cultural decât pe cel sudic.

Dar e subiectivitatea cea tulbure aici, așa cum insula preschimbată în peninsulă spre a salva întregimea cvasi-desăvârșirii peisajului ne arată că orice interval de singurătate se inaugurează și apoi se dizolvă în senzația neclară a însingurării.

Insularitatea e cu totul altfel definită atunci când se afirmă în atmosfera acvatică distinctă regăsită într-un golf. Unul nu așa de mare încât să nu-i poți deslusi, rătăcindu-i, pierzându-i chiar, conturul. Simbol vechi și neobosit al relativ amăgitoarei impresii de protecție la amenințările mării, pe care doar pământul ar putea-o asigura. Între insula singuratică, uitată printr-un ocean, și peninsula ancorată la țărm, se află diferit tipul acesta de ostrov, ocrotit de golf, vietea marină ținută în căușul bine strâns al unei palme de lut ce o păstrează tot vie în placenta îmbrățișării. Că e așa o arată strania senzație pe care Mont-Saint-Michel o oferă la vremea refluxului, despuiată de misterele fluide ale mării ce-și strânge seva.

Virginia BURDUJA

Îmi învăț încă țara

Cartea începută anul trecut nu am terminat-o, dar lumina pătrunsă dimineată prin fereastră îmi incurajează speranța să nu cedeze, să-mi dea puterea de a mă bucura mai departe că pot scrie și citi, că pot asculta muzică sau vizita o expoziție, un muzeu, că mai pot călători, învățându-mi încă țara.

Împreună cu prietena mea și fiica ei, inițitoare și șef de grup, ne-am aventurat câteva zile prin ținuturi buzoiene. Neîncrezătoare la început (pentru mine Buzău însemna doar stația în care trenul Iași-București și retur staționa mai mult timp), m-am încredințat că nu trebuie neapărat să ajungi în Maldive sau pe Everest ca să-ți îmbogățești muzeul imaginar. E suficient să-ți părăsești localitatea viețuirii și să primești Necunoscutul prietenos. Mai cu seamă dacă ai bafta unui soare imblânzit, a unui cer văduvit de orice urmă de nor când mașina înghite zeci de kilometri de șosea, ducându-te dintr-o localitate în alta. Primul popas – camparea într-un mic sat, Catoca, locuitori doar câțiva peste 500, un mini paradis al liniștii asurzitoare, spartă doar de clopotele unei impunătoare biserici, aflată în proxima vecinătate a pensiunii noastre.

A doua zi după sosire, ne îndreptăm spre Buzău pentru a vizita Vila Albatros, administrată, în interbelic, de un unchi al prietenei mele. Aflată pe întinsul domeniu stăpânit de politicianul Alexandru Marghiloman (prim-ministru în dificilul an 1918, cu rol decisiv în realizarea Marii Uniri), a devenit acum Centru cultural al orașului. Construită la sfârșit de secol 19 (stil eclectic, arh.. Paul Gottereau) ne întâmpină cu un interior auster mai curând, dacă îl comparăm cu cel al vilei de pe domeniul Ciucea, aparținând lui Octavian Goga, dominat, centimetru cu centimetru pătrat, de spiritul artistic al poetului, și el devenit prim-ministru într-o vreme tulbură, bântuită de spaima legionară. Interior auster sau artistic, reprezentând stiluri diferite de cultură, de viață, ambii intrând în politică cu un c.v. impresionant pentru politicienii zilelor noastre. Incapabili, prea mulți, să-și clarifice agenda studiilor personale.

Alexandru Marghiloman, fiu de arendaș, a urmat, la București, Facultatea de Drept, absolvind apoi și Înalta Școală de Științe Politice din Paris. Înapoiindu-se în țară, a devenit procuror, avocat al stafului, deputat și abia pe urmă prim-ministru. Octavian Goga a absolvit Facultatea de Litere și Filozofie din Budapesta, continuându-și studiile la Berlin. Scriitor, membru al Academiei Române, a fost ministru al Cultelor și Artelor, ministru de Interne și prim-ministru înainte de neașteptatul lui sfârșit.

Am amintit detaliile biografice de mai sus, revoltată fiind de haosul politic prezent. El ne zgândără curiozitatea istorică, singura care ne lasă să ne închipuim în ce fel de țară am fi trăit dacă.....sau dacă....

Intorcându-mă la Vila Albatros, în stânga ei se ridică fostele grajduri, clădire atent îngrijită, mărturisind dragostea lui Marghiloman pentru cai. De altfel și numele vilei repetă pe cel al iubitului cal arab al stăpânului întinsului domeniu, pe care se înalță și un parc impunător.

Organizat ca o grădină publică, dotat cu lac, peste mijlocul cărui se arcuiește un pod în aleasă feronerie, cu statui, cu alei pietruite, îl străbatem ascultând amintirea petrecerilor de poveste, cu lampioane aprinse în copaci, cu îmbelșugate cine, cu risetele invitaților răsunând până dincolo de zidul înalt, bând la mijloc de noapte îndrăgita cafea Marghiloman, rețetă proprie politicianului, constând din amestec de cafea și coniac.

Mergem mai departe, așezând normalitatea timpului trecut în siguranța neuitării. Adăugându-i un alt loc de vizitat, anume Parcul Crâng.

În a doua jumătate a secolului nouăsprezece, fiecare oraș european avea o grădină, un parc public, așa că buzoienii și-au împrejmuit cu un gard în elegantă feronerie o fâșie din fostii codri ai Vlăsiei, i-au ridicat la intrare două impunătoare coloane terminate în capitelluri compozite, în stânga au construit o bisericuță și au denumit locul Parcul Crâng. Alene pășind pe larga alee principală am ajuns și la Obelis, ridicat într-o glorioasă pomenire a eroilor patriei. Câțiva pași încă și dăm de un restaurant, clădire în stilul caselor țărănești, datând și ea de la sfârșitul secolului nouăsprezece.

După ce ne ospătam, ne plimbăm prin parcul aproape pustiu, intrându-ne de ce întârzie caleașca trasă de caii excelenței Marghiloman. Îi așteptăm pe-o bancă, imaginația urmărind încă vreo jumătate de oră trăsuri din care frumoasele locului primesc reverențiosul salut al cavalerilor invitați la five clock cu șarmante zâmbete. Reintrând, cu părere de rău, în timpul nostru, pornim mai departe.

Ne oprim în satul Colți, la Muzeul Chihlimba-

rului, localitatea bucurându-se de bogate și variate zăcăminte. Google ne șoptește că e vorba aici de cel mai valoros chihlimbar de pe Pământ, impunându-se specialiștilor atât prin varietatea cromatică de excepție (166 de culori), cât și prin vechime (circa 40-60 de milioane ani). Admirăm cel mai mare bulgăre de chihlimbar cântărind aproape două kilograme, într-un cald amestec de roșu și brun. Documente referitoare la istoria străveche a localității, unelte de extragere și prelucrare, bijuterii și alte obiecte adăugate vorbesc despre spiritul întreprinzător al localnicilor.

Purtând încă sub pleoape fermecatele pietre prinse-n vitrine, ne îndreptăm spre Cașoca noastră pe o șosea luminată de un blând asfințit, pe sub copaci ale căror coroane se desenează dantelat pe cerul limpede. Respirăm într-un tărâm fericit, stăpânit de uluitoarea frumusețe a eternului dans al culorilor Universului, prin care ne perindăm clipa viețuirii conștiente. Conștientă de darul primit de la Dumnezeu, O clipă de viață pe planetă Pământ, rotindu-se miliarde de ani în galaxia Calea Lactee.

În următoarea zi, destinația cea mai importantă:

Vulcanii Noroiși. Deși, în afara celor de la Pâclele Mari, pe Pământ se mai află câteva sute asemenea, un strop de emoție tot ne accelerează pulsul. Ne întâmpină selenar, lăsându-ne să le parcurgem panta albicioasă în căutarea ochiurilor în care apa amestecată cu gazele naturale din adâncuri clipocește cenușiu. Deși pustietatea de culoarea varului stins se întinde până în vârful apropiat (atenție, ușor poți intra în vreo bulboană clocotindă) sub cerul decolorat de căldura razelor, simt răceala singurătății Micului prinț sub pulberea astrală, iar gândurile zboară spre întunericul Universului străbătut de lumina stelelor.

Spre Armstrong săltând pe Lună, spre curajoșii planetei noastre descoperind, cucerind, uneori și stăpânind, noi tărâmurile de nepătruns.

Tresar când aud: „Nu e voie!”, interdicție tipată unui pusti care se pregătea să-și înmoaie vârful adidasului într-un rotund fierbând la foc mic luciul gri. Mă uit abia atunci în jur: părinți și mulți copii, tineri, mai rar bunici ca noi. Schimbăm impresii, sfaturi, socializăm în clubul Vulcanii Noroiși ad hoc constituit. Soarele începe să ardă, așa că grăbim spre locuri mai prietenoase.

Le-am găsit în răcoarea copacilor sub care ni s-a arătat Tabăra de sculptură de la Măgura, cel mai mare ansamblu de sculpturi expuse în aer liber, pe o suprafață de douăzeci și unu de hectare, proprietate a vechii mănăstiri Ciolanu. Datând din anul 1970, când Buzăul și-a sărbătorit șaisprezece secole de atestare documentară, cuprinde lucrări realizate, vară după vară, timp de șaisprezece ani, de absolvenți ai liceelor de artă sau ai Academiei de Arhitectură din București. Trec prin iarba tremurătoare de la o sculptură la alta, mă opresc la „Gânditorul” lui Cristian Breazu, apoi la „Icar” (Liana Acsinte), la un „Semn”, lucrare de tinerete a lui Napoleon Tiron, mă bucur să admir și o „Himeră” semnată de ieșeanul maestru Dan Covătaru,

sau „Tata și fiul” (George Apostu), la multe altele, impresionată de fireasca simbioză dintre răceala pietrei și căldura lemnului sculpturilor răsărind din viul verde al primitoarei săli de expoziție deschisă la margine de drum cu intrare gratuită pentru cei care își îmbogățesc zilele cu Frumosul Artei. unindu-i cu restul lumii prin el. Nu pot spune că mi-au plăcut toate lucrările, însă am apreciat în mod deosebit dorința tinerilor creatori ai anilor trecuți de a întoarce spatele realismului socialist exprimându-și ideile în liniile artei moderne, de loc străine de spiritul lui Brâncuși sau Henri Moore. Începuturi îndrăznețe, menite să ne reîntoarcă spre adevărul etern al Artei: înobilarea trăirilor sufletului omenesc.

A doua zi, grăbite să nu pierdem vreun punct din programul stabilit, pornim spre cascada Cașoca, aflată în apropiere de Barajul Siriu. Parcăm, coborâm câteva trepte de piatră, când, în fața noastră, se deschide „încăperea” cascadei: înainte, două șuvoaie de apă albăstrit curgând, în stânga, un intrând în stâncă muntelui, excelent ascunzîș pentru haiducii începutului de secol nouăsprezece. Nu avem cum să ne închipuim scenete cu ducul sau durdulii boieri jefuiți de podoabe și blănuri pentru că, în dreapta, câțiva copii își dispută locurile în jurul unei mese de lemn, atenți să nu cadă prin zidul ridicat de pădurea deasă, întunecoasă. Glasurile copiilor, cântecul pianissimo al celor două șuvoaie în cădere, peretii tocmiți de Natură din apă, piatră și copaci, îneditul ansamblu, ne-ar fi domolit hărnicia turistică, invitându-ne să căutăm și noi o buturugă de popas, dacă nu ar fi năvălit peste noi puhoi de curioși. Recomand locul vizitorilor cu ochii deschiși. Dacă mai visează cineva în România urbanilor stresati, specia pierind cu desăvârșire între timp.

Mai departe, spre Rezervația Valea Zimbriilor. După o anevoioasă/ disputată parcare în aglomerație de week-end, ne îndreptăm spre imensul țarc (fiind vorba aici de zece hectare) în care în bună pace viețuiesc cerbi, căprioare, mufloni, reni și cei douăzeci și ceva de zimbri autohtoni, înscrisi în cartea europenismului nostru din moment ce li s-au adăugat două exemplare din Austria, cinci din Elveția, două din Franța. În liniște picotesc tolăniți sub soare, câțiva degustă prospețimea ierbii, un muflon dă târcoale hambarului cu mâncare, în timp ce un puiandru de zimbru de vreo câteva sute de kilograme se îmbăiază în groapa cu nisip. În dreapta gardului de sârmă, la intrare chiar, un pui de ren ne demonstrează că nu-i pasă de curioasele noastre priviri. Zâmbim, copiii și animalele nu se ascund, își trăiesc firesc nevoile. Încercăm să înconjurăm rezervația, dar, obosite, renunțăm. Descoperim o bancă și primim.

Cercul și grădinile Zoo m-au întristat întotdeauna. Recunosc, folositor e ca oamenii, copiii în special, să cunoască viețuitoarele Pământului direct, în văzul și auzul propriu. Pe de altă parte însă, lipsa libertății, condamnarea la un spațiu închis, limitat, într-o totală absență a intimității, induce, sunt din ce în ce mai convingătoare, o accentuată stare de neliniște profund întristată. Atât lor, cât și privitorilor.

Gândeșc, simt astfel, dar surâsul mulțumit nu are voie să-mi părăsească fața. Surâs care în luminos zâmbet se preschimbă când ne hotărâm să mergem mai departe, Ajungem la Vama Buzăului, la poalele Ciucașului, parcăm și ne îndreptăm, pe drum pietruit spre o altă cascadă. Parcăm din nou, pășim rar, respirăm yoghin, în opt timpi, verdele din jur să ne oxigeneze pentru tot restul anului.

Ne oprim des, când pe un trunchi doborât de furtună, când pe-o piatră mai răsărită. Prin ghidul turistic am citit că liniștea pădurii, străbătută doar de ciripit voios de păsărele, ca și clipocitul susurat al apelor curgând îți dau o stare de binefacător și rar Bine. Regret, dar pe noi ne ocolește Binele promisi. Pe marginea râului format din apele cascadei Urlătoarea spre care ne îndreptăm, se însăriră petrecăreți veniți cu familia să încingă grătarul la mijloc de îngăduitoare Natură. Așa că micii sfârâie, berea curge, mingile zboară dintr-un picior într-un cap, manelele zgârie auzul neputincios în fața agresiunii decibelice.

În sfârșit, cascada Urlătoarea. Neasemuită cu vreo alta, se întinde larg pe orizontală, despletindu-și apele, izvorâte direct din munte, pe lina pantă de pietriș roșiatic, permițând turiștilor să-și plimbe încălțările prin jocul cristalin al liniștitelor șuvoaie, într-o lejeră plimbare chiar până în vârful muntelui. Ceea ce îmi pare o impietate. De gustibus...

Părăsim prea animatul loc, întorcându-ne în Cașoca noastră, sat recomandat insistent tuturor celor care vor cu adevărat să scape un timp de

Ars combinatoria

→ familiarul stres urban. Aici am auzit liniștea, cum v-am spus, asurzitoare, dragul dangăt de clopot, am respirat aerul înmiresmat de florile muntelui înălțat în fereastră, am gonit, în preajma somnului, săcăitoarele probleme urgent de rezolvat. Le-am volatilizat.

Însă Timpul atotstăpânitor ne obligă să părăsim raiul abia descoperit, trebuie să plecăm acasă în dimineața zilei următoare. Nu înainte de a da o raită prin Buzăul copilăriei prietenei mele. Găsim casa căutată, războiul a ocolit-o, însă degradarea vârstei nu. Și amintirile curg. Plăcute, cum altfel înlocuim tușa întunecată cu una rozalie, le fardăm pozitiv, nelăsându-le să ne părărsească. Din nefericire, nu sunt la fel de puternice ca cele ale Urâtului sau ale Răului care se încăpățânează să rămână, să ne învenineze existența,

Anul electoral 2024 ca și următorul vor fi, cu siguranță, astfel de amintiri. În cursul lor am descoperit intoleranța agresivă, cea care desparte oamenii, care seamănă neînțelegere, învrăjbire, ură. Nu scriu o noutate aici, se știe că guvernării noastre, cantonând în grupa mică, nu au reușit, după treizeci și cinci de ani, să promoveze cel puțin în clasa zero a Politicii, cheltuind haotic miliarde împrumutate. Pentru bunăstarea poporului e scuza lor. Dar tot poporul va trebui să le plătească, nu? Și atunci, nemulțumit, debusolat total, poporul ăsta se agată de orice promisiune care-i asigură schimbarea cu orice preț. Și mă refer aici la cazul Georgescu/ Simion. fantoșe ivite din Neantul Gândirii, al Intoleranței agresive. Teoretic, le știam datele, dar în toamna alegerilor prezidențiale le-am întâlnit personal. În discuțiile cu doi taximetriști. mai curând monologuri, ascultate cu uimire crescândă și replică lăcătuțită de teama de a nu fi dată jos în mijlocul drumului.

În primul caz, am deranjat un șofer adâncit în lectura unei măruntă cărțuții, religioase cred, având în vedere valențele vocabularului folosit în discursul propriu cu care ne-a onorat drumul parcurs. Bănuiesc că l-am „deranjat”, întrucât a început, abrupt și absolut neașteptat, să tune și să fulgere împotriva femeii vremii noastre. Care trebuie să stea acasă, „smerită și cu ochii plecați”, să-și educe copiii, „să nu iasă din hotărârea bărbatului,” pentru că „unde se bat două păreri, căsnicia scârțâie. De așa o nevastă nimeni nu are nevoie!” De ce fură meseriile bărbatilor? Ce caută la catedră? Dar în sala de operație? În taximetrie? Dar în politică cu mintea aia dată de Dumnezeu? Și, în general, în orice altă meserie? Să se întoarcă la sfânta cratiță familială, unde și biserica i-a stabilit locul. „Supusă și cu ochii plecați”, repetă ca și oratorul nostru, femeia trebuie să execute ordinele stăpânului bărbat, singurul care hotărăște ce e bine și ce e rău. Altcumva de stau lucrurile se produce anarhie. „Că așa a lăsat Dumnezeu: bărbatul să hotărască pentru amândoi, numai dreapta lui judecată putând salva arca familiei”.

Cu greu am scăpat în acea zi, de vorbele furiosului taximetrist. I-am compătimit soția, copiii, întrebându-mă câte asemenea specimene trăiesc sub înaltul acoperiș al Europei anului 2025. M-am întrebat și dacă nu cumva, aflându-ne în plină campanie electorală, cele două candidate la președinție îi stârniseră taifunul protestului antifeminist.

În cel de al doilea caz, petrecut în urma alegerilor anulate, mărturisesc că un pui de spaimă mi-a încolțit în suflet. Am străbătut câțiva kilometri (mai precis, Centru – margine de oraș) în mașina unui taximetrist nici tânăr, nici bătrân, suveranist, naționalist, fan necondiționat Georgescu/ Simion. Logoreic nestăpânit, susținea fanatic, cu înverșunată vehemență că toate dovezile aduse împotriva șarlatanului ivit din irealitatea virtuală sau din trocul ascunselor, necinstilor jocuri ale partidelor, sunt „făcături, minciuni sfruntate menite uciderii viitorului unui Om apărut tocmai pentru a ne salva, pe noi, poporul, dar și țara făcută praf și pulbere. Nu uitați: El e salvatorul României”. Puiul de teamă a crescut ca în poveste în timpul drumului așa că am fost bucuroasă când am închis portiera și nu i-am mai auzit sacadata, continua răpăială a glasului.

Asemeni tuturor românilor cu mintea acasă,, m-am întrebat dacă, în puținul timp care ne despart de turul II al alegerilor prezidențiale, categoria socială (majoritară numeric) din care fac parte cei doi va putea înțelege, va putea fi convinsă de primejdia adusă țării, tuturor românilor, de sinistrele personaje, marionete răsucite, învârtite în trei idei și tot atâtea cuvinte.

Pe de altă parte, ce pretenții poți avea de la un electorat mințit, înșelat cu nerușinare neocomunistă vreme de treizeci și cinci de ani? Am călcat de la început cu stângul votându-l pe Iliescu în 90, foarte adevărat. Dar, pentru Dumnezeu, s-a scurs jumătate din viața unui om și tot bâlbâii am rămas?

Neputincioși în fața găunoaselor promisiuni electorale, a deciziilor puerile, a izbândelor pitice sau a faptelor penale, ne clamăm disperarea. Libertatea aceasta o avem încă. Și nu trăim ca în Vestul visat, invidiat, dorit, dar nu ne mai este, multora dintre noi, foame sau frig, întunericul dispăre sub lumina becurilor aprinse în noapte, dar cum poate fi înlăturat întunericul din capul cetățeanului votant? Dar dintr-al politicianului dispus doar să-și chivernisească conturile, să-și petreacă plăcerile personale, în loc să slujească, în adevărul și urgența faptei, interesele unui popor năpăstuit sub vremi și geografie?

Sunt convinsă că mulți gândesc la fel ca mine, deși, absurd lucru, printre cunoștințe, rude, prieteni chiar, cu studii academice la zi, am întâlnit nu numai nehotărâți, dar chiar și fani aicelor doi. Toți dorim o Schimbare! Când în toată lumea neastăpânul schimbărilor atinge nebănuite cote, să ne pregătim să le gestionăm pe ale noastre cu dreaptă judecată.

Gândirea și tehnica poetică a lui Ioan Vintilă Fintiş, așa cum apar ele în volumul *Prăbușirea din abstract*, Editura Limes, 2025, pot fi caracterizate sintetic drept ars combinatoria. Poetul combină tematic, realul cu imaginarul, iar tehnic asociază termenii/cuvintele pe criterii de muzicalitate, paradox, absurd, illogic etc.

Volmul este construit pe 5 stări poetice/ părți: I- Prăbușirea din abstract, II- Dincolo de pod, III- Pădurea abstractă, IV- Un gând legănat, V- O biserică din adâncul trupului. Poeziile fiecărei stări sunt intitulate cu cifre romane. Autorul atribuie, inginereste, fiecărei stări/părți câte XV poezii. Cine dorește poate face speculații de numerologie pe tema cifrelor V și XV.

Folosirea numerotării ca titlu înseamnă, oare, că din conținutul poeziei nu se poate desprinde o idee esențială, că în complexul de idei nu există una centrală? Nicidecum! De obicei primul vers joacă acest rol.

Axul tematic al poeziilor este simplu și clar: din universul său abstract, poetul se prăbușește într-un univers aleatoriu.

Universul existențial al poetului este abstractul pur (I-VII, VIII) ori în variatele sale forme (nimicul (I-II), viața neștiută (I-III), divinitățile (I-IV, V), absurdul (I-VI) etc. Nimicul e o abstracțiune imaterială, ca și vidul. Viața neștiută, o absență de asemenea imaterială. Divinitățile sunt o abstracțiune spirituală, iar absurdul ceva illogic, inexistent în realitate.

În acest univers realul se întrepătrunde cu imaginarul, materialul cu imaterialul, concretul cu abstractul, cunoscutul cu necunoscutul etc. Însuși poetul se identifică, uneori, cu abstractul : „eu sunt Nimicul/ Care tocmai am căzut din rai”. (I-II)

Volumul poetului I.V.F. etalează un imaginar abundent și variat, pe care îl redă printr-un limbaj nuanțat, ce ilustrează mobilitatea spirituală a autorului.

Imaginarul spațial este organizat pe verticală. În partea superioară se află Abstractul în care trăiește poetul: „Când locuiam în abstract”. (I-X) Împreună cu el se află Maica Domnului, care i-a spus: „Nu cobori din absurd” (abstract?n.n.) (I-VI); „Iar departe un fel de Dumnezeu” (I-I); „îngerul cerurilor” (I-V); timpul: „o secundă abstractă” (I-X); o pădure abstractă (III-I); muzică de pian (III-V) etc.

Două dintre poezii ne oferă detalii asupra Abstractului, așa cum era conceput de poet: „Acolo erau castele imaginare... uriașe Sahare, cuvintele erau adevărate poeme ... Și eu nu mai știam cine sunt eu” (I-I); „Era mai frumos în abstract/ Nici timp/Nu mai era pe acolo/ Doar niște trandafiri de rouă” (I-XIV). Uneori, zona superioară a Abstractului e numită „simplu cer”, iar alteori, „rai” (I – VII, XII)

Dintr-un motiv pe care nu ni-l dezvăluie, poetul trece din Abstract, partea superioară a spațiului poetic, în partea inferioară, operațiune desemnată, în funcție de intensitate prin termenii, prăbușire (vezi titlul volumului), cădere (I-VII, X, XII), coborâre (I- V, VI).

Partea inferioară a spațiului poetic este numită de poet realitate („armură de realitate”, I-XIV) Oare trecerea din Abstract în Realitate este o necesitate sau o dorință a poetului? Recentul volum ar confirma dorința poetului de concret, deși nici poeziile anterioare din volumele *Lacrima templului*. *Dincolo de ceață*. nu sunt exagerat de abstracte. Poeziile din *Tristetele mirate* exprimă sentimente abstracte.

Trecerea din Abstract, are efecte diverse efecte asupra poetului: poate deveni „Demiurg” (I-VI) sau „mit” (I- VII), își întâlnește iubita (I-V).

Forma și structura creației poetice a lui I.V.F. evită tiparele clasice, preferă libertatea, liberul arbitru. Poeziile din volum au un singur fir liric, expus epic ori dialogic. Poetul dialoghează cu înțeleptul (I-II), cu Maica Domnului (I-VI), cu un înger (I-XII), cu o stea (I-XIII); cu Ioan Botezătorul (II-II), cu o umbră de lumină (II-V), cu îngerul cel bătrân (III-II) etc.

Există poezii cu un singur fir liric expus epic în formă continuă și altele în care diverse figuri logice creează discontinuități. Specifice poeziei lui Ioan Vintilă Fintiş sunt figurile logice contradictorii, paradoxale de genul: „Cum nu am văzut/ Decât la început/ Când parcă nu eram născut’ (III-III); „Mai naste-mă încă odată Tu Doamne/ Nici când” (III-IV). Uneori discontinuitățile sunt create prin ruperea firului liric în fragmente asemănătoare tuseilor din pictură. (IV-VII, VIII). Specifice poeziei lui I.V.F. sunt asocierile de termeni neobișnuite, nefirești, precum: „creierii țărmlui”, „o lacrimă cu lumină”, „secunde plângând”, „ceață care cântă”, „scheletul violet al cerului”, „fereastra cerului”.

Versurile au melodicitate, ceea ce ne dezvăluie tinerețea de folkist a poetului. Sursele melodicității sunt rimele interne, asocierile armonioase etc.

Ca și alți poeți postmoderni I.V.F. s-a lovit de incapacitatea cuvântului de a exprima trăirile sale. A rezolvat această problemă creind cuvinte noi cum ar fi „luminot” (III-III), el însuși exagerat de sensibil la lumină: „Tot timpul sunt alergat de lumină”.

În spirit postmodernist, poezia lui I.V.F. împacă ateismul cu religia. Poetul nu afirmă și nu neagă cu tărie nici religiozitatea, nici lipsa credinței. Divinitatea nu este invocată pe un ton patetic, iar lipsa credinței nu este clamată cu agresivitate, ci pe o atitudine constatativă. Versurile poetului nu exprimă fervoarea religioasă, dar nici indiferența ori respingerea, ci firescul existenței sale în religiozitate.

Poetul nu scrie poezie socială ci intimistă. Poezia lui I.V.F. este personalizată, uneori, religioasă. În zona Abstractă a existenței sale, poetul dialoghează cu Maica Domnului, cu Ioan Botezătorul, cu îngerii. Unele poezii exprimă chiar dorința de sanctificare a poetului: „M-am născut eu/ Sfântul Ioan Vintilă Fintiş”. Iar Fecioara a poruncit: „Așezați-l aproape de fiul meu”. (I-VIII) Dorința poetului, la finalul existenței, este: „Să știți și voi că am existat/ Înger lângă tronul Marelui Împărat”. (III-VII)

Referindu-se la marea diversitate a modului în care omul percepe realitatea, W. Somerset Maugham, (în *Luna și doi bani jumate*, Ed Polirom, 2013, p.11) scrie că: *Misticul vede inefabilul, patologul vede negrăitul*. În replică noi ne întrebăm, Ce vede I.V.F.? Și cum redă vederile/viziunile sale în volumul menționat. Are o vedere clară ori strabism? Are o percepție liberă sau una dirijată. În funcție de care factor. Percepe rațional, mistic? Răspunsul este că, în majoritatea poeziilor din volum, poetul nu percepe realitatea și nu o transfigurează, ci o imaginează, creează o realitate imaginară.

Dacă cercetăm periodicitatea publicării celor 18 volume, care constituie opera poetică a lui I.V.F., fără a lua în calcul antologiile de autor și volumele de coautor, constatăm alternarea, ca în Biblie, a perioadelor rodnice (ploioase) 1991-1993 și 2005-2014, cu perioadele de secetă 1994-2005 (când a publicat doar două volume în 1998 și 2002) și 2014-2023. Din 2023, poetul a intrat într-o nouă perioadă fastă publicând unul sau două volume anual.

În concepția comună, poezii se află sub influența satelitelui natural al Terrei, Luna, dar I.V.F. pare a fi sub tutela Soarelui, numai că nu are o periodicitate regulată de intensitate luminoasă/ caldă ca acesta, 11 ani, ci una aleatorie. Spiritul poetic al lui I.V.F. trece deci prin perioade calde, explozive și perioade reci. Recenta perioadă de încălzire atestă că poetul arde la temperaturi joase, spiritul său poetic se află *Dincolo de ceață* (2023), lacrimăază (*Lacrima templului*, 2024), este trist (*Tristetele mirate*, 2024), sau cade (*Prăbușirea din abstract*, 2025).

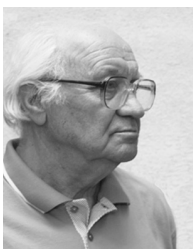
Am încercat un dialog cu autorul pentru aflarea factorilor ce determină arderile și răcirile spiritului poetic, dar nu am ajuns la nici o clarificare. Vom încerca, altădată, folosind alt mijloc, cercetarea aprofundată a creației poetice.

Deocamdată, la prima vedere am constatat că în volumele anterioare, majoritatea poeziilor sunt de dimensiuni mari, bogate în versuri, iar treptat numărul lor s-a redus în favoarea poeziilor scurte. Am pus acest fapt pe seama evoluției spre esențializare a abilităților de comunicare ale poetului.

Volumul recent cuprinde poezii scurte, de maximum 15 versuri. Faptul ne arată că, cel puțin în acest moment al creației, inspirația, izvorul poetic al lui I.V.F. are caracter de izbuc, se alimentează din resurse limitate, din trăiri și imaginații episodice, dar este abundent în idei și procedee tehnice.

În receptarea volumului, esteticii spirituale a versurilor i se adaugă estetica materială, bine realizată de editura Limes: coperta întâia și interiorul cuprind ilustrații din picturile abstracte ale lui Filip Köllö, clăpeta întâia redă câteva dintre aprecierile criticilor literari asupra creației poetice a autorului etc.

Valoarea literară a volumului constă în fidelitatea față de canoanele postmodernismului, reprezentând un nou moment al contribuțiilor poetului la înnoirea poeziei: renunțarea la structura modernă a poeziei cu strofe de patru versuri și adoptarea structurii cu strofe și versuri de dimensiuni variabile; renunțarea, parțială, la respectarea normelor de punctuație; fragmentarea Ideii poetice; coruperea figurilor de stil.

Nicolae BUSUIOC

Sufletul uneori e ca un Sfinx

Nu atât ca în cel mitologic, mai curând ca în cel de personaj enigmatic, în el se ascund tot felul de stări care vor să rămână necunoscute, orice încercare de scoatere la lumină este sortită eșecului. De nepătruns e sufletul sibilinic, de neclintit și de necitit chiar dacă psihologia, cu metodele ei sofisticate, dorește să dezlege misterele. Cu cât enigma e mai mare, cu atât seducția se amplifică, chemarea de a descifra un asemenea suflet capătă valențe de asiduă și agresivă cercetare. Însăși gândirea unui asemenea *anemas* este pusă sub semnul întrebării, mai dă ea seamă în planul comportării omului? Omul cu spiritul-cuget ascuns devine el însuși un furișat, cu intenții criptice, pitulat în învelișurile sufletului, oricând capabil de fapte imprevizibile.

În sufletul-enigmă nu se prea pot desluși acele zone obscure, cu neliniști și răzvrătiri, cuprinse parcă de coșmaruri în proporții paroxistice. În lumea vulgară, trivială, dominată de instincte, sufletul, totuși opus celui aprig, barbar, feroce, hain până a fi nociv, poate aduce un plus de sinceritate, o trăire autentică și sete de viață, ceva din înclinația funciară, urcată apoi undeva sus, într-un târâm al descoperirii de sine și al lucrurilor gândite frumos. Acolo se întrezăresc, pe lângă atâtea și atâtea altele, nostalgiile de adevare umană, acolo parcă dispar până și conflictele interioare, întâmplările ciudate, imaginile care-și camuflează la infinit tainele.

De ce aceste imagini? Sufletul își are iluziile lui care, în general, compromis căutarea adevărului. Din prea multă dorință în patosul lui apar confuzia și amestecul despre care Spinoza spunea că împiedică gândirea și rațiunea, deși „înălțimea însăși este producătoare de iluzii” (Kant). Și de la iluzie la imaginație, cu latinescul ei de *imago*. Fără prea multă imaginație, sufletul enigmatic caută căile facile de a ajunge la tot felul de dorințe, mai ales la cele cu o percepție slăbită în combinație cu fantezia și visul. În termenii noștri mai puțini filosofici, toate acestea ar însemna posibilitatea sufletului de a gândi orice, mai puțin gândirea asu-pra trecutului și viitorului. Nu-i pasă de prezent. De adăugat aici că, sufletului-sfinx (de la el am plecat) îi place îndeosebi individualismul. Omul este în mod natural sociabil, el nu-și concepe existența în afara celorlalți, dimpotrivă, omul în posesia sufletului amintit se retrage, se ascunde. Izolarea și egoismul îl fac să nu revendice dreptul de a fi în *anomie*, preferând singurătatea ca mediu prielnic de viețuire. De aici imprevizibilitatea reacțiilor lui când este scos din pielea-i enigmatică și inabordabilă. S-a furișat în chipul sfinxului și acolo-i siajul existenței, sibilinice, cu sinonimele cunoscute de eclipsă, enigmatică, misterioasă, tainică. Însăși Sibila, cu darul profeției, nu mai are puterea de a îndepărta vagul sufletesc cu toată lipsa lui de claritate. Rămâne ca o expresie de sfinx, de parcă enigma, criptică și neînțeleasă, ar avea puterea magică de a ascunde miraculos sufletul, ca apoi prin „descăntece” să-l scoată la lumină așa cum este, gol, viclean, amar, din fericire și iubitor, generos, nobil.

Ne întrebăm dacă în lumea noastră de azi se mai află ceva consistent între suflet și spirit, dacă nu cumva vidul acaparează tot spațiul dintre cele două esențe ale omului, ale celui sensibil, moral, cultural. Hotărât lucru, această prăbușire, o putem numi și așa, nu a început de ieri, alaltăieri, ea își are originea în multiplele fenomene negative ale vieții, ale timpului, de natură istorică și educațională. Când speranțele sunt amortite, sufletele se îmbracă gros temându-se de guturaiul sufocant. Ce ne mai surprinde azi? Parcă nu mai suntem tentați de „activism” și se spune că dacă am avea unul al nostru ar fi „interior și mistic”, nu „exterior și doar civilizat”. Sunt și spirite neîmpotmolite de impudicul psihic, la cele mai multe însă „zațul simțămintelor suspecte” răsare cu orice prilej. Pe cine să mai intereseze probleme ale spiritului și transcendentului când cam peste tot băntuie lacom alte îndeletniciri și interese. Încă mai este credința de a se reajunge la ziua în care cu toții vom spune: Suflete, te iubim, te îndrăgim că ai revenit la locul tău dintotdeauna!

Și ar fi nedrept să tot vorbim de suflet și gând fără a-i da dreptul la viață și memoriei. Ce s-ar face gândul fără ea atunci când își desfășoară oral, în scris și nu mai știm cum toate ideile și sentimen-

tele pe care le dă expresie în împrejurările date. Și unde mai punem că memoria în plan temporal își are avantajele dar și dezavantajele ei, palpitarea în comunicare se duce undeva, poate în lumea de dincolo de înțeles, în abisul subconștientului, nimic nu mai poate viza obiectivul, se întâmplă un fel de monolog dezgolit, artificial până la fals. Ne mai amintim câte ceva din cele aflate de-a lungul anilor scurși. De ce atâtea conflicte în structura memoriei? Se uită adesea că în ea sălășluiesc porunci genetice care se „trezesc” ori de câte ori sunt deranjate. Apare dezechilibrul, acel conflict ca opoziție fermă la stratul ancestral din el. Sigur că ne putem duce la legături directe sau indirecte între memoria propriu-zisă și unele genuri literare precum memorii, memorialistică, memorial și chiar jurnal. Memoria, mai simplu spus, este ținerea de minte care întipărește, păstrează și reproduce ideea, emoția, percepția, amintirea, experiența. Nu intrăm în amănunte, nici nu mai știm ce detalii mai sunt păstrate în cea explicită sau implicită, nu mai vorbim de memoria filogenetică, s-ar putea să dăm peste haos și peste toate urmările lui.

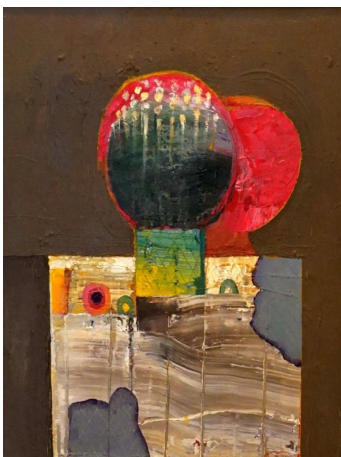
Să cunoști sufletul și instinctele lui înseamnă înregistrarea mișcărilor microcosmosului uman, e ca și cum ai sesiza creșterea și descreșterea luminii cerului, lumină primită de la Soare în întunericul terestru. Sufletul e suflet, complex și tainic. Se amestecă și gândul, devine un altul față de cel de început, mai ales când privirea-i urmărește amețitoarele volute cerești. Atunci puritatea legăturii dintre suflet și noul gând se îmbracă cu frumusețea reflectată a stelelor, armonia celestă intră-n dansul visului de neoprit, ispitit de atingerea idealului într-o transfigurare nebănuită.

De parcă am trăi într-o lume a absurdului. Suntem dominați de incertitudini, de simptome și „pulsuni distructive”, identificate clar de Christopher Lasch, cunoscutul analist american, pe care Cassian Maria Spiridon îl aduce în prim plan prin substanțialul text: „Narcisismul, un mal du siècle contemporan” din „Convorbiri literare” și în al cărui final concluzionează: Este direcția spre care se îndreaptă neabătut și tânărul narcisist, ferit în a-și ocupa timpul cu studiul, singura cale de a fi om întreg și nu un dezmoștenit intelectual, incapabil să se autoedifice. Domnia ignoranței, una generalizată la toate nivelurile, amintește de epoca întunecată a Evului Mediu.

Am completa puțin și cu ideea potrivit căreia totul pleacă de la vidul interior, de unde abisul lipsei de sens, de resemnare și pasivitate. Existența ne este invadată de mijloacele de manipulare, într-o furibundă civilizație materială în dauna celei spirituale și care provoacă o „filosofie a inutilității”. În acest curent sunt atrași în primul rând dezamăgiții, obosiți, toți cei dominați de aparențe. De ce îi întâlnim aici și pe narcisiști? Poate pentru că sufletul de narcisist se lasă iluzionat prea ușor de oglinda apei înșelătoare, se pretează lesne la un fel de narcotic care hipnotizează creând o stare soporifică, de adormire dulce ruptă de visul care

ar mai veni în atingere cu realitatea. Nu-i chipul cu tot cu suflet al celui îndrăgostit de propria-i imagine, precum tânărul legendar din mitologie, schimbat în narcisă, floarea fin parfumată? Narcisistul de azi „se identifică cu «învingătorul» de frică să nu fie catalogat drept un ratat, cu sentimentele ce conțin un grad ridicat de invidie, iar admirația deseori se transformă în ură...” (Ch. Lasch). Narcisistul contemporan imită, se supune voinței altora, nu-l interesează adevărul, de unde să fi auzit el că „Sufletul odihnă nu poate afla până nu găsește adevărul” (Dimitrie Cantemir). Și cum adevărul este intenționat ocolit, narcisiștii, și nu numai ei, nu țin seama de *mimesis* (imitație a realității) în sensul dat de Aristotel, acela de cunoaștere profundă și generală a adevărului, dimpotrivă, ei îmbrățișează scopul imitării în formele cele mai adecvate de obținere a produselor materiale cu orice preț și nu a particularităților estetice și emoționale reflectate de însăși gândirea adevărului. Realitatea urmărită de ei este cea a invidiei, nocivului, lăcomiei, inumanului.

Fragment din volumul *Suflet și gând* în curs de apariție

suburbii subterane Dan Bogdan HANU

Post(st)ări

Post(st)ări (secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate)
* Cromatica orelor pe cerul zilei de 26.01.2022. Ștafeta înfinitesimală între un gri și altul m-a reîmproprietărit subit, cit se poate de corporal, de senzorial, cu acea melancolie lejeră, difuză, rarefiată ca un năvod cu ochiuri largi, starea dominantă în care scriam poeme în anii '90. Acum, un fel de abțibild efemer, agățat pe hard melancholia, compactă, severă până la indicibil, definitorie în prezent și, se pare, definitivă mai departe de acesta.

* Astăzi, Calistrat Costin ar fi pășit în clubul, tot mai restrîns, al octogenarilor. Dar, cine știe, poate că acum e într-unul mult mai select, clubul celest...

În Bacău, pentru prima dată după plecarea lui CC. După 14 ani de acumulări cu virtuți simbiotice, acest om devenise o lentilă vie. Văd și acum totul, hipertrofic, uneori poate anamorfotic, ca prin dioptrii afective, raportîndu-mă la el, îmi văd trecutul, vîrstele aurorale ale orașului, așa cum s-au stratificat ele subiectiv și s-au închegat în imaginarul meu. Îmi lipsește abisal acel Bacău de pînă acum cîteva luni în urmă. Dacă nu l-aș fi cunoscut, bună parte din acest oraș mi-ar fi rămas străină. Pentru mine, CC rămîne definitiv unul dintre iconii Bacăului. (Martie 2021)

* Cum, în ce formă, poate apărea poezia acolo unde există fond, nu și fonduri, poezia cu rază și buget de documentare reduse? Schema e simplă, rezultatele discutabile, pendinte de acuratețea spectrului de frecvențe al transfigurării. Prin observație la firul ierbii, de teren, se aduc/ se pun împrejurările și împrejurimile în rezonanță cu psihismul individual. Se caută acele canale comunicante, zonele de permeabilitate. În plus, „corelativii” exteriori, obiectivi mai degrabă prin validitatea lor factuală, vor fi investiți cu identitate poetică, devenind, în asamblajul textual, entități poetice. (ianuarie 2022)

* Demult, preocupările chinezilor vădeau un indice de contagiune mult mai benefic decît al celor de azi. Printre multe altele, așa a apărut zodiacul chinezesc, unul dintre pilonii de necontestat ai astrologiei. Ultimul an al Tigrului (2010) a fost, pentru mine, unul teribil. Boală cruntă, încă de la-nceput, întinsă pe aproape trei luni (februarie – aprilie), așa cum avea să se repete, pe durată mai scurtă și într-o formă mai „îngăduitoare”, peste 5 ani (2015), bag’ seamă, nu pot a mă abține să nu observ periodicitatea abrașă...cam la cîteva luni după ce masele de analfabeți funcționali – ei, imperioșii și necesarii, responsabili, emancipații și cosmopoliti(ști)i! – ne procopsesc, pe cale cit se poate de electorală, cu cite o #-calamitate mai mult sau mai puțin naturală. Apoi, pierdera lui Pichi (perușul familiei), pierderea tatei, spre sfîrșitul său. Astăzi debutează anul Tigrului de apă, anul meu. Mă aștept la (mult mai) multe. Căci, între timp, e nevoie să moară oameni. Pentru a fi anul Tigrului pînă la capăt, și pentru mine, Tigrul va trebui să facă valuri. Ca să rămîna în apele sale (teritoriale), foarte probabil, va fi necesar să facă valuri nu doar în apele sale. Va fi un an în care va trăi precum neașteptatul său prieten, ciinele. Cîinește, cit omul în șapte. (februarie 2022)

* ...și aceasta este plasma de unde nu mai există ieșire, nici îndurare, cine crede că părăsește izbăvit oceanul amniotic e amnezicul avant-la-lettre, memoria, cu metafizica ei rapace, e plină de borne care te întorc înapoi, să-ți arate că ai rămas nemîșcat acolo, în plasma viscoasă, prins între dendritele desigurilor luxuriante, încîlcit printre liane, la simpla revenire, imprudentă, pe aceleași străzi, e cel mai puternic psihotrop, devastator, apar ciini de care nu mai știi nimic de ani fără număr, te însoțesc cu fidelitatea aceea pe care doar organele interne o împărtășesc, de cite ori procesează otrăvurile ingerate, combustia vieții răsucite pe dinăuntru, ciinii care nu au mai ajuns în mirajele de pe insula lui Morel, asta măcar face din convingerea că ai o insulă a ta un imperiu neimpozabil, așa cum ai ochii tăi, care văd ceea ce nu poate nimeni să vadă, pentru că nimeni nu iubește cu inima altuia, om singur pierzîndu-și trăsăturile în timp ce vorbește cu cei dispațuți, mai mult decît cu toți ceilalți, pe care orașul îi mai lasă încă în viață, or, ce poate însemna asta, decît că memoria e un drog mai puternic ca evidența, care doar accidental coincide cu realitatea, te strecuri mai departe, din ce în ce mai anevoie, prin orașul tot mai gol, cu mersul acela dezarticulat, ce de seama de o extenuare ireversibilă și nimeni nu știe că pentru asta sînt sitele și filtrele tot mai dese ale memoriei, purtat de marea subterană, dublat de reflexia ei, carapacea străvezie, căci întotdeauna există pandantul sau contrapunctul, carapacea străvezie care i-a făcut pe atîția și-atîția să ia distanță, cum ar lua lumină, ești într-o ședință nesfîrșită de spiritism, vorbești cu cel din tine care nu mai este, dar te însoțește mai departe, îți răsufliă în ceafă, deși calci pe urmele sale, niciodată nu ai reușit să te abați, linia vieții nu cunoaște derivații, devieri, corecții, doar intersecții nesemaforizate și oglinda retrovizoare care, după o vreme, e una cu orizontul...

* Inoculare humanum (fără r)est...

* Doamnelor și domnilor, îmi permit anticiparea unei noi - nu și ultime! - minorități... Cînd o pandemie provocată trece, provocările ei rămîn, mai departe, în forma criteriilor & constructelor induse și instituite artificial, statutul noilor indici de normalitate. Altfel spus, pandemia ca pandemia, însă „derivatele” sale, forjate și scontate, sînt o minunăție metisă, corceală între pandalie & fandacsie. De fapt, pandemia nu-i decît vehicolul necesar desfacerii și livrării lor la virtualul/potențialul purtător. Pentru mine e foarte clar că, peste puțină vreme, scriitorii valoroși se vor număra necesarmente doar dintre cei vaccinați (și aici rog a se face extensia conotativă cuvenită, recte, „vaccinații” sînt cei care au un ghimpe, un spin, oricum, ceva care „înteapă” tradiția, vechile ierarhii valorice, apostatii zgomoțosi, promotorii statusurilor prefabricate, ai metisajelor sans rivages). În fond, ca orice prefabricat mentalitar, și epistemele sînt biodegradabile, nu-i așa? Criticii de vocație vor opera (cu) această corecție sanitară, ca și cum ar purta o mască, un soi de filtru exegetic. Mai am un singur dor...să-i văd pe iluștrii relațiști, pe apostolii diversității, pe cei care se tăvăleau și se spargeau în liber alese, sub flamura „una e viață, omul, alta opera, să nu le amestecăm!”, în versiune horror, dacă se poate! (FALSURI NOBILE ȘI SENTIMENTALE – februarie 2022)

Dionisie VITCU

„Pe drumul lung și cunoscut mai trec din vreme în vreme”

„În auz ne sună multe
Cine ține toate minte...”
(M. Eminescu)

După absolvirea liceului în vara anului 1959 mă puteam declara mulțumit. Terminasem o școală profesională, aveam diplomă de *mechanic tractorist și agricol*, cu patru clase de liceu îmi puteam găsi un serviciu „la birou”, numai că, mă urmărea armata, pe care cu oleacă de noroc am tot amânat-o până am scăpat de ea. Îmi lipsea ceva. Aveam o stare de neîmplinire. Colegii mei de clasă se pregăteau pentru facultate. Știau despre mine că voi da la Teatru dar eu eram nehotărât. Întâmplător, într-una din zilele pe care le pierdeam prin Târgul Dorohoiului am întâlnit-o pe doamna profesoară Maria Zait care mi-a zis că la București, la Institutul de Teatru s-a deschis *un curs de pregătire* a candidaților pentru admitere. N-am mai așteptat alte sfaturi și mi-am hotărât calea. Cu sărutul Mamei pe creștet, cu câteva părăluțe numărate de Tata să-mi ajungă să mă întorc acasă, cu dosarul și o carte cu versuri de Eminescu, după o noapte de mers cu trenul am ajuns în București pe Schitu Măgureanu, nr. 1, la ușa monumentalei clădiri „Liga culturală”.

La mezanin, foială mare, lume multă, de toate vârstele, dar cele mai multe, mai guralive și evident moțate, erau „artiste”. Nu erau numai candidați cu mame și bunici, erau foarte mulți „gură-cască” și studenți cu stagiul universitar veniți *să vadă* „candidatele”. Printre ușile deschise intrau și ieșeau cu foi și dosare cei interesați de înscrierea la concurs. Din când în când *se cerea liniște... că nu se poate lucra*. Zumzetul scădea din intensitate pentru câteva minute, revenind cu mai mare intensitate. Atunci și în aceste împrejurări l-am cunoscut pe artistul-cărturar de mai târziu Alexandru Lazăr. Era unul dintre studenții anului III care se implica în activitățile Secretariatului, de îndrumare a noilor candidați la înscrierea în singura Facultate de Actorie. Tip vesel și comunicativ, optimist, dătător generos de speranțe fetelor care-l credeau profesor important și-l sorbeau din priviri fluturându-și nurii. Subțirel, tânăr, brunet, cu fața de copil *șturlubatic*, hrănit bine, cu ochi negri scăpărători, cu zâmbet cuceritor, cu glas frumos plăcut auzului, îngrijit îmbrăcat cu gust tineresc. Activase o vreme ca student la Litere, dar pasiunea pentru teatru l-a determinat să renunțe și să se dedice scenei; i-au rămas gustul și pasiunea pentru scris, citit și desenat care nu l-au părăsit niciodată. Îl admira pe Ovidiu Drimba care fusese asistent al filozofului și poetului Lucian Blaga la Universitatea din Cluj, și ulterior invitat pentru a conferenția la catedra profesorului Tudor Vianu la Universitatea din București; s-a entuziasmat când l-a reîntâlnit ca profesor la Institutul de Teatru, la Catedra de Istorie a literaturii universale.

Remarcat de colegi, sociabil, prietenos, dar mai cu seamă instruit și cunoscător în teoria literară-artistică, l-au promovat în conducerea Asociației studențești și lui îi plăcea, era catalizator, nu era un *politruc*. Am avut prilejul să-l cunosc de aproape încă de la intrarea mea în Institut. Fiind convocat toți studenții într-un spectacol de mare ținută artistică, a fost un prilej de a ne cunoaște în procesul de creație. Alex Lazăr făcea parte din clasa marelui Moni Ghelerter, clasă preluată de la Sorana Coroamă după ce a fost înlăturată din învățământ. După absolvire, împreună cu alți colegi, a pus bazele Teatrului Tineretului; noi am fost primii ambasadori ai Teatrului românesc care a trecut dincolo de *Cortina de fier*, în Germania Federală. Bun organizator, muncitor serios și artist talentat l-au pus șef de partid. Nu s-a schimbat *ca om de haz*. Pentru glumele sale, mai cu seamă pentru cele scrise l-au dat afară cu tinichele. A fost salvat de soțul unei colege de clasă care avea o funcție mare în conducerea țării. Tobă de carte, profesionist, a dat concurs la Universitatea Națională de Arte unde a devenit profesor de actorie. A jucat mult, roluri de toate mărimile, a făcut film dar n-a fost un ambițios să-și urmărească o carieră a lui, s-a risipit pentru alții și se bucura. A făcut adaptări pentru scenă, a scris scenete, a tradus, a prezentat cârți și scriitori, l-a omagiat pe Ion Coman, cel mai important director al Teatrului Tineretului, a scris despre Ion Manu o carte pe care i-am publicat-o la Editura Panfilius, dar, cred că cea mai importantă carte a sa rămâne *Albumul a 50-a aniversare a Teatrului Casandra*. A cunoscut și a studiat zeci și zeci de vieți ale artiștilor care au contribuit la prestigiul național și internațional al *Școlii românești de teatru* și al tezaurului artistic uman cu care România se poate mândri. Alexandru Lazăr

este un artist care nu poate lipsi din nicio carte de istorie a Teatrului românesc din a doua jumătate a secolului XX.

Atunci, la început de drum, străin și singur mă rătăceam printre tinerii aleși mai mult ca aspect pentru scenă decât prin calități vocaționale, intuite totuși de maestrul specialiști în domeniu, mă rătăceam căutându-mi loc potrivit ca să nu par un „corp străin”. Greu, prea greu și dezarmant. Eram acolo „puțini speriați”. Cei mai mulți, orașenii, inițiați în „ale teatrului”, veniți din marile centre urbane s-au adaptat repede canoanelor fluxului universitar artistic.

Adunați de peste tot și strănși laolaltă toți studenții Institutului de Teatru în *Sala de proiecții*, la etajul patru, în vederea sărbătoririi zilei de 7 noiembrie, de fapt pentru distribuirea rolurilor în spectacolul festiv, am descoperit un *bărbat ciudat* care „ieșea din cadru”. Mai întâi prin înălțimea sa, avea peste doi metri înălțime, îmbrăcat modest, nu elegant dar curat. Se uita încruntat la toată *lumea aceea guralivă* din jurul său, chiar și la tânărul profesor Ion Cojar care împărțea textele cu roluri. Mi s-a părut că are capul prea mic pentru umerii săi de uriaș, ușor lăsați. Nu mi se părea bărbat frumos printre frumuseții din jurul său, juni primi infatuați. Era aspru și privea cu ochi întunecați, tuns scurt, brun-castaniu, cu fruntea îngustă, aspru la sprâncene, cu nasul potrivit ușor strâmb, cu buze subțiri, bărbierit, dar cu obrazul *albăstriu* fiind foarte păros, cu brațe lungi și niște palme uriașe. Părea un om ciudat care te făcea să-l furi mereu cu coada ochiului. Nu arăta a fi student și totuși Ilarion Ciobanu, că despre el veni vorba, era student în anul II la clasa profesorului George Carabin. Nu angaja vorbire cu cei din jur, dar se lumina când cineva îl întreba, vorbea scurt, gros – baritonal. Așa l-am văzut atunci pentru un timp foarte scurt, fiindcă dispăruse. A fost dat afară din Institut în anul II fiindcă s-a angajat la filmări fără aprobare de la Institutul de Teatru.

O întâmplare fericită a făcut să-l întâlnesc pe celebrul artist de cinema în distribuția filmului lui Andrei Blaier „*Apoi a început legenda*”. Alt om. Tot așa de înalt, mai frumos îmbrăcat, *mai stilat*, comunicativ, sociabil, star de cinema recunoscut și apreciat de specialiști dar mai ales de public. Se regăsea în toate distribuțiile marilor ecranizări făcute la noi în a doua jumătate a secolului XX, onorat cu mari premii naționale și internaționale. Avea talent de povestitor, a dovedit-o și în scris fostul hamal din porturile de la Marea Neagră.

Mi-a fost dat să cunosc oameni deosebit de înzestrați de la care în profesia mea de actor, educat în școala lui Ion Cojar, am învățat multe lucruri folositoare în practica scenei sub reflectoare.

Scriitorul, omul de radio și televiziune din Capitala istorică, din *Iașul marilor zidiri*, Grigore Ilieși, mi-a făcut DAR prietenia sa fără nicio pretenție. Nu-l întâlnisem încă. Îl știam după nume. Îl ascultam la Radio Iași și-mi suna plăcut glasul său armonios, muzical în vorbele așezate molcom de povestașul sfătos și tonic.

Cum spuneam, pe feciorul preotului din Mălinii Sucevei l-am întâlnit târziu, după ce am venit la Naționalul ieșean. Era prieten și cunoscut multor actori care făceau înregistrări în studioul de radio – „*Teatru la microfon*” sau „*Unda veselă*”. Frecventa spectacolele Teatrului, mă văzuse jucând și mă aprecia fără rezerve. M-a câștigat. Am fost atent, respectuos și l-am studiat. Mi-era drag fiindcă știam că este consătean cu Nicolae Labiș. Dar nu numai pentru asta. Să fii în preajma lui Grig, să-l asculți vorbind, să-l privești, te încarcă de energie optimistă și *asperitățile* vieții cotidiene par mai ușor de escaladat. Cățile, povestirile, eseurile sale au ceva aparte...

Bijutier al vorbelor de duh cu încărcătură emoțională, ce par a fi culese cu grijă și dragoste din grădina lovineștilor, binecuvântată și îngrijită de marele Sadoveanu. Scriitorul de azi, prietenul meu și al artiștilor ieșeni din toate ramurile și-a găsit loc de dreptă cinstă în galeria Oamenilor de seamă născuți în Ținutul Fălțicenilor. A avut grijă de-a lungul timpului în emisiunile sale la televiziune, la radio, în cărțile sale să adune date, clipe și momente istorice rare din viața unor mari personalități ale științei și culturii, intuind valoarea documentelor. Rămân unice și celebre drumurile și cărările sale pe unde l-au purtat pașii șezând la oleacă de taifas cu George Lesnea, cu Aurel Leon, cu doamne din familia Sadoveanu și cu alte fețe alese.

Nicolae TZONE

În țara lui Cocó. Atelierul biletelor de papagal (IV)

IV. „[...] mă decid a nu mai publica versuri-peltea la *Bilete de papagal și Câmpina*”

În paginile jurnalului lui Bogza la datele de 2, 3 și 4 decembrie 1928, se consemnează: „În *Bilete de papagal*, două din cele trei poeme pe care le-am trimis d-lui Arghezi. Nu sunt mulțumit de ele. / Poezia, așa cum o vreau, e dificil de realizat de unul fără vocație pentru genul acesta, cum mă bănuie pe mine”, „Cîștig în profunzime”, „În *Bilete de papagal* de azi, a treia poemă trimisă, intitulată *Simion Stolnicu*”.

Poziile de care nu e mulțumit poetul sunt *Duo de toamnă*¹, care e, într-adevăr, redundantă și obositoare, fără vreo notă personală: „Vânt pe catarguri – și peste suflețe, vânt / cu cerul coborât aproape de pământ / când între stele – și între inimi, cânt. // Zbor de păsări – și de păduri, zbor / lumină din lumină purcesă cu fior / cor de heruvimi – și de imagini, cor. // Drum printre munți – și prin coline, drum / cocoșul nopții mici amestecat cu scrum / fum din altare – și din poeme – fum. // Rugă între sfinți – și între coaste – rugă / din om în om – ce cale lungă / fugă spre văi – și peste veacuri, fugă. // și *Toamnă rea*², care e argheziană în mare măsură: „Pustiu în cetate – și în plămâni pustiu / de felinarul străzii omul spânzurat / ca un pendul macabru bate regulat / timpul în secunde, de cine divizat? / târziu pentru păsări – și pentru noi târziu. // Aici adoarme cel din urmă om – aici / în noaptea plină cu sânge și noroi / trecut-a alb cortegiul de strigoi / și ei în vis, păreau că suntem noi / ghici cine a murit azi noapte – ghici. // nimic peste ape – și peste zări, nimic / vântul s-a jucat cu glasurile toate / prăvălind în iad femeii vinovate / și-un om sinucis din teama de moarte / dric prin uliți strâmbe – și prin suflul dric.”

Curgerea versurilor, ritmul sacadat amintesc puternic de *Duhovnicească*. Nu-i, în definitiv, nici o jenă să ai ca idol, la începuturi, un mare poet. Bogza este încă în faza de acumulări și decantări, încă bâjbîie, se străduie, găfăie de dorința de a scrie. A descoperit că poemul nu-i numai stare de grație. Nu-i numai ghem de lecturi serioase. Nu-i numai acumulare de stări trăite paroxistic. Decisiv, până la urmă, este exercițiul în sine al scrisului. Piatra limbii e greu, dacă nu chiar imposibil, de urnit, de rostogolit pe un făgaș propriu. Și, până la urmă, poezia, mult mai mult decât subiect, este expresie, asta ca să nu spunem că este primordială expresie. Este sunet care se așază într-un vad care nu mai trebuie să fie al nimănui. Bogza, acum, în perioada în care face revista *Urmuz* și colaborează la *Bilete la Papagal și la Câmpina*, are ca principal obstacol piatra limbii, pe care nu știe s-o rostogolească în mod autentic. Îndrăznelile și voința nu-l adăpostesc de mimetism, de mormanul de zgură, inestetice, supărătoare fără îndoială.

Este drept că poemul *Simion Stolnicu*³ nu este mult mai norocos ca realizare artistică: „Poet plămădit din humă – și din azur, poet / pe catifeaua serii, dansul muzelor discret / încarcă la ecuator corăbiile mici / cu jucării fragile și marinari pitici. // Ușor sub vânt – ei vor porni în vis, ușor / pe dealuri obosită umbra unui nor / va despleti fecioare în cerul de oglinzi / întinzi spre ele mâna – și suflatu-l întinzi.” Încă suntem într-o zonă de mimetism, deși versul este lustruit cu destulă grijă, dar el arată că Bogza știe să fie generos față de un confrate din Câmpina, în ciuda faptului că are cu el, și va tot avea, diverse cioniri. Vom prezenta, la un moment dat, un istoric al relațiilor lor. Deocamdată să remarcăm, în cazul acestui poem, ca un câștig, cu vorbele lui N. Steinhardt⁴, „efectul de folosire a numelor proprii” (EDNP). Și încă un lucru bun: apariția elementelor de lexic („încarcă la ecuator corăbiile mici / cu jucării fragile și marinari pitici”) și chiar a unor accente retorice proprii creațiilor de mai târziu din *Poemul invectivă*.

Bogza este conștient, cum spuneam

ceva mai înainte, că nu are încă abilitatea de a rostogoli credibil piatra limbii în textele sale. În pagina de jurnal pe care am redat-o în capătul acestei secvențe critice, afirmația: „Poezia, așa cum o vreau, e dificil de realizat de unul fără vocație pentru genul acesta, cum mă bănuie pe mine”, trebuie luată ca atare. Poetul se înșela însă afirmând că îi lipsește „vocația”, ce îi lipsea era familiarizarea profundă cu limba, cu „vorbele” și anume cu „vorbele” care să conducă cert către o „Vorbire nouă”.

Vorbire nouă este și titlul poemului pe care îl publică în *Bilete de Papagal*, nr. 269, din 18 decembrie, 1928, p. 4, pe care îl dedică – oare cui altcuiva ar mai fi putut să-l dedice? - lui Tudor Arghezi: „Rouă pe florile crescute-n gânduri – rouă / vorbele pe buze ca geamuri plesnesc / vorbele-n aer ca nori se despletesc / vorbele-n carne ca șerpi se ncolăcesc / Nouă – vorbirea țășnește fecund și nouă. // Vorbele bronzuri clopote-n veac. // Fund mare de ocean răzvrătit - fund / vorbele păduri cu pasări și fiare / vorbele amestec de ierburi amare / vorbele-și cer scheletul lor tare / Prund aspru de piatră ne-nțeleasă – prund.” Dincolo de rostogolirea lor declamativ-didactică, deci nepoetică, sunt de reținut țintele pe care poetul și le fixează, și anume de a ajunge la „vorbele păduri cu pasări și fiare”, la „vorbele” ce-și „cer scheletul lor tare”. Ce altceva sunt poemele reușite cu adevărat ale lui Bogza dacă nu acelea în care se utilizează o limbă „sălbatică” în contextul literar curent, proaspătă și atât de vie prin curajul de a se rosti prin însăși forța ei și prin expresivitatea ei dură, neatinsă de niciuna dintre metehnele literaturizării, a căror prezentă în textul definitiv fac, din prima clipă încă, diferența dintre un poet veritabil și unul închipuit ori mediocru.

Interesant este poemul următor, *Cimitir de femei*⁵: „. Nopți – rătăcind în cimitir fără morți / aici în pământ adunate / din veacuri femeile moarte / clădesc reaua cetate / Unde – întrebările nimeni nu va răspunde. // Cele – mai apropiate de vânt stele / împletesc printre cruci / peste gropi și uluci / strigătul: unde ne duci / Cuvântul – zboară de sub suflul pământul. // Prietenii – vreau fugă terestră prin cetini / locul de sub noi e plin / de blestem mult și de venin / moartele cer la ele să vin / Fug – dar pașii răscolesc pământul ca un plug. // Apoi – chinuitor mă pierd de mine și de voi / ce geruri sufletul îngheață / ce gheare îl ajung și îl înhață / ce clopot a strigat paiată / Funerar – moartele m-au primit toate în dar.” Rămânem încă în zona de experiment și de influențe, ultimele lecturi din Arghezi, Vineea și chiar și Blaga fiind vizibile fără efort.

În poemul *Crăciun trubaduresc*⁶ este resimțită stânjenitor influența lui Minulescu: „Crăciun trubaduresc pribeag prin ger / desprins din cârți / și tras la sorți / să mori într-alte părți / Îți sapi groapa cât mai lângă cer. / Mulți te cred păpușe din ipsos și din câlți. / taina ta de plumb n-am aflat-o oare / frântă sub lopată / svărlind pe ce fată / huma lumii toată / trăgând peste suflet cerul de zăvoare.”

Rezumative, cu privire la valoarea poemelor de până acum, sunt chiar cuvintele notate de autor în jurnalul său: „6 februarie 1929 / Azi împlinesc 21 de ani. Este anunțată aceasta în *Unu*. Evenimentul se consumă obscur și banal. Doar spre seară întâmplător - fac două poezii tăioase și mă decid a nu mai publica versuri-peltea [s.n.] la *Bilete de papagal și Câmpina*.”

Bogza realizează, fără nici un echivoc, obiectivându-se în mare măsură, că trebuie să lase în urmă „versurile-pelte”. Poate că această sintagmă este prea aspră, dar decizia de a nu persevera pe căi care duc în fundătură este notabilă. Și va fi cu adevărat respectată. Pentru că ultimele poeme publicate în *Bilete de papagal* vor fi cu adevărat remarcabile.

1 *Bilete de papagal*, an I, nr. 257, 3 decembrie, 1928, p. 2.

2 *Idem*.

3 *Bilete de papagal*, an I, nr. 258, 5 decembrie, 1928, p. 2.

4 *Geo Bogza / un poet al Efectelor, Exaltării, Grandiosului, Solemnității, Exuberanței și Patetismului*, Ed. Albatros, București, 1982.

5 *Bilete de papagal*, an I, nr. 271, 20 decembrie, 1928, p. 2.

6 *Bilete de papagal*, an I, nr. 271, 29 decembrie, 1928, p. 2.

Eugen MUNTEANU

Răstimp parizian, 1997-2000. Jurnal epistolar (XXXIII)

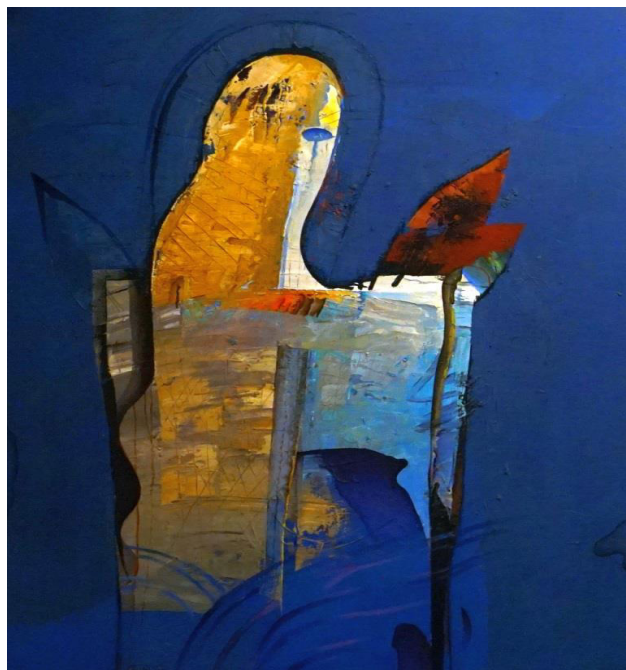
Luni, 31 martie 1997, Paris (continuare). Cred că-i de jale. De mâine intră în grevă personalul la sol și la Roissy-Charles de Gaulle, de unde ar urma să plec vineri spre București. Lucrul se împrute rău de tot. Au comunicat publicului două numere de telefon la care pot să-i întreb ce se întâmplă cu zborul meu. Am încercat, dar funcționara mi-a turuit prea repede răspunsul, așa că nu am reținut nimic! M-a cuprins ameteala! Îți dai seama ce tragedie ar fi? Ar însemna să amân pentru a doua parte a lunii mai, nici nu știu când și cum va fi sesiunea de examen, nu știu nici dacă voi găsi un interval suficient de timp pentru a fi convenabil. Doamne, ce ghinion ar fi! Sper ca Taromul să nu fie afectat, cu toate că cei care fac grevă nu sunt piloții, ci cei care fac serviciile de la sol, deci și cei care deservesc Taromul. Dracul să-i ia! De mâine, 1 aprilie, intră în funcțiune un tratat european numit liberalizarea totală a circulației mărfurilor, ceea ce înseamnă eliminarea totală a oricăror măsuri protecționiste naționale și, în consecință, generalizarea concurenței internaționale! Muncitorii urlă împotriva proiectelor, care prezăd 200 de concedieri, și cer păstrarea avantajelor deja dobândite, o marotă sindicală foarte agresivă, care riscă să adâncească inferioritatea concurențială a Franței nu doar în comparație cu Germania de exemplu, sau cu America, dar și cu țările Asiei, care vin cu forță din urmă. Bineînțeles că România nici nu contează în acest joc. Ce va fi? Vom vedea, când și dacă vom citi această scrisoare, împreună sau vei citi-o singură!

Am vorbit la telefon cu Eliza, rugând-o să se intereseze mâine, marți, la aeroport, de soarta avionului meu de vineri, 4 aprilie. Doamne, ce mă mai tem! Am rugat-o să-i sugereze lui Hăulică, din partea mea, sărbătorirea celor 300 de ani (la anul!) de la apariția *Divanului* lui Cantemir, să o înscrie adică în calendarul UNESCO oficial. Am redactat și o pagină de argumentare a importanței simbolice a textului, primul tratat filosofic original (de fapt un dialog!) scris în limba română, Cantemir, eruditul, cunoscut în Europa, cu Leibniz la Academia din Berlin, menționat de Voltaire, tot tacâmul. Sper să nu fie cuprins de nepăsarea inerent legată de febra presupusei plecări de la post a ambasadorului și să o lase baltă! Dacă se va întâmpla așa, o voi relua (propunerea!) pentru Liiceanu, presupusul succesor, sau cine ar mai fi. Ar fi o chestie, Cantemir e o bună marfă de vitrină, ne-ar mai scoate din obida înfundăturii în care ne aflăm. Să vedem ce-o ieși. În mod normal, ar trebui să-i invit pe Virgil Cândea, editorul lui principal, și pe Dragoș Moldovanu, cel mai bun cantemirolog. Poate și draga de d-na Sorohan.

Știri de senzație! În Spania un tren a deraiat: 17 morți. În Albania, un vas cu refugiați spre Italia se scufundă: 4 morți și peste 80 de dispăruți. Spania trimite 500 de căști albastre în cadrul ONU, sub comanda Italiei, în Albania, pentru a asigura protecția ajutoarelor umanitare. La Strasbourg s-a încheiat congresul Frontului Național. Le Pen, voce vibrantă, discurs îngrijit, afirmă mari speranțe de a câștiga alegerile legislative de anul viitor, acuzând stângă că a ruinat Franța timp de 50 de ani, precum și dreapta tradițională că a stat cu mâinile încrucișate. Lozinca: Republica a V-a (creația generalului de De Gaulle) e ruinată (corupție, șomaj, recesiune, toate catastrofele!), e vremea Republicii a VI-a, pe care o va face el, Le Pen! Ni la gauche, ni la droite, mais la France! urlă el, ca acum 85 de ani Hitler în Germania! Grevele în aeroporturi se extind. Pentru mâine și-au anunțat participarea sindicate de la majoritatea companiilor, inclusiv la Roissy, de unde ar urma să plec vineri spre Iași. M-am mai liniștit, fie ce-o f! Dar poate nu o să fie! E 11 noaptea, din nou la *Confesiuni*. La fiecare știre de la radio și se recomandă să întreb la aeroport de zborul respectiv, ca să nu te duci degeaba până acolo.

Originalitatea acestui jurnal, dacă îl voi publica vreodată, va consta în aceea că îți este adresat ție! Penelopa, Beatrice și Baucis deopotrivă! O istorie de iubire țesută în textul arid al unei aventuri... științifice! Voilă, am pus-o iar de mămăligă cu fantezmele mele! Dar, în fond, nu se extaziază lumea în fața jurnalului lui Maiorescu, care pe zeci de pagini înregistrează temperatura zilnică, dacă plouă sau dacă e frig? Cu toate poveștile culinare și încurcăturile administrative în epoci de criză, cu obstinația economiilor, cu spaimele și frustrările străinului într-un Paris în plină derută xenofobă, poate tocmai de aceea, și acest jurnal este

o mărturie. Îmi și imaginează un tânăr cercetător al viitorului, un exeget al operei mele viitoare - dacă va mai exista viitor, dacă va exista o operă, dacă va mai exista cercetare - cântărind, clasificând, interpretând fapte, date, trăiri, semne din această Vale a Plângerii care este trecerea noastră spre un alt tip de umanitate. Oare ai răbdare să citești toate acestea enormități, ai timp să descifrezi scrisul meu îngâmădit, adesea indescifrabil? Dacă da, atunci mai citește și în continuare căci acum urmează declarații de dragoste înflăcărate aofilitam eacaogăinăplouă sau caomașină care nu este conștientă de sine cum a declarat în scrisoarea tiubescă a foartemultcumaucuvântocitșiacestaiubiînmemoriasufletuluimeuteîntorcpetoatefețeleșitevădîn floritoarecăcisuflularemăsurileluicarenuînșealălacântarniciodată. ești punctul meu de sprijin în mprejurărilimităcealtădovădeaiubiaremaiputea fi invocată? În fiorul despaimăfațădebătrânețetură mâipentrumineveșnicțânărăcutoatecăultralucidcumsuntștiucăvomîmbătrâniîmpreună.darcefrum oasăesteaceastăîmbătrânireîmpreunăLuciaGabrie laGabiamea!eiarășimiezulnoptiunaltmiezdonoap tedinceleoptzecișunadenoptidecândneamdespărțittdurmidesigurdarînAuraduhuluițăupătrundegândulmeușiîmpărășienegurilecaunîngeradevărat căcinusepoatecadinsuferințăsănusenascăunînger.

Ce zici, mai ai răbdare? Bine, noapte bună! Aștept să-mi recoltez laudele și mirările legitime, Efimițo!

E ora 2 noaptea, cea mai lungă zi de lucru de până acuma (aproape 20 de ore, cu mici întreruperi, masă, plimbare de o oră prin preajmă, la ora 8 dimineața). Nu mai am nicio revistă de citit în pauze, cărți am puține și sunt deja citite, așa că traduc și scriu. Este ideal în perspectivă monahală, infernal în perspectivă, să-i spunem, laică! Mai am încă doar cinci pagini din cartea a XI-a a *Confesiunilor*, sunt aproape de capătul puterilor, îmi cam fug privirile pe pagină și gândurile aiurea, nu cred că îmi pot realiza proiectul de a termina, mâine, marți, ar mai fi o zi, dar am niște treburi de trei-patru ore (la bancă, la UNESCO), care mă vor cam obosi. În sfârșit, poate voi reuși. Mai este și joi dimineață, până la ora 11, când voi pleca la aeroport, de-ar da Domnul!

Revin, am uitat să spun că ieri și azi am fost aproape absolut singur în întreg căminul (șase etaje, mai multe tronsoane, un labirint!). Nicio mișcare, pustiu, pustiu, pustiu! Singura mea legătură cu lumea este radioul! Totuși, trebuie să trec peste modestie încă o dată și să mă admir pentru tenacitate, echilibru și autostăpânire. Leul nemișcat ore în șir, la poalele Atlasului, sub soarele nemilos al deșertului, în așteptare, pândind vânatul! Mai mult ca sigur, cineva cu o altă istorie personală, cu altă educație și o altă zodie, ar fi clacat de mult. Iată, mă văd ca o mare felină: puternică, nobilă, necruțătoare, dar generoasă, care poate cădea de la înălțime dar în picioare, teafără, în stare de sacrificiu pentru clanul ei, dar, fie, destul de nepăsătoare față de necazurile turmei. Leul, veghetorul inteligent al istoriei, înțelepciunea în acțiune, activ atât cât trebuie, cu rezerve inepuizabile, greoi în stare de repaus, uluitor de rapid în atac. Gata, acum chiar că noapte bună! Pe mâine dimineață. Înapoi la Augustin: cum poate fi măsurat timpul?

Marti, 1 aprilie 1997, Paris. Început de zi standard: trezire la 9,30, toaletă, tândălire în pat, o oră cu ascultatul știrilor la radio, grevele aeroporturilor continuă, lua-i-ar dracul! Două iaurturi, micul dejun, începerea lucrului. Trebuie să pregătesc cursurile pentru mâine: prepoziția la gramatică și filozofia interbelică la literatură.

Am mai descoperit două posibile aniversări UNESCO: 350 de ani de la apariția *Noului Testament de la Bălgrad* (1648) și 325 de ani de la *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei (1673). Oricum, infinit mai importante decât dadaismul lui Tristan Tzara, sărbătorit cu pompă mare anul trecut!

La radio: greva personalului din aeroporturi afectează în special companiile străine, care nu dispun de personal propriu. Nu se știe ce va fi mâine. Poate încetează!

Vin din oraș, iată filmul (acum e ora 9 seara): mai întâi la bancă (Société Générale, sediul din Saint Michel), unde scot 1000 de franci, să am de rezervă pentru drum. Solicit cardul bleu, tot nu era gata. Scandal monstru, cer să vină șeful (incroyable, inacceptable etc.). Plin de revoltă, dar vorbind rar, le-am beștelit pe madame, inclusiv pe Madame Soulier, cu care, la început, am refuzat să vorbesc, declarând că nu mai am încredere în ea. Mi-au promis că vineri este gata. Apoi, întâlnire cu Felicia Niță, plimbare cu ea pe Saint-Germain, apoi vreo o oră de discuții într-un părculeț de lângă catedrala Saint-Germain de Près: sfaturi, dăscăleli etc. Mi-a dat să fac în locul ei un comision pentru Madame Agrigoroaie, 100 de franci pentru a-și plăti cotizația de membru la Société Internationale de Linguistique. Pun banii într-un plic și îi expediez la adresa indicată, prin poșta Universității. Vizitez apoi marea catedrală Saint Germain de Près, monumentală, una din inimile Franței. De la Clovis începând, secol după secol, istoria Franței pulsează și aici. Bastion al benedictinilor. Jean Mabillon și Bernard de Montfoucon împart cripta cu Descartes, care are următorul epitaf:

Memoriae Renati Descartes/ Reconditoris doctrinae laude/ et ingenii subtilitate praecellentissimi qui primus a renovatis in/ Europa bonarum litterarum studiis/ Rationis humanae iura salva fidei/ Christianae autoritate vindicavit et/ Asservit nunc veritatis quam/ Unice coluit conspectu fruitur.

Apoi, spre seară, pe la ora 7, mă duc la Eliza, acasă, să lămuresc problema datoriilor. Datele problemei s-au schimbat, și-au dat, în sfârșit, seama că au nevoie de mine, mai mult decât am eu nevoie de ei. I-am dus Elizei prezentarea lui Cantemir, care îi pică foarte bine, fiindcă, oricum, e treaba ei, ca să aibă activitate. Hăulică a fost de acord cu ideea, dar a pus-o să facă dosarul de prezentare pentru secretariatul general, ca să obțină banii necesari. În mod normal, ea ar fi trebuit să umble prin bibliotecă, să se documenteze etc. Dar așa, primește pagina redactată de mine, pe care nu are decât să o traducă în franțuzește. Mai mult, m-a rugat să fac același lucru pentru Honterus, Olahus, Ion Barbu, avuți și ei în vedere pentru calendarul UNESCO. De acord, o voi face. În sfârșit, și din țară vin semne de nepăsare totală. Secretar general al filialei române la UNESCO, abia venit în țară, cu rang de secretar de stat (!), a fost numit unul Victor Iancu, țărănist! Ar fi cică profesor la Universitatea din Baia Mare. Hăulică nici nu a vrut să-l întâlnească, ceea ce nu-i prea cușer... În sfârșit, a rămas moartă chestia cu benzina pe care ar trebui să le-o decontez. Nu mai spun de comisionul pe care trebuie să îl duc la București lui Ștefan (pentru părinți), o geantă întregă! În sfârșit, una peste alta, ne-am împăcat, deși Costi o ține întruna, în glumă, că s-au cam strâns 1000 de franci datorie - da de unde, că am vreo cinci-șase drumuri prin Paris, cel mult, la cererea mea. M-au dus până acasă cu mașina, venise să-i invite la restaurant tânăra basarabeancă Alla Rusu, pictorița. M-a invitat și pe mine, nu am acceptat, știu că e o amărâtă, vai de mama ei! Ei însă, nu! S-au dus cu toții! Alla, hop, să-i duc un plic și lui taică-su, cu ceva bani. Omul, arhitect de succes, acum la pensie, va veni la Iași anume pentru asta. Cam asta e pentru astăzi. Mâine voi duce, ca donație, Bibliotecii Universității Paris IV-Grand Palais, *Aeterna Latinitas și Studii de lexicologie biblică*.

Cât privește aeroportul, se pare că Taromul s-a aranjat! Adică funcționează! Oricum, Hăulică pleacă la București joi, cu o zi înaintea mea, și vom vedea atunci rezultatul.

Nicoleta MUNTEANU

Zidurile nu au regrete. Oamenii - doar uneori: „Hardughia”, de Mircea Radu Iacoban, în regia lui Ovidiu Iazăr, la teatrul Național Iași

Poate că unii au uitat. Poate că unii erau prea mici în 1981, când spectacolul după piesa semnată de Mircea Radu Iacoban era interzis pe scena Naționalului ieșean, neputând să înțeleagă șoaptele părinților seara, pe întuneric sau după Telejurnal, să vadă realitatea în care se trăia în Republica Socialistă România. Mulți chiar nu știu, născuți după 1989, ce însemna și cum se desfășura o sedință de partid. Pentru toți, punerea în scenă a *Hardughiei* are valoare documentară. Un act de dreptate care se face unui text și unui autor. Dar e mai mult decât atât. Am spus că spectacolul are valoare documentară. Totuși, să nu ne facem iluzii. Să înlocuim oamenii de atunci cu cei care se află astăzi în consiliul director al unei multinaționale. Sau cu cei care urmează să ia decizii într-o instituție de stat din România anului 2025. Aflați la conducerea unui partid. Într-un inspectorat, într-o cancelarie. Să-i înlocuim pe cei de atunci cu cei care iau astăzi hotărâri. Care sunt parte dintr-un sistem. Orice fel de sistem. Atunci existau Partidul, prim-secretari, alți tovarăși secretari și niște decizii ce trebuiau să pună în scenă, cât mai credibil, imensul spectacol al construirii socialismului și viitorului luminos al Republicii Populare și apoi Socialiste România. Astăzi ei sunt istorie, salopetele și costumele terne au fost înlocuite de haine de firmă, însă viitorul continuă să se împiedice de trecut. Nu ca o consecință a vreunei directive de partid, ci în numele a altceva: o afacere profitabilă, un proiect imobiliar, voința unui mogul. În acest context, vedem că *Hardughia* rămâne o piesă actuală. Că nu s-au schimbat atât de multe. Că în numele viitorului – sau al interesului de moment al unui „personaj” sau al unui grup influent – se sacrifică bucăți întregi de trecut. Și, nu în ultimul rând, principii. Că s-a schimbat doar forma, nu fondul. Revenind la spectacolul semnat de Ovidiu Iazăr, ceea ce reușește foarte bine este recuperarea atmosferei de un feroce realism a sedințelor de partid de atunci. Un realism foarte aproape de absurdul kafkian. Cu fața de masă roșie, festivismul de moment, stema partidului rapid agățată pe perete și ștersă de praf. Cu niște oameni prinși în uriașul mecanism în care trebuie să ia o decizie astfel încât totul să iasă bine. Urmând linia partidului. Marionete și prea puțin ființe vii. Cu conștiința scurt-circuitată din când în când, dar repede reintrând în rolurile și măștile care îi protejează. Care, în fapt, îi țin prizonieri. Cu fețe obosite, plictisite, ascunzându-și grijile personale sau plini de entuziasm, convinși de rolul lor, sperând să își apere poziția și să nu suferă pe nimeni, toți joacă o comedie pe care și-o doresc cât mai repede terminată. Ea, comedia e acolo. La fel și drama. Aici se joacă totul: în masca ce se fisurează pentru o clipă, în conștiința care se trezește pentru a fi rapid redusă la tăcere prin șantaj, manipulare, prin exercitarea unei puteri căreia nu i te poți sustrage, prin decizii abuzive.

Subiectul e sensibil și dureros, extrem de curajos pentru momentul în care e scris textul. Căci suntem într-o Românie în care s-a demolat sistematic, în care trecutul e ras de pe fața pământului, în care cartiere vechi dispar în sunetele sinistre ale buldozerelor și comunități întregi sunt relocate, în care prea puțini își amintesc (dacă au știut vreodată) altceva decât istoria recentă sau pe cea rescrisă de către Partid. În care responsabilul de la Cultură a terminat la seral și e reprezentantul clasei muncitoare, așa cum

are grijă să le reamintească celor care îi cer un punct de vedere. În care porumbul neștrâns de pe 14 hectare poate deveni un cap de acuzare și trebuie adunat în chiar prima zi a Noului An. În care prietenia nu exclude turnătoria și pentru orice gest se confecționează o justificare. În care nimeni nu spune ce gândește. Dacă gândește. În *târgul amărât* în care viitorul cu străzi largi, cu șase benzi de circulație, deși nu se știe dacă există șase mașini pentru ele, în *târgul amărât* ce urmează să fie transformat într-o *bijuterie*, avântul tânărului arhitect bucureștean care nu știe nimic despre istoria arhitecturală a urbei în care a fost trimis se lovește de o realitate. Derizorie la prima vedere: clădirea unei grădinițe, o *dărăpănătură*, un *hangar*, un fost depozit de sare. Dar care fusese cea mai veche bibliotecă din Moldova. Legată de Eminescu și Brătianu, de un trecut pe care nu-l atestă însă nici acte, nici cifre, nici date. Niciun document. Doar o memorie firavă. Care se activează pentru un timp în fața realității fantomatice a acestei clădiri de altădată cu cariatide, a cărămizilor ei respirând dintr-un alt timp, a celor trei straturi de pictură și a zidului de incintă. O memorie și niște conștiințe care se dovedesc neputincioase față de necesitatea îmbunătățirii pajiștilor, față de cele 14 hectare de porumb de la Belihercea, dar mai ales în fața partidei câștigate de echipa locală de fotbal pentru care se votează cu rapiditate un nou sediu și alte avantaje. În unanimitate, desigur. O clădire care îi face pe toți să se arate așa cum sunt pentru o clipă. O clădire care se va năruia chiar în timp ce ei se află în sala unde nu se poate lua o decizie și în care reprezentantul partidului tranșează totul. În care timpul nu doar că încernește și se mișcă în buclă, ci totul e supus unei voințe mai presus de cea a oamenilor prezenți. Inumană și impersonală. Dacă e nevoie, nu doar istoria se rescrie, ci timpul însuși e demolat, reinventat, un timp mort, care se mișcă înapoi pe ceasul ce nu mai măsoară nimic pentru niște oameni vii și morți în același timp. Pentru un viitor născut gata mort. Un avorton. Căci în acest viitor orice dovadă a ceva anterior trebuie rasă de pe fața pământului. Așa cum orice impuls de a se împo-

trivi al cuiva e supus eșecului. Nimic nu se întâmplă în piesa lui Mircea Radu Iacoban. Niște oameni vorbesc. O bucată de istorie dispăre. Un zid se năruiește. Și ceva din fiecare dintre ei. Deși ies „demni” din sala de sedințe. Au rezistat. Scaunul e încă al lor. Și funcția. Acum poate începe Noul An. Și fiecare își poate scoate pentru o clipă masca. Pentru ca mâine să o ia de la capăt. Uitând sunelele asurzitor al buldozerelor. Și vocea propriei conștiințe. La commedia non e finita! Apăsător, cu un foarte bun dozaj al registrelor, cu o tot mai vizibilă prezență a absurdului și cu o undă de tristețe amară ce zguduie întregul

eșafodaj de butaforie, spectacolul regizat de Ovidiu Iazăr, cu scenografia semnată de Andrada Chiriac se bucură de un joc foarte bun al actorilor Naționalului ieșean.

Hardughia: un spectacol care e și o pagină de istorie și o oglindă a ceea ce încă suntem, a utopiilor și a lașităților noastre. Și, nu în ultimul rând, o necesară încercare de a păstra amintirea tuturor locurilor și a clădirilor pe care fantasma omului nou le-a depozitat de dreptul de a fi. Inclusiv Academia Mihăileană a cărei demolare a constituit pretextul acestei piese.

(din revista „Alecart”)

Mircea Radu IACOBAN

„Gingașa și tandra lui fiară”

De-aș spune că ascultam „Valsurile simfonice” ale lui Eugen Doga taman când am primit trista veste a decedului compozitorului s-ar putea crede că-i ușurică floricea gazetărească – „ei, chiar așa?” Dar așa a și fost, fiindcă foarte adesea, când lucrez, așez în surdină acest atât de liniștitorul buchet de piese ce înmănunchiază și lucrarea pe care Ronald Reagan a considerat-o „cel mai bun vals al secolului XX” (alții vorbesc despre cel mai frumos vals din lume – eu aș adăuga și „Al doilea vals” al lui Sostacovici). Lui Doga am fost prezentat de către Grigore Vieru, pe vremea în care Basarabia încă era republică unională, la „Teatrul verde”, generoasa incintă în care combăteau unioniștii de la Chișinău. Pe atunci, Unirea (Grigore o ortografia totdeauna cu literă mare!) părea atât de aproape încât se prognoza și

data la care vor răsună clopotele biruinței. „Da, joia viitoare pe la chindie” – ricana Serafim Saka, realistul de serviciu (și câtă dreptate a avut!). Mi s-a încredințat oarecum misia de a-i mai îndrepta lui Doga limba română – ceea ce, de altfel, făceau discret, fără ostentație, mai toți cei din preajmă-i. La Ocra, școlița din regiunea transnistreană în care i se schimbaseră numele tatălui (Doaga devenise Doga) primele cinci clase le-a învățat în ucraineană, iar limba de stat era acolo, desigur, rusa. Doga suferea din pricină că-i nevoit să se exprime în „santista” coruptă transnistreană, și s-a străduit tenace să afle întreagă și până la capăt limba literară a românilor, din nația căreia s-a considerat totdeauna că face parte. I-a reușit cu grăbire – doar e știut deosebitul simț al nuanțelor (că de fonologie era vorba) propriu muzicienilor! Mi s-a părut mereu că Doga nu-și dădea seama până la capăt ce valoare reprezintă în muzica lumii, purtându-se până la cu o modestie de-a dreptul copilărească: la un târziu concert scortos de la Iași, marele Doga a cântat la... muzicuță, după cum prietenul lui Vieru, tot la Iași, pe scena fostului Teatru de vară, n-a evitat să se includă cu foc într-o formație de dansatori populari basarabeni – de fiecare dată bucuria muzicii împletindu-se și cu sunurile unirii. Am scris prin gazete despre faimosul Palmier ce l-am văzut în frumoasa lui casă de la Chișinău: copacul tot creștea, și proprietarul n-a aflat altă soluție să-l păstreze decât tot ridicând acoperișul de sticlă! Dacă arborele nu s-ar fi uscat până la urmă, cine știe până unde ajungea cu acoperiș cu tot! Ultima dată când ne-am întâlnit m-a anunțat că, în loc, a instalat un portocal și, la toamnă, va avea primele roade. N-a fost să fie... Cât despre onoruri, să te ții! Probabil s-a bucurat când i s-a conferit Premiul Boris Dolgan (fost partizan sovietic), numai că, de-ar fi vorba despre merite reale în sine, și de aportul dăruit umanității, mai degrabă Doga ar fi îndreptățit să-l premieze pe Dolgan, nu invers! Până la capătul vieții a scris muzica la 21 de filme de ficțiune (între care „Lăutarii”, „Șatra”, „Patul lui Procust”), 11 filme de animație (printre ele, îndrăgitul „Maria Mirabela”), muzicalul „Eminescu” (regia, Emil Loteanu), muzică de cameră (întrutotul memorabilul ciclul pe versuri de Eminescu). A fost răs-decorat cu distincții de stat ale Republicii Moldova, ale URSS, inclusiv (ori mai ales) ale României, cu titlurile de Maestru Emerit al Artei din Moldova, Artist al Poporului din R.S.S.M. (1967), Artist al Poporului din URSS (1987), laureat al Premiului de Stat al R.S.S.M. (1980) și al Premiului de Stat al URSS (1986). În 1972 a primit „Scoica de Argint” la Festivalul Internațional de Film de la San Sebastian pentru muzica din filmul „Lăutarii”, iar în 1976 tot „Scoica de Aur” pentru coloana sonoră a filmului „Șatra”. În 1997 a fost decorat cu „Ordinul Republicii”, iar în 2004, a primit cea mai mare decorație românească, Ordinul „Steaua României” în grad de ofițer. În 2008 i s-a decernat Ordinul „Pentru merite în fața Patriei” acordat de Rusia: ciudat, aceeași Rusie care azi distruge Ucraina, și a fost prima cetățenie a tânărului Doga!), apoi Medalia „Mihai Eminescu” și multe altele. Coriolar: Medalia de Aur „Omul secolului XX” (SUA, 1998) – dar n-au cum încapă în totalitate pentru a încăpea într-o filă de gazetă. De menționat și că Olimpiada de la Soci a fost deschisă cu piesa lui Doga „Gingașa și tandra lui fiară”. Pur și simplu, Putina a furat-o! (De altfel, sunt sigur, Putin habar n-avea că era piesa preferată a unui fost președinte american!) Doga a protestat. Degeaba!

Flavius PARASCHIV

carte străină

Febra

Serge Brussolo (n. 1951) nu a avut un început profesional facil. După numeroase tentative eșuate de a pătrunde în lumea editorială, momentul de cotitură a venit odată cu acceptarea sa de către binecunoscuta editură Denoël, care i-a oferit, în cele din urmă, șansa de a fi publicat. De la acel prim succes, cariera sa a cunoscut o dezvoltare aparte: autorul francez a continuat să scrie neîntrerupt, ajungând să semneze, până în prezent, peste 200 de volume. Avem, așadar, de-a face cu un scriitor prolific, a cărui operă vastă reprezintă o adevărată moștenire literară. În spațiul românesc, Brussolo a cunoscut o receptare semnificativă, printr-o serie de traduceri care i-au asigurat vizibilitatea în rândul cititorilor de literatură science-fiction și thriller. Printre cele mai cunoscute volume publicate de prozatorul din Franța se remarcă volumele *Carnavalul de fier*, *Coșmar de închiriat* și – desigur – *Febra*, romanul care va fi discutat în cele ce urmează.

Romanul *Febra* (*Territoire de fièvre*, în original) a fost publicat în țara lui natală în anul 1983. Publicul românesc a avut acces la acest text începând cu anul 1990, datorită unei traduceri apărute într-un context editorial efervescent și productiv. Ulterior, romanul a cunoscut mai multe reeditări, în general la edituri mici, mai puțin vizibile în peisajul literar autohton. La baza construcției narative se află două teme fundamentale ale science-fiction-ului tradițional: explorarea spațială și întâlnirea cu forme de viață extraterestră. Dacă prima temă este tratată într-o manieră convențională, fără surprize, cea de-a doua capătă valențe surprinzătoare. Modul în care umanitatea ar putea interacționa cu ființele non-umane este articulat într-un mod original, autorul reușind să îmbine visceralul, grotescul cu metafizicul. Mai precis, Serge Brussolo evită clișeele întâlnite frecvent în literatura SF și propune o viziune stranie, tulburătoare, în care contactul cu extraterestrii nu este prilej de cunoaștere reciprocă sau progres tehnologic, ci un proces profund destabilizator și degradant pentru ființele de pe Pământ.

Intriga romanului se construiește în jurul Lizei, protagonistă narațiunii, o zoologă trimisă să evalueze stadiul unei expediții științifice desfășurate la ani lumină de Terra. Misiunea o conduce pe o planetă care se dovedește a nu fi un corp ceresc inert, ci o ființă vie de proporții uriașe, aflată într-o stare de hibernare. Când pășește pe suprafața imensului organism extraterestru, Liza își imaginează că va fi întâmpinată de un membru al echipei de expediție. Dar ceea ce descoperă e departe de a fi ceea ce aștepta. Proviiziile aduse de oamenii de știință în lunga lor călătorie fuseseră deja... digerate de trupul creaturii, care secretă, se pare, un lichid cu proprietăți asemănătoare unui suc digestiv. Rămăși fără hrană, pământeni au fost nevoiți să consume din epiderma planetei vii. Mai mult, hainele din materiale textile deveniseră inutilizabile, din moment ce substanțele emane de pielea acestei lumi devorau tot ce era anorganic. Dar mai important însă este faptul că cei 300 de oameni de știință și-au pierdut complet rațiunea, alunecând în canibalism și renunțând la orice urmă de umanitate sau civilizație. Din acest punct, narațiunea urmărește procesul de adaptare al supraviețuitorilor la noile condiții de pe suprafața creaturii spațiale.

Așa cum se întâmplă în orice science-fiction de prim raft, elementele tehnologice nu asigură decât decorul. În substrat, textul vorbește despre oameni, despre felul în care reacționează în fața necunoscutului și despre limitele pe care sunt dispuși să le depășească pentru a supraviețui. În *Febra*, nu știința sau gadgeturile oferă soluții, ci instinctele primare ale omului de a supraviețui, instinctele, deciziile și – nu în ultimul rând – frica de moarte. Astfel, pe măsură ce realitatea exterioară devine tot mai stranie și mai ostilă, granițele moralității se estompează, iar indivizii, confrunțați cu foametea, izolarea și disperarea, regresează, devenind niște spectre ale umanității pe care o reprezentau odinioară...

Brussolo este unul din acei autori care merită oricând o reevaluare. Pentru amatorii de SF, romanul *Febra* este, fără doar și poate un volum care merită atenție, nu doar pentru originalitatea universului pe care îl propune, ci mai ales pentru modul în care sondează abisurile psihologice ale umanului.

Emanuel VASILIU

film

Ioan, câte dimineți
în numele tău

Titlul poetic al documentarului realizat de jurnalista Irina Szász, difuzat de TVR1 la 21 mai, când s-au împlinit 34 de ani de la asasinarea la Chicago a profesorului Ioan Petru Culianu, prevestește cercetarea unei figuri de marcă a lumii universitare, continuatorul lui Mircea Eliade – subiect de imensă importanță pentru cultura română. În același timp, titlul anunță că realizarea definitorie a documentarului nu este elucidarea morții istoricului român al religiilor, ci urmărirea modalităților prin care supraviețuiește în memoria celor apropiați și interesați de viața sa.

Există opinia încetățenită că tema unei producții cinematografice, fie ea de ficțiune sau documentară, îi poate domina forma prin impactul la public, prin importanța și forța de atracție. În opinia mea, „Ioan, câte dimineți în numele tău” este un caz clasic de supralicitare a subiectului în dauna formei, chiar dacă aceasta poate părea o critică meschină în contextul operei fabuloase a autorului român. Eu însumi lector precoce al volumului său, „Eros și magie în Renaștere. 1484”, am fost uimit să fiu din nou instruit asupra dimensiunilor operei sale compuse până la vârsta de numai 41 de ani. Sunt sigur, de altfel, că este și unul dintre scopurile producției video: prezentarea dimensiunilor personalității sale creatoare noii generații, poate mai îndepărtate de cultura scrisă, pentru care două ore de producție documentară pot suplini, măcar ca introducere, săptămâni și luni dedicate descoperirii unui autor de talia lui.

Pentru cei interesați de forma documentarului, acesta împrumută din tratarea oarecum senzationalistă a producțiilor marca *History Channel*, în care ilustrația muzicală amenințătoare cvasi-ubicuă însoțește promisiuni de dezvăluire din nefericire neonorate. Prin structura de sondare a pistelor explicative principale, „Câte dimineți în numele tău” vinde un răspuns, vinde explicarea crimei și identificarea făptașului, care, însă, nu au loc pentru că asasinarea nu a fost nicidecum elucidată. Ceea ce realizatoarea reușește pe parcurs este să ne prezinte și să ne facă să apreciem o serie de persoane apropiate sau interesate de Ioan Petru Culianu, care prin abnegația lor, prin discursul afectiv (în cazul surorii sale, Tereza Culianu-Petrescu) sau serios, obiectiv și pătrunzător (istoricul Marius Oprea) se transformă, poate părea paradoxal sau chiar contra-productiv, în adevărații protagoniști ai documentarului. Bineînțeles că această mutație are loc într-o producție în care lipsesc cu desăvârșire secvențe video înfățișându-l pe Ioan Petru Culianu. Personalitatea și evoluția lui fiind reconstituite prin intermediul unor evocări, mărturisitorii ajung, în timpul generoasei durate de două ore, să devină, într-un efect cu siguranță neintenționat de realizatoare, protagoniști.

Chiar dacă, în esență, filmul este bazat pe interviuri, există un arc dramatic reușit ce privește atașamentul lui Ioan Petru Culianu față de logodnica sa Hillary Wiesner. Producția începe cu o secvență de reconstituire, în care tânărul Ioan Petru Culianu admiră pictura „Primăvara” de Botticelli. Către mijlocul documentarului, sora sa, Tereza Culianu-Petrescu, povestește că după o tentativă de suicid din august 1973, tânărului Culianu „i-a apărut o imagine din „Primăvara” lui Botticelli, pe care ulterior, când a cunoscut-o pe Hillary Wiesner, a asemănat-o cu ea.” Corespondența vizuală dintre începutul și mijlocul producției video, timp în care am făcut cunoștință cu destinul profesorului și cu persoanele alese să vorbească despre el, este cel mai luminos moment creat de jurnalista Irina Szász: piste explorate se dovedesc, în final, din nefericire, doar simple supoziții.

Celălalt „protagonist” al documentarului, Marius Oprea, specialist în istoria Securității, susține una dintre cele mai plauzibile, deși nedemonstrate, explicații ale asasinării: un ordin dat înainte de 1989, dus la îndeplinire pe 21 mai 1991. Acesta afirmă că „în România comunismul n-a dispărut, doar s-a privatizat” și că în cazul Culianu „avem de-a face cu un asasinat politic”.

Chiar dacă „Ioan, câte dimineți în numele tău” nu își atinge scopul de a elucidă ceea ce nici FBI-ul, nici structurile polițienești ale statului român nu au reușit, demersul de a asambla un discurs rațional, obiectiv, cercetare de un anumit nivel, este totuși un câștig pentru producția românească de documentar, dominată de subiecte sociale; sunt teme cu grad mai ridicat de complexitate, o sperietoare pe care scrie cu litere de tipar „încasări reduse”. Într-o cultură dominată de spiritul reprezentativității, în care utilitatea socială a unui film documentar trebuie probată înaintea finanțării, „Ioan, câte dimineți în numele tău” demonstrează că există încă interes pentru marile valori culturale.

Ioan RĂDUCEA

Metafizica
turcoaz

distanța focală

În cele două săli (una mai mare, alta mai mică) ale recent înființatei Galeriei „Octav Băncilă” a UAPR Iași, în perioada 1-10 mai 2025 a fost organizată expoziția retrospectivă *Jenő Bartos 80*. Vernisată de către Maria Bilașevschi și Petru Bejan, care au contribuit și la apariția albumului *Jenő Bartos*, cu cinci ani în urmă, expoziția a avut ca pandant, către sfârșitul lunii (25-31 mai), la Galeria Aparte a Universității Naționale de Arte „George Enescu” (UNAGE), o alta, *In honorem Jenő Bartos* (ș în loc de s – grafie românilizată), a unor foști colaboratori, colegi ori studenți. Într-adevăr, maestrul (n. 1 mai 1945, Zăbala, jud. Covasna, absolvent al unui liceu de artă, la Tîrgu Mureș, apoi a două institute de artă, cele din Cluj și București, devenit ieșean în 1973) a fost toată viața profesor, până în 1990 la Liceul de Artă, actualul Colegiu Național „Octav Băncilă”, apoi la Universitatea de Arte ieșeană, în domeniile artă murală și restaurare, cu volume de specialitate – mai ales despre compoziție – și funcții precum cea de conducător de școală doctorală ori vicepreședinte al Filialei Iași a UAPR (membru încă din 1975).

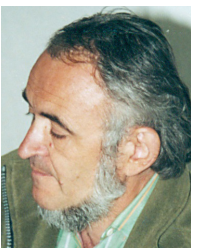
Cu toate acestea, nu multe sînt aparițiile sale publice, iar în ceea ce privește expozițiile, pe lângă participările la manifestări colective, mai mult sau mai puțin de circumstanță (expoziție a Filialei Iași în Polonia, alta la Chișinău, imediat după Revoluție, alta în orașul înfrățit Poitiers, din Franța etc.), nu se poate vorbi de mai mult de 15 personale, așadar, în medie, una la trei-patru ani. Dacă la aniversarea a trei sferturi de veac, în 2020, pe vremea celebrei pandemii Covid 19, se organiza o retrospectivă pe casetele galeriei „La gard”, cu imagini ale operelor, la noul jubileu retrospectiva cuprinde piese în general reprezentative, din diverse perioade – uleiuri, acuarele, nu foarte numeroase, și o singură grafică, un *Centaur* din 1970. De la începutul carierei, așa cum se mărturisește în album, artistul a căutat să își ia în ajutor o teoretizare coerentă a creației (proprii), ținînd drept cuvînt de ordine cunoscuta formulare a lui Paul Klee „arta nu reproduce vizibilul, ci face vizibilul” (apare și în deschiderea cărții amintite) și promovînd formula „figurativ-simbolică”. Acceptă „sugestivitatea”, „codurile universale”, o factură „decorativă”, înțelege legătura artă-sacralitate (inspirația, harul: „energii necreate”) și observă, intrigat, că două sînt domeniile artistice gata constituite: arta rupestră și arta „infantilă” – varianta sa „adultă” fiind tocmai figurativ-simbolicul.

Teoretizări salutare, care pot fi considerate (ca și în cazul lui Paul Klee) ca parte a înseși creației artistului, urmărind, în mod excepțional (mai ales în vremea ateismului comunist!), experiența sacralului ca „exigență de căpătii”. Ceea ce nu înseamnă că expresia artistică nu i-a fost marcată de oscilații și înfrîuriri, tatonîndu-se și deseori asociindu-se gramatici vizuale diverse, de la, să zicem, artă informală la abstractionism, de la suprarealism la pictura metafizică. Cîte un chip este rezolvat în simultaneitatea față-profil a lui Picasso, frumoasa din *Vraja clipei* este etalată la Chagall, însă ceea ce impune încă mai mult este faptul că un expresionism funciar pare ghidat, intrînd în hieratismul artei bizantine, către înalta estetică a icoanei. Chemarea acestei ordini vizuale legate de cele de sus se simte și la nivel formal – auriul unor fonduri, aura mai multor personaje, ignorarea perspectivei albertiene – și la cel tematic – *Buna Vestire*, *Izgonirea din rai*, îngeri, numiți la un moment dat și mesageri etc.

În fiorul regăsirii de sine pe acest drum, se confirmă ținta unei întregi vieți de creație: aceea de a reprezenta vizual, cel puțin pentru uz propriu, repere esențiale ale statutului nostru ontologic (de unde și frecvența și importanța acordate celor legate de transmندان). O asemenea țintă va asigura totdeauna o generală portanță estetică – diversitatea mijloacelor amintite mai sus se poate explica și pe această cale, ca și titlurile, deseori angajante în sens teologic ori filozofic: *Îngerul păzitor*, *Cavalerii Apocalipsei*, *Visul lui Platon*, *Petele timpului*, *Teoria Big-bang...*

La acest din urmă titlu, atribuit pînzei cu cea mai mare dimensiune și așezate izolat, în capul galeriei, de subliniat că se propune reprezentarea nu a presupusei mari explozii inițiale (big-bang-ul astrofizicienilor), ci a *teoriei* despre aceasta. Detaliu care confirmă faptul că, în estetica lui Jenő Bartos, tema (reprezentării) metafenomenalului, a raportării la fapte (cu cele artistice începînd), însoțește în mod inerent faptele înseși.

Compoziție expertă, cromatică aleasă (uneori act de purificare prin frumos, viață în propria-i sărbătoare!), deseori un hieratism într-adevăr de mesager al altor lumi – retrospectiva maestrului ieșean intrat în al nouălea deceniu conține multe secrete de lucru. Între ele, ca marcă a fabricii, ubicuitatea unei nuanțe de albastru turcoaz (cf. noul realism al lui Yves Klein, cu albastrul său patentat internațional IKB), prezent în seceri de lună, în ochi de cavaler al Apocalipsei, în aripi și aură, la Sfînta Fecioară, la înger – și inundînd pe trei sferturi afîșul, ca și orbita *Mesagerului* privind din geamul expoziției.

„Cazul” Vieru (II)

O simplitate rafinată, captând vocea colectivității răzbate din opera „omului de lacrimi”, cel care, împletind orfic toate vârstele, rămâne un exponent al întregului românesc. Ca *poet existențial*, Grigore Vieru a scris, de fapt, doar o *Carte*; „copilul cel mare al Neamului” (cf. Vlad Ciubuciu), lampadofor al ideii naționale, „stropit de slavă / ca de sânge” (v. *Poetul*), aflând în ochii mamei „primul cer”, cu figura sa de ascet, ros de suferință a apărât „focul sacru” al limbii. O sensibilitatea dureroasă, scuturându-se de frigul înstrăinării, traversând „timpuri satanice”, reactivând legăturile cu o tradiție boicotată străjuiește drumul de la copilăria pruteană la „versurile creștinești” (cum le considera chiar Poetul)

din antologia *Taina care mă apără* (Princeps Edit, 2008), așezându-l, îndreptățit, în galeria poezilor metafizici. Dincolo de „capcana” simplității și a capitalului sentimental, poezia sa („dulceagă”, aparținând unui elegiac minor, zic cărcotașii) exprimă, cu blajinătate și delicatețe sau, dimpotrivă, vehement, strigătul sângelui, „matria” și patria, gama omenescului. Fiindcă doar marile spirite, palpând esențele, ajung la această simplitate cutremurătoare a spunerii: „Respectăm moartea, / pentru că nu este / Mincinoasă ca viața” (v. *Cum să-ți spun*). Dar moartea, ne prevenea poetul, „cântă-adânc în mine”. Moartea – spunea tot el într-un splendid dialog cu Al. Bantoș (v. *Limba română*, nr. 1/1995, p. 7-21) – „ne privește din fiecare floare de la începutul vieții; de ce ne-am teme de ea?” Concluzia se desprinde limpede: «Nu mi-e frică de moarte, „mi-i somn” de ea». Înfrângând vicleniile morții, poetul își savura revanșa: „Dar ai să-ți iei din mine ce e lut / Iar ce e foc, îți va scăpa din mână”. Opera durată și durată, sfidând „păienjeniișul sârmii ghimpate”, citind lumea prin prisma suferinței basarabene, într-un limbaj simplu, domestic, cantabil, bolnav de candoare, respirând un „trăirism organic” (M. Cimpoi) este ceea ce ne rămâne. Un univers poetic care sărbătorește treimea neamului, cele trei *divine teme* (*Mama*, *limba română* și *Iubirea*). Cine a răsfoit antologia de poezie românească *Cât de frumoasă ești*, o idee veche care, în 2004, a prins chip editorial devenind un vis împlinit știe prea bine că volumul, dedicat mamei Eudochia, se oprea doar asupra creației celor „plecați la strămoși”. Astfel, Grigore Vieru, cercetând răbduri zestrea noastră lirică, se căuta pe sine, „divinele teme” irigând lirica sa.

De la *Steaua de vineri* (*Junimea*, 1978), manuscris strecurat de M. R. Iacoban la „alte lucrări” în portofoliul editurii și până la *Taina care mă apără* (Princeps Edit, 2008), un „volum-lespede” (scria același M. R. Iacoban), ivit prin osârdia lui Daniel Corbu tot în „dulcele târg”, traiectoria lirică a lui Grigore Vieru, adus astfel *acasă*, nu suportă prefaceri spectaculoase. Poetul se întorcea la izvoare, redescoperindu-și rădăcinile; crescut în „înstrăinare”, el absolutea școală din Lipcani fără a fi auzit de Eminescu. Încât revelația din 1957 și, mai apoi, în 1988, vizita la „baștina Măriei-Sale” a cetățeanului sovietic Grigore Vieru i-au îngăduit să se considere „o lacrimă de-a lui Eminescu”, încercând a dezlega taina limbii din

care a răsărit. Cel alcătuit „din mai mulți oameni” a slujit cu har templul Limbii Române și a pătruns, merituos, prin verbul agitatoric și dragostea pentru Țară, fortificându-i curajul de a rezista, în galeria marilor poeți naționaliști. Devenit o legendă vie, Vieru a îmbrățișat o carieră misionară, fiind – observa M. Ungheanu – „purtător de lacrimă colectivă”. A suportat, așadar, blamul, arbitrajul postmoderniștilor și insolența junilor, inclusiv reproșul că a rămas „tot la Eminescu”, inclus, așadar, pe lista basarabenilor „defazați”. Venind dintr-o „copilărie descultă”, purtând amintirea grea a „anilor chirilici” (asuprind limba strămoșească), poetul – un suflet vulnerabil – s-a încapățânat să rămână *un slujitor cinstit* al poeziei românești.

*

Fixat, așadar, în matca marilor teme, trecând cuvintele prin „roua suferinței” și trecând el însuși, repetat, Prutul – „apa cu lacăt” pentru a mai lua „o gură de aer” (cum mărturisea într-un interviu), Grigore Vieru și-a încheiat zbuciumul terestru. A început posteritatea celui care a fost „respirația Basarabiei” (cf. Eugen Simion) și care nu a ostenit să cânte, în seducătoare propuneri sinonimice, trăite la temperatura bucuriilor simple, cheltuite fără rest, PATRIA și MATRIA.

Într-un portret „în sepia”, încredințat revistei *Septentrion literar* (nr. 1/2013), Arcadie Suceveanu ne reamintează că Grigore Vieru „se bucură de o posteritate vie, spectaculoasă”. Categorie, așa e. Mai mult, *legenda Vieru* se înfiripase în timpul vieții, oferindu-i, pe merit, o aură poetică și mesianică, innobilată de „caratele suferinței”.

Ocolind „vorbele fără rod”, Grigore Vieru ne explica „secretul” poeziilor sale: esențial ar fi, asigurând reușita, „să privești în ochii cuvintelor”. Sunt versuri cantabile, ușor de memorat, retrăind bucuriile simple. Imaginarul vierean, ascultând „plânsetul humei”, redescoperă, împlântat în folclor, actul primordial, „cuvântul dintâi” (mamă, izvor, lumină, vatră), tainele și vulnerabilitatea ființei, împăcând arhetipalitatea cu clasicitatea (gnomică) și religiozitatea. E, în fond, o sărbătorire a trăitului, venind dintr-o „copilărie descultă”, dialogând și înfruntând Moartea, *omul adamit* devenind prin resacralizare, *omul christic*.

Crescut în „înstrăinare”, în acei grei „ani chirilici”, Vieru s-a bătut în primul rând pentru limbă, pentru „reîmplinirea” limbii române (cum spunea), asuprită prin constrângeri de tot felul. Mănat de „dragoste și sfințenie” pentru pământul natal (recunoștea I. Druță), nu e de mirare că a trudit, alături de pictorul Lică Sainciuc, izvodind *Albinuța*, ajunsă, iată, la a douăzecea ediție! Carte de căpătâi pentru atâtea generații de școlari, *Albinuța* era – în acei ani vitregi – „o lacrimă curată”. Când debuta, în 1957, cu *Alarma*, colegii de breaslă l-au întâmpinat elogios, cinstind „cuvântul frumos” (zicea Arhip Ciubotaru) și văzând în Vieru, cum memorabil l-a definit V. Vasilache (în 1958!), un „nerv dezgolit”. Iar prima monografie n-a întârziat. În 1968, Mihai Cimpoi, un exeget de cursă lungă, tipărea *Mirajul copilăriei*, revenind, cu noi sonde hermeneutice, asupra universului vierean.

Dacă, la noi, receptarea liricii sale a fost duală, însuși Vieru s-a exprimat dual: lângă o poezie cantabilă, duioasă, de o simplitate rafinată, coborând într-o moralitate arhaică, vom descoperi o lirică luptătoare, apărând „focul sacru” al limbii (o „candelă plâpândă”). Regăsind rădăcinile, cu priză la valorile matriciale, Vieru s-a vrut un apărător al însemnelor identitare, combinând tentația orfică cu cea mesianică, dovedind chiar, cercetând „oglinza lumii”, erupții pamfletare (v. *Pictează-mi o miriște*). Invocând „estetica reazemului moral”, poetul-pele- rin se mișcă în „matca marilor teme”, observa Marin Sorescu și, sub o derutantă simplitate, ne dezvăluie sensuri grave, fiind „un contemporan plenitudinar” (cf. Pompiliu Crăciunescu).

Firește, n-au lipsit detractorii. Suspectat de a fi fost „scos în afara criticii”, Vieru a avut șansa de a fi contestat. Poet minor, tratat de sus, defazat, prigonit, producând „versuri sătești”, în ramă sămănătoristă, exprimând o estetică revolută, de un patriotism lucrativ, a fost taxat drept un „artist politic”. Mai mult, fiindcă nu s-a despărțit de cei care, într-o primă etapă, i-au întins o mână (cazul Adrian Păunescu), „s-a bucurat” de o *recepție politizată*, preluând ereditatea adversităților. Despre această „lentă asasinare”, cum se rostise Păunescu, despre oamenii care l-au chinuit „câlcându-i liniștea

în picioare”, despre procesomanul Mihai Conțiu care, în *Moldova Suverană*, îl acuza, printre altele, de „îndobitocirea” poporului s-a scris mâniaș, de la Mihai Sultana Vicol la Daniel Corbu. Ultimul, într-un recent volum, reconstituie hărțuiala la care a fost supus Vieru, un poet al suferinței, cu vocație sacrificială, împlinind „o misiune christică” (v. *Grigore Vieru. Poezia ca strigăt existențial*, Editura Princeps Multimedia, 2024). Fiind, deopotrivă, poet, învățător și tribun. O voce publică, înrolată cauzei unionismului (acum, în reful), „purtător de lacrimă colectivă” cum, cu îndreptățire, s-a tot repetat. Colocvial, plătând, arțăgos, cu sufletul vulnerabil, „jilăvit”, contestat și deziluzionat, Vieru a pendulat între rugă și imprecăție / blestem. A proslăvit mama (un „nume zuruit”), a cântat graiul, plaiul, izvorul (fiind un „izvorist”), a căutat, risipind diminutive, „umbra copilăriei”, a iubit țara și neamul, cinstind *Patria* și *Matria*. A fost „ecoul tuturor”, constata Zoe Dumitrescu-Bușulenga.

Cel ce pusese piciorul, în 1973, pe pământ românesc (într-o delegație sovietică oficială), repetând vizita un an mai târziu, invitat de Zaharia Stancu, a fost întâmpinat cu entuziasm de poeți; și reticent de către unii critici, fiind – pentru N. Manolescu – „autor de dicționar”. Diana Vrabie a încercat, în *Odiseea receptării* (Editura Princeps Multimedia, 2025), să urmărească cu acribie, contextualizând, acest traseu al receptării, trecând în revistă toate opiniile: de la adulație la contestație, devalorizare, trecând prin revizuirii (cum a făcut, spectaculos, Gh. Grigurcu), laudând nu doar „un poet cu cititori”, ci și „funcția Vieru” (cf. Daniel Cristea-Enache). Evaluând pătrunzător „pățimirea basarabească” (Tudor Nedelcea), „frumusețea tainică și liniștită a poeziei”, cu interesante și convingătoare racorduri filosofice (Paul Gorban), „cultura sentimentului” (Stanislav Rassalin) până la condiția de „mit plutitor” (Daniel Corbu), reprezentând, ca lider, generația resurecției. O generație orfelină, recuperând – cu „patimă de ibovnic” (zice tot D. Corbu) – rădăcinile, Vieru fiind un educator al nației înstrăinate.

Admirând *rolul* pe care, exponențial, și l-a asumat într-o epocă vitregă, rămâne întrebarea dacă, azi, el poate fi un *model*. Cei care l-au cunoscut poartă, citindu-l, povara impactului emoțional. Rămâne de văzut cum acest poet-profet, plin de cumsecădenie, om al dialogului (simplu, direct, fierbinte), trudind – ca bard îndurerat – în „ocna cuvintelor” va trece proba timpului, slujind poezia („revelator al Ființei”). Deocamdată, prognozele sunt optimiste. Recentul Festival „Grigore Vieru”, ajuns pe axa Iași-Chișinău-Ialoveni la a XVII-a ediție, ar fi un trainic argument. Cărțile izvodite de Vasile Fluturel, plus cea la care a trudit împreună cu soția, Elena Fluturel, consemnând întâmplările precedentelor ediții, ar proba că Grigore Vieru (1935-2009) se bucură de o posteritate fastă. Trecut în legendă, acel „fircel de om” (cf. Mircea Radu Iacoban), un „apologet al vieții”, încercând să fie „frumos și simplu”, oferind creației o temelie sapiențială (aforistica, îndeosebi), chinuit de unii contemporani ignari, se cuvine pretuit „în timpul morții”. Este, negreșit, un scriitor cu destin...

Fundoianu (VI)

Reproșurile adresate întemeietorului suprarealismului vizează tocmai explorarea subconștientului în artă, propusă ca sursă de explorare a poeticului. „N-avem decât să citim *Vasele comunicante* ale d-lui André Breton ca să observăm că nu s-a aventurat în vis decât cu baedeker-ul lui Freud în mină.” (656) Fondane consideră că poezia și spiritul științific nu pot avea nimic în comun, că rațiunea, în orice ipostază a ei nu poate determina poezia. În ultimele decenii însă, cum bine se știe, beletristica s-a apropiat categoric de manifestări ale rațiunii ca procedee artistice. Iar cercetarea literară, s-a spus categoric, trebuie să devină o știință. Este adevărat, Fundoianu vorbea despre poezie vs. rațiune, nu despre comentarea fenomenului literar; dar și în critică, așa cum am văzut, pledează pentru transformarea subiectivității în criteriu determinant. În demersul său din *Fals tratat de estetică* (*Faux Traité d'Esthétique*, Éditions Denoel et Steele, 1938 – aici trimiterele sînt la versiunea românească din Imagini și cărți, ed. Minerva 1980, traducerea lui Sorin Mărculescu) continuă sublinierea ideii la care ține mai mult decât orice - a incompatibilității dintre rațiune și artă. Starea poeziei nu poate fi echivalată cu obiectul de cercetare al științelor, poezia nu poate fi supusă examinării la fel ca fenomenele pretabile analizelor științifice. Iar efectele poeziei nu pot fi încadrate niciunde, nu pot fi măsurate, nu pot fi catalogate. Este o „gratuitate” care pune la îndoială ecuațiile utilității. Necesitatea obiectului artistic e pusă sub semnul întrebării atîta timp cît nu i se poate găsi un rost descris... rațional. „A accepta ‘farmecul’ înseamnă a acceptat miracolul, absurditatea; înseamnă a trăda ‘adevărul așa cum ne apare el nouă’”. Iar farmecul, continuă autorul, e cu atît mai puternic cu cît se refuză oricărei determinări, oricărei explicații. Încă o precizare a poziției lui Fondane în opoziția poezie/raționalism: „De notat că acest farmec e cu atît mai mare, cu atît mai pătrunzător, cu cît ne respinge mai violent criteriile, își bate joc de evidențele noastre și-și consideră ignoranța drept un privilegiu al zeilor. Cu cît e mai mare farmecul, mai virtuos se întemeiază pe descoperirea sau exprimarea vreunei absurdități primitive.” Ceea ce este și ce poate transmite poezia, în perspectiva autorului ‘Tratatului...’, poate fi, din punctul de vedere al evaluării raționale, o „absurditate primitivă”. O absurditate primitivă înzestrată cu... farmec.

Poziția lui Platon față de poet și poezie este, spune Fondane, reluată și amplificată de Hegel. Iar ispititi întru Hegel ar fi poeți ca Novalis, Mallarmé, Paul Valéry - care resping subiectivitatea, materialitatea, accidentalul... Aceștia și alții se înscriu într-un „registru deschis al pierderilor esențialului poetic, al retragerilor și regreselor poeziei originare, magice”. Adevărata poezie, așadar, esențialul poetic, nu poate fi, în viziunea autorului, decât magic. Mișcările literare moderne - e nominalizat suprarealismul - sînt departe de a fi regăsit adevărata poezie. Dimpotrivă, poezia modernă „ca să scape de oprobiul universal, s-a aruncat de bună voie în brațele mecanismului, scientismului, eticismului, gândirii speculative”. După „reglementările” impuse de rațional și speculativ domeniul poeziei a fost redus la „irațional și indeterminat”, dar cu tehnici capabile să justifice „exploatarea rațională a iraționalului”. Este, ușor de înțeles trimiterea, încă o dată, la suprarealism. Poezia e redusă la elementele sale constitutive, această realitate fiind prezentă „în fiecare pagină din *Vasele comunicante* ale lui André Breton care, orice-ar fi, nu se mai poate elibera din ea, ca și musca prinsă în plasa lipicioasă a păianjenului.” Căderea lui André Breton, conchide Fondane, se datorează faptului că „s-a lăsat ispitit de Hegel.

Trecînd prin romantismul francez și cel german, pînă la epoca sa, Fondane consideră totuși că nu ar fi „un păcat” dacă „miine poetul are să cînte cuantele, particulele alfa sau spinul, așa cum azi cîntă facultatea onirică, cu cenzură și sublimare freudi-

ană”, o astfel de mutație nu ar putea aduce „mari prejucții nici poeziei, nici științelor, e vorba de ceva care excită imaginația, iar poetul nu se prea poate opune excitanților.” Vindicta împotriva lui Breton continuă. „Recunoașteți că întîlnirea, în Breton, dintre Platon și Marx e cu mult mai surprinzătoare decât aceea, pe o masă de operație, dintre o mașină de scris și o umbrelă ! Cine ar fi crezut că ceea ce constituie negarea totală a poeziei ne va fi înfățișat într-o bună zi ca o afirmare nu mai puțin totală, ca mijlocul suprem de a atinge cele mai înalte culmi ale poeziei ?” Pare o concluzie la momentul afirmării avangardelor în artă. Ce poate fi mai clară în acest sens decât imaginea mesei de operație pe care se află o mașină de scris și o umbrelă?

Atacurile lui Fondane la Breton și suprarealismul din *Faux Traité d'Esthétique* (1938) continuă reproșurile din *Rimbaud le Voyou* (1933) unde îi... denunță pe suprarealiști ca fiind unii „dintre contemporanii mei în care mi-am pus cea mai mare speranță și cărora le reproșez de a fi transformat, pînă la urmă, în elocvență și dictatură polițienească sentimentul pe care-l nutream despre miracol”. Breton și suprarealiștii „ar fi ținut atîta timp în prizonierat însăși persoana lui Rimbaud”, urmarea fiind că acesta „s-ar fi pomenit că deține în cadrul acestei doctrine o funcție dintre cele mai singulare” și „ar fi considerat ca fiind în cîrdășie cu această estetică neputincioasă de care totul îl desparte”. Vina pentru răstălmăcirea poeziei lui Rimbaud o poartă, pentru a nu se ivi vreo confuzie, André Breton și are loc în *Al doilea manifest al suprarealismului*.

Dar, să depășim digresiunea și să revenim la Falsul tratat... și la susținerea lui Fondane a faptului că gîndirea lui Platon și cea a lui Hegel reprezintă filosofii care exclud, care denaturează poezia. Să nu trecem cu vederea nici reproșul făcut unui alt contemporan, „hegelianul” Valéry - care „golește poezia de sensibil, de istorie, ne interzice domeniul suferinței, al morții, îi atribuie adevărul ei rol: acela de a cînta *drama intelectului*”. Pentru autorul *Tratatului...* adevărul rol al poeziei nu putea fi acesta. Valéry „... nu șovăie să-i propună poeziei o pace durabilă cu intelectul”. Asemeni suprarealiștilor - dar din cu totul alte rațiuni - Valéry „...vrea, cu concursul rațiunii, și sub controlul ei exclusiv, să stăpînească iraționalul poetic”. Suprarealiștii aflîndu-se într-o evidentă contradicție. „Rațiunea hotărăște mobilizarea iraționalului, ea încearcă să provoace conștient subconștientul; vrea să obțină un ocult „clar și ditinct...” Dar totul se va dovedi un eșec, concluzionează Fondane, atunci cînd se va

sesiza că „ocultul provocat s-a destrămat, inspirația *dirijată* s-a prăbușit, iresponsabilitatea *voită* s-a responsabilizat, dezghețul *solemn și probant* s-a preschimbat într-un exploziv de de ochii lumii, de paradă, care n-a să explodeze niciodată.”

Autorul *Tratatului...* constată deci o „...luptă a speculativului, a teoreticului, a eticului împotriva poeziei” - poezia ieșind mereu în pierdere. Pierderi cu „asentimentul lăuntric al poeziei”. Pericolul major pe care îl vede Fondane în apropierea poeziei de filosofie constă în introducerea în poezie a acelor cadre formale pe care filosofia le impune realului, rezultatul unei asemenea operații fiind, în consecință, încercarea de a denatura realul în cadrele goale ale gândirii speculative. Este o problemă de estetică a poeziei dincolo de Falsului tratat..., dincolo de opiniile lui Fondane - o problemă actuală în bună parte din poezia modernă. Iată mai întîi cum formulează autorul această temere. Cel mai grav e, susține, ca sub impulsul kantian și fichteian să urmeze o așa-zisă „eliberare” a poemului de toate prelungirile lui spre exterior, o *izolare* a acestuia de ansamblul existențial (prin urmare suprareal) în care este *inviscerat*, de a-l face conștient de sine și de mijloacele sale, de a-l gîndi în funcție de sine și de mijloacele lui. Dacă lucrurile nu există în afara spiritului, dacă ele nu sînt decât *semne* manevrate, atunci poezia renunță la funcția sa de *participare* la lucruri, ea gîndește, se gîndește pe sine, și gîndește că se gîndește. Cu alte cuvinte poezia s-ar întoarce asupra ei însăși, izolîndu-se de lume, de realitate, mulțumindu-se cu o „realitate” produsă de rațiune. Și, după ce am luat cunoștință de opinia lui Fondane să ne gîndim la poezia unui Nichita Stănescu, care introduce, cel puțin de la *11 elegii* înainte, o poezie în care locul materiei este preluat de concepte. Apare o „materialitate” a gândirii abstracte căreia Fondane, fără îndoială, i s-ar fi opus. Evoluția poeziei a mers în altă direcție decât aceea pentru care a militat, și sub influența lui Șestov, autorul *Conștiinței nefericite*. Chiar dacă credea că singura realizare a epocii prezente nu e decât moartea poeziei, putem constata, astăzi, nu numai că poezia nu a murit, ci a continuat folosind și mijloacele sugerate de unii înaintași ca Valéry sau, într-un cu totul alt registru, de suprarealiștii.

În excursul său Fondane formulează o sinopsă a viziunii sale asupra poeziei. Plecînd de la ipoteza că poeții au adus ceea ce filosofii au ratat în permanență, și anume „evidențe - adevăruri prime bune oricînd și oriunde”. Spre deosebire de produsele gândirii abstracte - științele, sistemele politice, economice etc. - în care pe măsura trecerii timpului adevărurile sînt negate prin evoluțiile domeniilor, „toate afirmațiile poeților satisfac ceva viu din noi, o neliniște a inimii după care recunoaștem viața” - lucruri valabile indiferent de epocă. Poetul iese din sfera sublimărilor intelectuale, aduce în scrierile sale realitatea - în contrast cu lumea abstractă prin care/în care viețuim astăzi. Urmărindu-și ideile Fondane trece polemic prin *Pour la Poésie* de Jean Cassou și ajunge la Levy-Bruhl și realismul primitivilor care, atunci cînd privesc lumea nu văd, cum se întîmplă cu omul modern, ceea ce le transmite mentalul dominat de rațiune, ci văd pur și simplu realitatea.

Realitatea noastră, spune autorul urmînd sugestia lui Levy-Bruhl referitoare la mentalitatea primitivilor, nu este decât în mică măsură realitatea propriu-zisă și în mare măsură este un concept, un construct care nu acoperă adevărata realitate decât în mică măsură. Romantismul german aspira să ridice poezia la demnitatea filosofiei, dar, l-a... înșelat pe poet pentru că „... continuă să ia adevărurile speculative drept bani peșin.” De fapt, conceptul de poezie a fost legat de conceptul de imaginație - „de o imaginație trucată în prealabil”. Astfel poetul se adresează în fapt unei realități, „vidată de sînge, de măruntaie, de umori, fiindcă sîngele, desigur, nu există, *de vreme ce nu e inteligibil*”.